

พ.บ.

✓

พระรามชาดก

(ถอดความบรรยายจากหนังสือเทศน์)

หลวงศรีอมรญาณ

(ศรี อมร)

พิมพ์เป็นพระลัก

ในงานฌาปนกิจศพมารดา

ณ วัดโฆสถ บ้านกะตุม พรหมนครศรีอยุธยา

เมื่อวันที่ ๔ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๓๖

พิมพ์ที่โรงพิมพ์ศรีหงส์

กรุงเทพฯ

พระรามชาดก

(ถอดความบรรยายจากหนังสือเทศน์)

๒๑๓.๑๖

หลวงศรีอมรญาณ

(ศรี อมร)

พิมพ์เป็นพระลัก

ในงานฌาปนกิจศพมารดา

ณ วัดโสมนัส บ้านกะทู้ม พระนครศรีอยุธยา

เมื่อวันที่ ๔ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๗๖

พิมพ์ที่โรงพิมพ์ศรีหงส์

กรุงเทพฯ ฯ

วัด
๒๔๗๕

มณฑล
๒๔๗๕

คำอุทิศ

ในงานปลงศพมารดา ข้าพเจ้าได้ปรึกษาในระหว่างวงศ์ญาติถึงการกระทำสิ่งพระลูก เห็นกันว่ามารดาข้าพเจ้ามีความเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา นิยมสร้างหนังสือเกี่ยวกับพระศาสนาที่เหมาะแก่ภูมิสามัญสำหรับชาวบ้านทั่วไป เช่นพระธรรมเจดีย์คัมภีร์ พระมาลัย เป็นต้น เพราะฉะนั้น พระลูกถ้าให้ลูกนิสสัย ก็สมควรเป็นหนังสือที่เนื่องในพระศาสนา เลยเป็นอันสมประสงค์ เพณ ที่ทำหนังสือ แจกในงานฌาปนกิจ ข้าพเจ้าจึงนำความหารือพระสารประเสริฐ ซึ่งให้ความแนะนำว่า มีหนังสือเทศน์คัมภีร์ใหญ่ เป็นภาษาไทยเห็นอ พรวรรณาเรื่องพระรามอย่างวิจิตรพิสดาร เรียกว่าพระรามชาตก มีข้อความขบขันลงท้ายแปลกจากที่เคยได้ยินได้ฟังกันในจำพวกชาตกทั้งปวง เพียงดอทเนื้อเรื่องออกมาเล่าสั้น ๆ ฟังเพื่อทราบเค้าเงื่อนก็คงเป็นเล่มเขื่อง นับว่าสร้างหนังสือในงานนี้ได้ ข้าพเจ้ามีความยินดีขอ

ให้ท่านช่วยทำให้ ท่านว่าทำคนเดียวเห็นไม่สำเร็จ เพราะเป็นหนังสือมาก ข้อสำคัญที่สุดนั้นคือ เวลาว่างไม่ค่อยมีเลย เกรงจะไม่สำเร็จเป็นข้อใหญ่ ถ้ากระไรต้องช่วยแบ่งกันไปทำ ข้าพเจ้าเห็นชอบด้วย ตกกลางทำเรื่องนี้เป็นพระลต และมี ความขัดข้องมีส่วนได้ สนองคุณมารดาด้วยกำลังตนเองเต็มความสามารถ

ขอทบทวนนำพิกษาแรงซึ่งได้พยายามทำเรื่องหวังให้เป็นสาธารณประโยชน์และรวมทั้งกุศลบุญราศี ทักขิณานุประทาน ซึ่งบำเพ็ญในงานฌาปนกิจของสำเร็จกัลปนาผล เพื่อประโยชน์สุขแก่มารดา ข้าพเจ้าตามควรแก่คติสัมปรายภพนั้นๆ

นอกจากนี้ ขอขอบใจมิตรสหายบรรดาที่ช่วยเหลือกิจการทุกแผนก ให้งาน ฌาปนกิจนี้ สำเร็จเรียบร้อยด้วยความประสงค์

หลวงศรีอมรญาณ

กรุงศรีอยุธยา

วันที่ ๔ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๗๖

คำนำ

ทางเหนือ มีประเพณีอย่างหนึ่ง เวลาตะวันขึ้น
ชาวบ้านทั้งหญิงชายหนุ่มสาวผู้ใหญ่เด็ก ถือนดอก
ไม้ธูปเทียนพากันไปฟังเทศน์ตามวัดต่างๆ ด้วย
ความศรัทธาของผู้ใหญ่ เจริญความเลื่อมใสแก่
เหล่ารุ่น เพราะเคียงยาในการบุญไปตั้งแต่เด็ก
เล็ก เมื่อฉะนั้นไม่ต้องสงสัยเลยว่า ทางวัดซึ่ง
แสดงธรรมประจำทุกมือนั้น ย่อมมีหนังสือเทศนา
มากมายก่ายกอง เนื้อหาเทศน์นั้นก็แตกต่างกัน
หรืองานพนมเมืองผกซันเป็นชาติ เพราะได้ผล
ที่ผู้รู้เรื่องใดก็ ไม่ใช่พอจบก็จบก็พดไม่ถูก
ว่าท่านเทศน์อะไร ทั้งยังติดใจอยากฟังต่อในวัน
หน้า ไปๆท่านก็แทรกสรวลให้ซึมเข้าไปในใจ
พร้อมด้วยความเพลิน ฉะนั้นแหละ เมื่อกล่าวโดย
สรุป เพราะ ชาติทั้งเป็นองค์หนึ่งแห่ง นวัตรสัตตสุสาน
สำหรับโปรดเวไนยพันธุ์ และโดยสรุปอย่าง

NATIONAL LIBRARY OF THAILAND

31111004562227

๒๗๔-๓๑๘๘
๕๕๗๘

๒

ปึง ชาติกทท้านเทศน์ในทางเหนือ เป็นที่นิยม
ชมชอบเหมาะแก่อุปนิสัยชาวนน จึงแต่ละเรื่องมี
ทั้งบรรยายและพรรณนาโวหารอย่างยืดยาวละเอียด
ละออ เพียงเรื่องเดียวกว่าจะจบก็ฟังกันเป็นขี้ๆ
หนังสือเทศนาประเภทนี้ มีเรื่องพระเวสสันดร
เรื่องพระเจ้าเลียบโลก เรื่องเสียวสวาท* และ
เรื่องสมาสสังสาร เป็นต้น แต่ที่เลื่อมใสศรัทธา
กันนัก คือเรื่องพระรามชาติกฟงแล้วได้ทั้งบุญ
ทั้งความรู้รอบตัวที่ท้านแทรกไว้เป็นตอนๆ โดย
มากเป็นนิยายปากที่เล่าสืบๆ กันมาแต่โบราณ
เช่นตำนานสร้างเมืองเก่าๆ ค่ะน่าจะเป็นเรื่อง
ที่ท้านรจนาชนราวสัก ๓๐๐ ปีล่วงมา จะก่อนหรือ
หลังเวียงจันทน์แตกไม่นานนัก

*“แม่น้ำโขง” นำลงไว้พิสดารในประชาชาติ ตั้งแต่วันที่ ๒๕
พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๗๖ และอีกสำนวนหนึ่ง ขุนพรมประศาสน์
แปลจากวรรณคดีภาษาลาวโบราณ แต่งเป็นคำกลอนภาษา
ไทยภาคอีสาน พิมพ์เมื่อเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๗๕

ก.

นี้เป็นความสังเขปที่ หลวงศรีอมรญาณ ได้ฟัง
จากท่าน พระพรหมมณี วัดบรมนิวาส และท่านว่า
ยังได้ถวายต้นฉบับเรื่อง พระรามชาดก ไปลานจาร
ด้วยอักษรไทยเหนือไว้ที่ราชบัณฑิตยสถานงัย

สำหรับข้าพเจ้าเอง ก่อนที่จะทราบว่า มีพระราม
ชาดก ไคว่แว่ว* ที่ พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้า
ธำมณีวิมล ตรัสเล่าถึงพระสงฆ์ทางเหนือแสดง
เทศน์เรื่องรามเกียรติ์ แต่นั่นก็มิใช่ใจคิดใจอยาก
ทราบว่า รามเกียรติ์ที่ท่านเทศน์นั้น เรื่องราวเป็น
อย่างไร จะเหมือนที่ทราบกันในบทพระราชนิพนธ์

* เสียใจที่กล่าวผิดๆ ว่า ไคว่แว่ว ที่แท้ได้อ่านพบพระกระ
แสดด้วยตนเองชัด และยังคิดว่าในวิทยากรยี้ ถึงคราวจะ
อ้างอิงบันทึกกลับค้นไม่พบ มีผู้ไปทูลถามท่าน ก็ทรงนึกไม่ได้
ว่าตรัสไว้ที่ไหน เป็นอันจกใจ แต่ทั้งนี้ความจำเลอะเลือนนี้
ยังขอยืนยันว่า ถ้ามิได้อาศัยพระคุณ ให้ทราบระแคะระคาย
พระกระแสดไว้ก่อน ก็ไม่มีเค้าเงื่อนอันใดที่จะค้นถึงเรื่องพระ-
รามชาดก ตามลำพังข้าพเจ้าคงไม่เกิดหนังสือเล่มนี้ขึ้นได้เป็น
แน่นอน

๗

หรือไม่ว่า พบใครต่อใครที่กระแนะว่า จะทราบเบาะแสรู้
ก็ถามลาคเลาตุเสมอจนได้ตัวคือ พระยาสุนทรเทพ
กิจจารักษ์ (ทอง จันทรางศุ เปரியัญ) รับรองว่าจริง
ตามทศวิธีเล่า ยิ่งกว่านั้นท่านเองเป็นผู้ที่เสด็จ
พระองค์นั้นไปรุดให้ช่วยหาละบัยคักถวาย และ
ได้คักถวายพิมพ์คักไว้บริบูรณ์เป็น ๓ ขอบ ส่งขบวน
ไปถวาย* ส่วนขบวนหลังอยู่ที่ท่าน เพื่อไว้อ่านดูว่า
เรื่องราวเป็นอย่างไร เพราะอยากทราบด้วยเหมือนกัน
กัน แต่ตั้งแต่ได้ละบัยมานับด้วยขบวน พลิกดูเพียง
๔-๕ หน้าก็วางว่าทนอ่านไปไม่ไหว เมื่อข้าพเจ้า
เป็นผู้อยากทราบเรื่องและมีอุสาหะจะอ่าน ก็ระ
ຍกให้ทั้งขบวนและขอให้ช่วยเล่าเรื่องเล่าๆ ให้ทราบ
ข้างก็แล้วกัน ข้าพเจ้าตั้งใจแทบค้นค้น ไม่นึกเลย
ว่าจะสับสนง่ายคายเช่นนั้น ก็รีบค้นที่โดยไม่มี
เงื่อนไขใดๆ

* ครั้นแล้วทรงถวายไว้ในราชบัณฑิตยสภา

ง

รามเกียรติ์หนังสือเทศน์นี้ คือพระรามชาติก
กล่าวมาแล้ว เป็นหนังสือมากถึงต้องแบ่งเป็น๒
ชั้นคนมี ๒๐ ผูก และชั้นปลายมี ๒๓ ผูก พิมพ์
คิดคิดเป็นผูกละบก คัดเลือกยรวบกละ ๒๐ หน้า
พลเสกด้วยบรรพต

ด้วยความชอบใจนักหนาขอได้ก็ลงมืออ่าน
ชั้นนี้ เอวี่แม่ สู้ทั้ง คำเนนนิทานวิจิตรด้วยถ้อย
คำโวหารเป็นภาษาลาว (ซึ่งที่คิดมาให้ดูเป็นถ้อย
อย่างในภาคผนวก) แต่อ่านไปได้เพียง ๔-๕ หน้า
นัยน์ตาทนมั้ไหวเลยหลับแล้วพักไว้ที่ วันหลัง
ขยันขึ้นมาอ่านต่อไปได้สักหน่อยก็วางและหยุดอยู่
แต่ตนเอง ต่อมาพบพระยาสุนทรเทพกิจจารักษ์
คราวไร ท่านถามถึงเนื้อๆ หนักเข้าเลิกถามไป
เอง เป็นอันว่าเห็นใจกัน ที่สุดท่านถึงแก่กรรม
เลยไม่ได้ทราบเรื่องรามเกียรติ์ลาว จากข้าพเจ้าจน
แล้วจนรอด นี้ถึงความนันทโรก็ใจหาย สิริจำนวน

หนังสือ ๕๓ ปีก อ่านไปได้ไม่เกินครึ่งยกในเวลา
นับเป็นสองสามปี

มาครานี หลวงศรีอมรญาณ เจ้าภาพ จะทำการ
ณ ปณณิกิจพสนของคฤหาสน์ผู้มารดา ประการแรก
ข้าพเจ้าจะหาหนังสือแจกในงาน ให้เป็นเรื่องมีภูมิ
ธรรมเหมาะแก่ทางชนบท ข้าพเจ้านึกถึงความหลัง
แนะนำว่า เรื่องพระรามชาตกเหมาะแก่ประเภทอื่น
เช่นนั้น เพราะเป็นหนังสือเทศน์คำเน้นความเป็น
ชาตกกล่าวถึงพระโพธิสัตว์ ทั้งชาวบ้านมีความรู้
รามเกียรติ์เป็นพื้นอยู่แล้ว แต่พรรณนาข้อความ
พิสดารมากมายนักหนา เจ้าภาพเห็นชอบด้วย ขอ
ให้ข้าพเจ้าช่วยเก็บความบรรยาย ภาระอันหนักกลับ
มาตกแก่ข้าพเจ้าอีก ต้องขอตัวทันทีว่าทำคนเดียว
เป็นไม่ทันงานแน่ แต่เมื่อเจ้าภาพชอบใจเรื่องนี้อยู่
แล้ว ทั้งข้าพเจ้าเองก็เห็นแก่ตัวว่า ถ้าไม่ทำเสีย
ในงานนี้จะหาโอกาสอ่านขบยาก จึงตกลงแบ่งเบา
ช่วยกันทำคนละชั้น ให้อาศัยเวลาชั่ว ๑๕ วัน

ทราซการให้หยุดค้น

พระรามชาตก เป็นกลอนร้อย พรรณนาข้าตง
เขาไม้สัตว์จับททวิยาทชมบ้าน ชมเมืองทกนแห่ง
และช่างพูดเป็นอย่างยิ่ง เมื่อพรรณนาถึงผู้หญิงหน้า
เขาเรื่องราวเล่าแก่คนหนึ่ง ก็มีข้อความพิสดารเท่า
กับที่ผู้เขียนพบผ่านมาแล้วในเรื่อง มีหน้าเมื่อไปเล่า
แก่อีกคนหนึ่ง ก็ไม่ยอมสั่งเขไปให้น้อยไปกว่าเดิม
บางกึ่งมตง ๒๐ หน้า ถอดความเป็นเนื้อเรื่อง
ได้เพียง ๓ หน้าพลแล้วก็ไป ควรชมว่าท่านผู้รู้
เป็นกวีที่มีอุทิศทาหนานมากที่ส

ในการถอดเขาเนื้อเรื่องมาแล้ว ได้ทำความ
ตกลงกันไว้ว่า ถ้อยคำภาษาและโวหารในละบับ
ของเดิม ใครชอบใจจะคงเก็บมาใช้บ้างก็ได้ แต่
คำกษัตริย์ ๆ น่าเสียตาท้องทงเสีย เพราะไม่
เกี่ยวข้องกับเรื่อง เช่น “หายชนมาสู่ปากเสือ พาย
เฮอมาสู่ปากเงือก ฟันเขอกมาสู่คางควาย” ทง
ตำนานสร้างเมืองเก่าๆก็ตัดออกเป็นอันมาก เพราะ

๗

แพรวเข้ามาในตอนที่ถูกตัดข้ามไปเสีย พยายาม
เก็บไว้ได้แต่คำเชิญขวัญอันน่าฟัง

อนึ่งถ้ามีรูปพระเอกนางเอกและผู้ร้ายของเรื่อง
นี้ ให้มีลักษณะไปทางชาวเหนือๆ จะเข้าที่ ได้
ระเบียบเช่นว่า พระรามของใครก็มีรูปร่างตาม
ประเภท ของอินเดียเป็นแขก ของไทยเป็นนายโรง
นี้เป็นของชาวเหนือเข้าลักษณะลาว เพราะกิริยา
พาทีในเรื่องเป็นลาวไปหมด จึงบอกความประสงค์
ให้ช่างคิดเขียน เขาก็ทำตามให้น่าดู ตามที่พิมพ์
ไว้หน้า ๖๓, ๗๕ และ ๘๕ พระวรวงศ์เธอทูลถว้
พระนามมาแล้ว ทรงทราบความคำวั้น ได้ทรงแนะ
นำในลายพระหัตถ์ว่า

“รูปภาพนั้น แทนที่จะเขียนภาพคติชนใหม่ใส่
เข้าไป ถ้าหาภาพรวมเกยรตที่เขาเขียนตามผนัง
โบสถ์ในเมืองลาว เช่นที่วัดกลางหรือวัดเหนือใน
เมืองร้อยเอ็ด (ฉันเคยเห็นเอง) และถ่ายจำลองมา
ลงได้ จะทำให้หนังสือนี้ได้รับความนิยมมากขึ้น

๗

อีกมาก เชื่อว่าไม่ต้องไปหาไกลถึงร้อยเอ็ดก็คง
ได้ สองสี่ยเจ้าคุณพรหมมุนีที่วัดบรมนิวาสกุ ท่าน
คงบอกได้ว่ามีที่ไหนบ้าง”

ที่ทรงแนะนำนั้นสมควรนัก แต่ท่านพระพรหมมุนี
ว่ายังไม่พบที่ไหนในกรุงเทพฯ จึงเป็นอันพิมพ์ภาพ
คติชนใหม่ไปก่อน แต่แม้ไม่มีโอกาสจะจำลอง
ภาพรามเกียรติ์ลาวได้ในขณะนี้ ก็ให้ทราบเพาะแส
ตามลายพระหัตถ์ไว้พลางว่า มีภาพเช่นนั้นอยู่ใน
วัดทางเหนือๆ

ในที่สุดนี้ ข้าพเจ้าขออุทิศน้ำพิกน้ำแรงที่ท่า
เรือนนี้ แก่พระยาสุนทรเทพภิหารภักย์ (ทอง
จันทร์รางค์) ผู้เป็นเจ้าของที่ดินฉบับที่ข้าพเจ้าอาศัย
ไว้ความรู้เรื่องสมความประสงค์

พระสารประเสริฐ

กรุงเทพมหานคร

วันที่ ๓๐ กันยายน พ.ศ. ๒๔๓๖

บัญชีเรื่อง

พระรามชาดก	บันทึก	หน้า
นิทานวันละ		๑
สร้างเมืองอินทปัตถ์		๑
บรรพบุรุษพระราม		๒
แยก		๓
สร้างเมืองอินทปัตถ์ครุฑคันทนา		๔
เจ้าลุนัน		๔
กำเนิดราพณาสวร		๑๐
ไคนางจันทา		๑๑
กำเนิดพิภพและอินท		๑๔
เยี่ยมทวีย		๑๕
กำเนิดพระลักษมณ์พระราม		๑๘
ประลองสายศิลป์		๒๐
ทราบริหัตย์		๒๑
ม้ามณีกาย		๒๒

เทินกง	หน้า
เห็นอินทปัตถ์	๒๒
พานางจินตาทกัลป์	๒๖
ตาม	๒๗
สัมพันธมิตร	๓๐
อ่อนน้อม	๓๑
แต่งสระเภา	๓๓
ศักรีสลิล	๓๕
เมืองทะวอย	๓๕
เกาะเกือก	๔๔
รับ	๔๖
อภิเษก	๔๗
พร้อมหน้า	๔๘
กล่าวขอ	๔๙

ก

พระรามชาติก บันปลาย	หน้า
กลับอินทปัตถ์	๕๓
ไพร่พลกลับบ้านเมือง	๕๔
ลูกหลานพระราม	๕๖
พาลวิวาท	๕๘
พญาตั๋ยปรเมศวร์ กับลูกไปอยู่เขายุคันธร	๕๙
พญาตั๋ยปรเมศวร์ เป็นพญาไอศวร	๖๐
ชาตุมหาราช	๖๑
อภิเษกลูกหลานพระราม	๖๓
ราพณาสวรไปครองลงกา	๖๔
เรียนศิลปศาสตร์เพิ่มเติม	๖๕
กำเนิดลีลา	๖๘
ลีลาลอยแพ	๗๑
อยู่กับฤษี	๗๒
ผู้มาพบ	๗๓
ราพณาสวรกล่าวลีลา	๗๖

๗

	หน้า
ลูกนางสุทโธ	๗๙
พระรามกล่าวสัทา	๘๐
เกาะแม่ญาหมาลาย	๘๓
ยกศรี	๘๔
อภิเษกสัทา	๘๕
สัทาหาย	๙๐
ตามสัทา	๙๖
ไต้แหวน	๙๗
กลายเป็นทะเลโมน	๙๘
กำเนิดสังคพและพลจันทร์	๑๐๐
สร้างเมืองกาลิ	๑๐๒
กำเนิดหนละมาน	๑๐๓
กำเนิดถกทรพ	๑๐๗
พลจันทร์ต้องวิปโยค	๑๑๓
กลับเป็นคน	๑๑๕

ง	หน้า
พย	๑๑๖
สังคีตพรวกัปพลีจันทร์	๑๑๘
เสียดา	๑๑๙
ค้องศรี	๑๒๐
ปราชญ์นทยักษ์	๑๒๓
กตกระราชไต่กับพระราม	๑๒๕
เหยียบยกาฬ	๑๒๖
ย่อนอินทขิต	๑๒๖
อาสา	๑๒๙
เหาะเกินลงกา	๑๓๐
ไต่ข้าว	๑๓๑
ล่องฤทธิ	๑๓๒
แพฤทธิ	๑๓๓
ย่อนทาง	๑๓๔
ถวายนแหวน	๑๓๕
เฝ้าลงกา	๑๓๗

	หน้า
ไฟทองน้อย	๑๔๐
แผนที่ขอนแก่น	๑๔๓
กรรทาทพิ	๑๔๔
แจ้งข่าวศึก	๑๔๕
ปริศนาการสงคราม	๑๔๕
พิพพิกับพวกถกขี้นว้าง	๑๔๖
ชีวหาสินชาติ	๑๔๗
พิพพิกับพวกสมัคร	๑๔๙
ของชีว	๑๕๐
อิตานาคพิงชีว	๑๕๑
พยุหยาตรา	๑๕๒
ประกาศสงคราม	๑๕๓
นางลอย	๑๕๔
ประเดิมศึกกลาง	๑๕๖
ลักพระรามไปบาตาล	๑๕๙
สงครามครั้งที่สอง	๑๖๕

ณ

	หน้า
ตะวันสามทวง	๑๖๖
สงครามครั้งสาม ต้องโมกษศักดิ์	๑๖๘
สงครามครั้งสี่ ราพณาสุวรรณ	๑๗๕
เหยียบเวียงลงกา	๑๗๗
พาส์ตากลับ	๑๗๘
สร้างเมือง	๑๗๘
หุนละมานกลับเป็นคน	๑๘๒
สัตวาครูป	๑๘๒
ฆ่าสีกา	๑๘๔
กำเนิดพระบุตรพระศูป	๑๘๕
กลับรวมกันหมด	๑๘๖
ประชุมชาตก	๑๘๙
อานิสส์พระรามชาตก	๑๙๑
ภาคผนวก	
สำเนาตัวอย่างต้นฉบับเดิม	๑๙๓
บันทึกศัพท์บางคำ	๑๙๙

บัญชีเรื่อง

พระรามชาดก	บันทึน	หน้า
นิทานวันนะ		๑
สร้างเมืองอินทปัตถ์		๑
บรรพบุรุษพระราม		๒
แยก		๓
สร้างเมืองจันทบุรีศรีสัตตนาค		๔
เจ้าล้นลับ		๔
กำเนิดราพณาสวร		๑๐
ไค้ นางจันทา		๑๑
กำเนิดพิภพและอินทช		๑๔
เยี่ยมทวิป		๑๕
กำเนิดพระลักษณพระราม		๑๘
ประลองสายศิลป์		๒๐
ทราบรหิสมัย		๒๑
ม้ามณิกาย		๒๒

เทินกง	หน้า
เห็นอินทปัตถ์	๒๒
พานางจันทากลับ	๒๖
ตาม	๒๘
สัมพันธมิตร	๓๐
อ่อนน้อม	๓๑
แต่งสระเภา	๓๓
ศึกกสิลา	๓๕
เมืองทรวาข	๓๕
เกาะเกือก	๓๙
วัย	๔๔
ขมิ้น	๔๖
พร้อมหน้า	๔๗
กล่าวขอ	๔๘

ก

พระรามชาดก บั้นปลาย	หน้า
กลับอินทปัตถ์	๕๓
ไพร่พลกลับบ้านเมือง	๕๔
ลูกหลานพระราม	๕๖
พาลวิวาท	๕๘
พญาตั๊กพรเมศวร์กับลูกไปอยู่เขายุคันธร	๕๙
พญาตั๊กพรเมศวร์เป็นพญาไศศวร	๖๐
ชาตุมหาราช	๖๑
อภิเษกลูกหลานพระราม	๖๓
ราพณาสวรรไปครองลงกา	๖๔
เรียนศิลปศาสตร์เพิ่มเติม	๖๕
กำเนิดลี้ลา	๖๘
ลี้ลาอวยแพ	๗๑
อยู่กับฤษี	๗๒
ผู้มาพบ	๗๓
ราพณาสวรรกล่าวลี้ลา	๗๖

	หน้า
ลูกนางสัทโท	๗๔
พระรามกล่าวสัททา	๘๐
เกาะแม่ญาหมาลาย	๘๓
ยกศรี	๘๔
อภิชะกัฏฐา	๘๘
สัททาหาบ	๙๐
ตามสัททา	๙๖
ไค้แหวน	๙๗
กลายเป็นทะเลโมน	๙๘
กำเนิดสังคัพและพลจันทร์	๑๐๐
สร้างเมืองกาลิ	๑๐๒
กำเนิดหุนละมาน	๑๐๓
กำเนิดอุกทรว	๑๐๗
พลจันทร์ต้องวิปโยค	๑๑๓
กลับเป็นคน	๑๑๕

	หน้า
พย	๑๑๖
สังคีตพรวกยพลัจันทร์	๑๑๘
เลียบตา	๑๑๙
ค้องศว	๑๒๐
ปราบนทยักษ์	๑๒๓
กตศรราชไคกับพระรวม	๑๒๕
เหยียบกาลส	๑๒๖
ยอนอินทป คณ	๑๒๖
อาสา	๑๒๙
เหาะเกินลงกา	๑๓๐
ไต้ข้าว	๑๓๑
ล่องฤทธิ	๑๓๒
แพฤทธิ	๑๓๓
ยอนทาง	๑๓๔
ถวายนแหวน	๑๓๕
เผาลงกา	๑๓๗

	หน้า
ไฟทองน้อย	๑๔๐
แผนที่ย้อนต้น	๑๔๓
กริชาเทพ	๑๔๔
แจ้งข่าวศึก	๑๔๕
ปรึกษาการสงคราม	๑๔๕
พิพาทกับพวกฤๅษีขว้าง	๑๔๖
ชีวหาสินชาด	๑๔๗
พิพาทกับพวกสมันตร์	๑๔๙
ของขั้ว	๑๕๐
อิตานาคพิงษ์	๑๕๑
พยุหยาตรา	๑๕๒
ประกาศสงคราม	๑๕๓
นางลอย	๑๕๔
ประเทิมศึกกลางกา	๑๕๖
ลักพระรามไปยาคาล	๑๕๙
สงครามครั้งที่สอง	๑๖๕

	หน้า
ตระวันสามดวง	๑๖๖
สงครามครั้งที่สาม ตีธงโมกษศักดิ์	๑๖๘
สงครามครั้งที่สาม ราพมหาสุวรรณ	๑๗๕
เหยียบเวียงลงกา	๑๗๗
พาสีตากลับ	๑๗๘
สร้างเมือง	๑๗๘
หุนละมานกลับเป็นคน	๑๘๒
สิดาวาทรูป	๑๘๒
ฆ่าสิดา	๑๘๔
กำเนิดพระบุตรพระอุบ	๑๘๕
กลับรวมกันหมด	๑๘๖
ประชุมชาคก	๑๘๙
อานิสงส์พระรวมชาคก	๑๙๑
ภาคผนวก	
สำเนาตัวอย่างต้นฉบับเดิม	๑๙๓
บันทึกศัพท์บางคำ	๑๙๔

พระรามชาติก บันตน

นิทานวันนะ

ได้สัปดาห์มาอย่างนี้ว่า สัปดาห์หนึ่ง พระผู้มีพระ
ภาคย์เจ้า ประทับณพระวิหารเชตวัน อันเป็นอาราม
ของเศรษฐีอนาถปิณฑิก จังหวัดสวธิตถ์ ทรงไต่
ยินคำพระภิกษุทั้งหลายพรรณาสรรเสริญพระรูป
พระโฉมแห่งพระองค์ ตรัสว่า เราตถาคตมีผิว
พรรณงามในเมื่อมีขันธสันดานบริสุทธิ์แล้ว ไม่
เป็นการอัศจรรย์เหมือนในปางเมื่อกำลังสร้างบารมี
โพธิญาณ ครั้นภิกษุทั้งหลายทูลอาราธนา ก็
ทรงนำเรื่อง พระ รามชาติกมา แสดงในท่ามกลาง
สังฆมณฑล โดยนัยต่อไปนี้.

สร้างเมืองอินทปัตถ์

อดีตกาล ในกาลล่วงแล้ว แรกตั้งภัทธกัตถ์

น พรมชายหญิงคนหนึ่ง ลงมาจากชั้นอกนิษฐ์
 บริโภควันคืน จนมีร่างกายหนักผิดปกติ ไม่
 สามารถเหาะกลับที่อยู่ของตนได้ จึงปลูกเหาะเรือน
 อยู่ริมมหาสมุทรทางทิศทักษิณ ยังเกิดเป็นเมือง
 อินทปัตถ์ ได้เป็นผิวเผินอยู่ด้วยกันมา ยังเกิด
 ลูกชายร้อยเอ็ดคน เมื่อลูกเจริญวัย บิฑามารดา
 ก็จัดแจงให้แยกย้ายกันไปสร้างบ้านเมืองอยู่คนละ
 ทิศละทางในชมพูทวีป ส่วนบิฑามารดาครอบครอง
 อินทปัตถ์นั้น และมีลูกชายสุดท้องอีกคนหนึ่งชื่อ
 ว่า ท้าวตบพรเมศวร์ ครั้นท้าวตบพรเมศวร์เจริญ
 วัยอายุได้ ๑๖ ปี บิฑายกหลานสาวชื่อว่าพรมสังกา
 เป็นราชเทวี จัดการอภิเษกให้ครองราชสมบัติแทน
 ตัวต่อไป ท้าวตบพรเมศวร์ทรงราชย์ได้ ๓ ปี
 บิฑามารดาถึงอายุขัย

บรรพบุรุษพระราม

ฝ่ายนางพรมสังกาทรงครรภ์ได้ ๑๐ เดือน

ประสูติกุมาร ตั้งชื่อว่าอชุตราช เมื่ออชุตราชกุมารอายุ
ได้ ๓ ปี มารดาประสูติกุมารอีกองค์หนึ่ง ตั้งชื่อ
ว่าวิรุฬหก เมื่ออชุตราชกุมารอายุได้ ๑๔ ปี วิรุฬหก
กุมารผู้น้องชายอายุย่างได้ ๑๖ ปี ท้าวชัยปรมะศว
อภิเษกวิรุฬหกให้ครองราชสมบัติแทนตนในเมือง
อินทปัตถ์นั้นสืบไป ตั้งนางมลิกาเป็นราชเทวี

แยก

เมื่ออชุตราชกุมาร เห็นว่าบิดามารดาชอบราชสม
บัติแก่น้องชายก็น้อยใจ คิดมานะตั้งตัวเอง ได้
นางชื่อว่าวิสุทธิโสตา ธิดาของอุปราชแสนเมือง
เป็นภริยา ลาบิดามารดาออกจากเมือง พร้อม
ด้วยเสนามาตย์ไพร่พลผู้มีใจสมัคร ชุกย้ายมาตั้ง
ข้ามแม่น้ำภาเขาเรื่อยไป จนถึงลุ่มน้ำฉนันทิ เห็น
พญานารนรมย์ จึงปลุกย้ายสร้างเมือง ชนนานนาม
ว่า มหาธานีศรีพนพาว

สร้างเมืองจันทบุรีศรีสัตตนาคน

พระยานครเจ้าเค้ายรครองแม่น้ำฉนวนนั้น ไต่
ยินเสียงอุกทักครึกโครม แผลงตัวเป็นชายเฒ่า
ไปตู่ จึงแนะนำท้าวธรรมฐิติให้สร้างเมืองฉลากฝั่ง
โน้นดีกว่า แล้วนิมิตเรือแพเป็นอันมากบรรทุก
พวกพลข้ามฉลาก ท้าวธรรมฐิติก็สร้างเมืองฉลานั้น
พญานาคให้ชื่อนานามเมืองนั้นว่า จันทบุรีศรีสัตต-
นาคน ตามนิมิตที่นาคเจ้าเค้ายร พวกพลโยธา
อภิเษกท้าวธรรมฐิตีกับวิสุทธิโสภาราชเทวี ครองเมือง
สืบไป

เจ้าอุ่นถู่

ท้าวมหาพรหมผู้หนึ่งอยู่ในชนออกนิษฐาน ล่นอายุ
จุติลงมาถือปฏิสนธิในครรภ์แห่งราชเทวีท้าววิรุฬหก
ในคันทัน นางนิมิตว่า แลเห็นดาวดวงหนึ่งมี
รัศมีสุดส่องขาวบริสุทธิ์หมคมลทินกว่า ดาวทั้งหมด
ในหม่นโลกธาตุ รุ่งขึ้นนางแก่นิมิตนั้นแก่พระ

สามี่ ท้าววิรุฬหกทำนายว่า จะไต่บุตร์เป็นชายมี
 บัญญาเฉลียวฉลาดมาก ต่อมา ๑๐ เดือน ครบ
 กำหนดก็ประสูติกุมาร รูปร่างผิวกายไม่มีแขนขา
 ขาวน้อจรไปทั่วทั้งนคร ชาวเมืองจึงตั้งชื่อกุมาร
 นั้นว่า เจ้าลุนัน และขาวน้อทั้งไปถึงชั้นดาวดึงส์
 พระอินทร์ทราบเหตุดังนั้น คิดช่วยให้เจ้าลุนัน
 ปรากฏอภินิหารแก่ชาวเมือง พอรุ่งเช้าท้าววิรุฬหก
 กำลังไถนาอยู่ พระอินทร์ซึ่งมีมณีนกขมาถามว่า
 ท่านไถนานไฉนและก่แถว ท้าววิรุฬหกก็เหลียว
 มาดู พระอินทร์คอยม้าไปเสีย ต่อรุ่งเช้าพอ
 ท้าววิรุฬหกออกไถนา ก็ขี่ม้ามาถาม แล้วก็
 คอยม้าไปเสียอีก ท้าววิรุฬหกประหลาดใจถาม
 วิตกว่า ท่านขี่ม้ามาถามแล้วก็หนีไปเสียดังนี้
 ทั้งสองวัน จะมีเหตุเภทภัยร้ายแก่ตัวหรือครอบครัว
 อย่างไร ปลดแอกไถเสร็จแล้วเข้าสู่ข่วงคุ้ม มี
 หน้าอันเคร้าสลต นางมลิกลาถามว่า มีทุกข์ประการ

ไรหรือ ทำวิธีพหุภักเด้าตามที่ประสพมา นาง
 ปลอบว่า อย่าเป็นทุกข์เป็นร้อนไปเลย ปัญหา
 เพียงเท่านั้น คงจะมีผู้ช่วยเหลือได้ จึงบ่าวร้อง
 ชาวเมืองอินทปัตถ์ว่า ใครบ้างที่จะแก้ปัญหาคอน
 ใต้ คือ ปัญหาแห่งบรมชู้หญิงขี้นมาถามว่า วันน
 ไฉนไต่กัแถว ฝ่ายเจ้าลุนลั้งนอนอยู่ในอู่ ใต้
 ยินมรดาประกาศแก่ชาวเมืองคิงนิน ก็รับอาสา
 ครั้นรุ่งเช้าปีศาพาลลงมือไต่ไปไต่ลักหน้อย พระ
 อินทร์ขี้นมาถามตามเคย เจ้าลุนลั้งจึงถามย้อน
 ไปว่า การที่ท่านถามเช่นนั้นเราพอแก้ได้ แต่
 ท่านต้องแก้ปัญหาคอนของเราก่อน ท่านขี้นมานั้น
 รอยเท้ามาของท่านนี้ไต่กรอย พระอินทร์ก็ขี้นมา
 เข้ามาใกล้ เจ้าลุนลั้งถามว่า ท่านมาแต่บ้านเมือง
 ไต่ พระอินทร์ตอบว่า เราเป็นเจ้าดาวดิงส์ ลงมา
 ถามปัญหาคอนเจ้าเพื่อความร่นเริง เจ้าลุนลั้งถามว่า
 พระองค์อยู่ถึงชั้นดาวดิงส์ ไฉนจึงรู้จักข้าพระเจ้า

พระอินทร์ตอบว่า รู้จากชาวโลกเขาพูดกัน เมื่อ
เป็นเช่นนั้น ทำไมมาล้อเลียนข้าพระเจ้าศุภรารก
เล่า พระอินทร์ว่า เพื่อกจะทำให้เจ้ามีรูปงดงาม
เหมือนดังเรา แล้วถามขัณฑ์หาธรรมต่อไป.

พระอินทร์ถามว่า หนึ่งไม่มีสอง ใดแน่อะไร

เจ้าลุนลุน— พระพุทธเจ้า

พระอินทร์— สองไม่มีสาม ใดแน่อะไร

เจ้าลุนลุน— รูปธรรมนามธรรม

พระอินทร์— สามไม่มีสี่ ใดแน่อะไร

เจ้าลุนลุน— เวทนา สุข ทุกข์ อทุกขมสุข

พระอินทร์— สี่ไม่มีห้า ใดแน่อะไร

เจ้าลุนลุน— อริยสัจ ๔

พระอินทร์— ห้าไม่มีหก ใดแน่อะไร

เจ้าลุนลุน— เบญจศีล

พระอินทร์— หกไม่มีเจ็ด ใดแน่อะไร

เจ้าลุนลุน— ฉันทะก็ คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ

พระอินทร์— เจ็ดไม่มีแปด ใต้แก่อะไร

เจ้าลุนล์— โพชนงค์เจ็ด

พระอินทร์— แปดไม่มีเก้า ใต้แก่อะไร

เจ้าลุนล์— อุโบสถศีล

เมื่อเจ้าลุนล์แก้ปัญหาคำ ๘ ข้อจบลงแล้ว ก็
 ยังเกิดอศักรรภัยพิบัติก่อกองกัมปนาท มหาสมุทร
 ตีฟองเป็นละลอกเสียงสนั่นหวั่นไหว ฝูงเทพเจ้า
 ไปรยทิพบุษยผาสากุการทุกช่องชั้นฟ้า. พระอินทร์
 ขอกเจ้าลุนล์ว่า จะพาไปอยู่ชั้นดาวดึงส์ เพื่อได้
 แปลงรูปเสียใหม่ให้งดงาม เจ้าลุนล์จึงให้รำพัน
 ว่า เกิดมามีเวรกรรมรูปร่างไม่เหมือนเขาทั้งหลาย
 เกิดชาติใหม่ขอให้ มีฤทธาานุภาพรูปโฉมงดงาม
 และขอให้มาเกิดในท้องแม่นั้นอีก พระอินทร์พา
 เจ้าลุนล์ขึ้นหลังม้าไปโดยเร็ว ลัดนิ้วมือก็ถึง
 เมืองแฉก (คือชั้นจาตุมหาราชิก) เจ้าผู้ครองนคร
 ทั้ง ๗ มีชื่อว่า แฉกเกิด ๑ แฉกตน ๑ แฉกเล็ง ๑

แถนล่อ ๑ แถนหล่อ ๑ แถนล ๑ แถนบั๊ก ๑
 ออกมาเฝ้า พระอินทร์เล่าให้ฟังว่า เจ้าลุนลุน
 นั้นเดิมอยู่ชั้นนอกนิยรัฐ สันบุญจะลงไปยังเกิดใน
 โลกล่าง ตั้งใจจะมาเกิดเพียงในเมืองแถน ซึ่ง
 ท่านทั้งหลายอยู่กันนั้น ไม่มีผู้ใคร่ขวัญ เจ้าลุนลุน
 จึงเลยไปเกิดเสียในเมืองอินทปัตถ์ ผิดความมุ่ง
 หมายรูปกายจึงไม่ปกติ ขอมอบเจ้าลุนลุนให้แถน
 เกิดผู้เป็นใหญ่เลี้ยงดู แถนเกิดรับเอาเจ้าลุนลุน
 มาไว้บนปราสาท ข้าราชการไปทั่วทั้ง ๗ นครว่า
 แถนเกิดเอาคนประหลาดมาไว้ในปราสาท แถน
 เกิดเกิดความรำคาญ จึงให้เอาเข้าและวางทอง
 แถนมาแล้ว เอาเจ้าลุนลุนใส่ลงในเข้าหลอมจน
 ละลาย หวังจะชุบเสียใหม่ให้มีรูปงดงาม เจ้า
 แถนเกิดพยายามเท่าไรก็ไม่สำเร็จ ใส่เข้าเงิน
 เข้าคำเข้าแก้วก็แล้ว ไม่สามารถจะทำให้เจ้า
 ลุนลุนมีรูปดีเหมือนคนธรรมดาได้ แถนล่อแถน

คือพยายามช่วยเหลือถึง ๒-๓ ครั้งก็ไม่สำเร็จ แถน
 เกิดกับเจ้าแถนเหล่านั้พาไปหาพระอินทร์ เพราะ
 เห็นว่า ท่านมีเมตตากรุณาต่อสัตว์โลกคงช่วยเหลือ
 พระอินทร์ให้มาตุลีเอารางมาสูมไฟเข้าแล้ว เอา
 แก้วมรกตใส่ลงในรางจนละลาย ชุบเจ้าลุนลุน
 ใหม่ให้มีรูปสละสวยงาม มีคนมีมือเหมือนคน
 อรรมตาแล้ว ครัสต์แก่แถนทั้งหลายว่า เจ้าลุนลุน
 เมื่อเป็นชนครึ่งนี้ ทรงฤทธิเดชานุภาพ ไม่มีใคร
 ฆ่าได้ นอกจากผู้วิเศษคำคืน แล้วมีเทวบัญชา
 ให้ลงมาบังเกิดในมนุษย์โลกอีก ฝ่ายเทพเจ้า
 ทั้งหลายได้ฟังพระอินทร์ ครัสต์ดังนี้ อยากจะไป
 บังเกิดในมนุษย์โลกบ้าง จึงจุติจากสวรรค์ชั้น
 ดาวดึงส์ ลงมาถือปฏิสนธิในมนุษย์โลกตาม
 ยถากรรม.

กำเนิดราพณาสว

เจ้าลุนลุนได้มา ถือปฏิสนธิในครรภ์นางมลิกา
 แห่งท้าววิรุฬหกตั้งเดิมอีก นางนิมิตต์ว่า พระอินทร์

เอาคันตงคัดฝ้าย* และใบหญ้าคาไปหนึ่งมา ย่นให้
 ครึ้นแก่นิมิตต้นนแก่ท้าววิรุฬหกแล้ว ท้าวเชอ
 ทำนายว่า นิมิตต้นเป็นมงคลดี พระอินทร์จะ
 เอาอินศิลป์และดาบของจ้าวมาประทาน แก่บุตรใน
 ท้องของเรา บุตรเราจะมีบุญญาธิการมาก ครั้น
 พระนางทรงครรภ์ได้ ๑๐ เดือน ประสูติกุมาร มี
 รูปโฉมงดงามยิ่งนัก มีมือถืออินศิลป์และดาบขอ
 จ้าวออกมาด้วย ครั้นกุมารได้เดือนหนึ่ง ท้าว
 วิรุฬหกให้จัดการ พิธีขนาน นามว่าท้าวราพณาสวร
 พอลายไต่บ่หนึ่งก็พูดไต่เต็นไต่และรู้ศิลปวิทยาการ
 ต่าง ๆ สามารถเหาะเหิรเดินอากาศได้ทั่วทิศ.

ได้นางจันทา

ครั้นท้าวราพณาสวรเจริญวัยอายุได้ ๓ ปี ก็
 จะไปเที่ยวเล่นในป่า จึงจับอินศิลป์และดาบขอ

* คันตงคัดฝ้ายก็มี คันตงคัดฝ้ายก็มี ในหนังสือจริง
 ใช้ทั้งสองอย่างตามต้นฉบับ

ง้าวกายสิทธิ์ ให้ะไปทางเมืองจันทบุรีศรีสัตตนาค
 ซึ่งเป็นที่อยู่ของลุง ลอยอยู่หน้าพระแก้ว เขานว
 มือก็คดสายธนูเล่น เสียงดังสนั่นหวั่นไหวประคุด
 สายฟ้าฟาด เมื่อนั้นท้าวอัครราชทูตพระทัย ออก
 มาเห็นท้าวราพณาสูร เข้าพระทัยว่าเป็นเทพบุตร
 มาหลอกล่อ จึงตรัสถาม ท้าวราพณาสูรทำให้
 ให้ชนะมารยกัน ท้าวอัครราชทูตมกลัวขอเป็นข้า
 สังกษณาล้างเท้า ท้าวราพณาสูรก็ให้ลง เกิน
 ทรงเข้าสู่ปราสาทด้วยคามองอาจ นั่งเหนือแท่น
 แล้วกล่าวถึงหนาทว่า เรามาแต่เมืองอินทปัตถ์
 เป็นบุตรท้าววิรุฬหก บิดชื่อท้าวคัมภีร์เมศวร์ ท้าว
 อัครราชทูตว่า ท้าววิรุฬหกเป็นน้องเรา และท้าวคัมภีร์-
 เมศวร์เป็นบิดาของเราเอง และทำไมเจ้าจึงมาแต่
 ผู้เดียว ท้าวราพณาสูรถามว่า ท่านเป็นกษัตริย์
 เมืองน้อยอันหาเศษมิได้ มีนามกว่าอะไร ท้าว
 อัครราชทูตว่า เราชื่อท้าวอัครราชทูต ท้าวราพณาสูรว่า ก็

แล้วท่านผู้เป็นลุง เรามาทางนี้ ต้องการอะไรสัก
 สิ่งหนึ่ง ลุงจะหาให้ไ้หรือไม่ ถ้าไม่ไ้จะฆ่า
 เลี้ยงตัวเมีย ทำอัฐิบูชาพระที่ยืนกำลัง
 แต่ไม่รู้จะทำอย่างไรไ้ เพราะเกรงอำนาจหลาน
 จึงว่า หลานเอ๋ย ลุงไม่มีอะไรจะให้ มีแต่ลูกสาว
 ชื่อนันทาเป็นน้องสาวเจ้า อายุไ้ ๓ ขวบเท่านั้น
 ทำวราพณาสวรรว่า นั่นแหละถูกความประสงค์แล้ว
 ลุงจะไปเอามาเร็ว ๆ เข้า ทำอัฐิบูชาไปหานาง
 วิสุทธิตไศดาแจ้งให้ทราบเรื่อง นางก็อุ้มนางจันทา
 มาหาทำวราพณาสวรร ทำวราพณาสวรรตรงเข้าฉวย
 นางจันทาพาเหาะไปต่อหน้า ตรงไปยังเมืองอินท
 ราชธานี พอมาถึงเมืองก็ลงไปปราสาท นางมลิกา
 ราชเทวีถามว่าไปเอาลูกหลานของใครมาด้วย ทำ
 วราพณาสวรรว่า ลูกสาวของลุงผู้ครองเมืองจันทบุรี
 คริสัตตนาถ พามาเป็นศรีสะใภ้ แล้วเล่าเรื่อง
 ราวที่ไ้กระทำมา นางมลิการว่า ทำเช่นนั้นไม่ชอบ

ส่งคืนให้ลุงเสียเถิด ท้าวราพณาสวรรว่า คืบไม่ได้
ชาวเมืองจะตลกกว่าซึ่งเกรงกลัวเสียนี้กระไร นาง
นำความไปบอกท้าววิรุฬหก ท้าวเธอว่า ซึ่งมี
เถิด ลูกของลุงมันเอง ลุงจะขงโกรธอย่างไรก็
ตามใจ.

ท้าวราพณาสวรรกับนางจันทาอยู่ด้วยกัน ๓-๓ วัน
บิดาก็จัดการอภิเษกให้ครองเป็นผัวเมียกัน นาง
จันทามีความสุขสำราญลืมวิตกลืมบิดามารดา.

กำเนิดพิเภกและอินทรี

ครั้งนั้นพระอินทร์มีอาสน์ร้อน ทราบว่าท้าว
ราพณาสวรรประพฤติคนไม่สมควร ผิดจารีตประ-
เพณีกระทำความลามกมากนัก จำจะต้องให้เทพ
บุตรองค์หนึ่ง ผู้มีอายุจนจะสิ้นอยู่แล้ว ไปยังเกิด
เป็นน้อง ให้ถือคัมภีร์โหราศาสตร์ไปด้วย จะได้
เป็นผู้ทำนายเคราะห์โชคซาตา ท้าวราพณาสวรรเมื่อ
ถึงฆาต เทพบุตรองค์นั้น โดยเทวัญญาและรีบ

คัมภีร์โหราศาสตร์แล้ว ทุติลงมาบังเกิดเป็นบุตร
นางมลิกา ชื่อว่าท้าวพิชัย ต่อมานางประสูติกุมาร
อีก ชื่อว่าท้าวอินทชัย

เยี่ยมทวิป

ท้าวราพณาสวรรอายุ ๑๓ ปี เหาะขึ้นไปบน
อากาศชมบ้านใหญ่เมืองน้อยในชมพูทวีป ไม่มี
ภักตร์วิทย์ใดๆ ที่จะขัดขวางต่อสู้ ไปจนถึงเมือง
ตักกสิลา ลอยอยู่ที่หน้าพระแท่นปราสาท เขานวมอ
คึกคักสนธิลย์ ตั้งสนั่นหวั่นไหว ท้าวตักกสิลา
ไต่ยินเสียงแหงนขึ้นไป แลเห็นท้าวราพณาสวรร
ทำเช่นนั้น โกรธกริ้วเป็นกำลัง จึงหยิบเอาธนู
เมืองขึ้นสายยิงหมายจำเพาะท้าวราพณาสวรร ท้าว
ราพณาสวรรไต่ยินเสียงลั่นถนแล่นหัวอตรงมา ก็
เอาดาบกายสิทธิ์แกว่งยัดถนนั้นกระเด็นไป ท้าว
ตักกสิลาจึงเข้าไปอีก ท้าวราพณาสวรรก็ทำเช่นนั้น
อีก ท้าวตักกสิลาจึงถนเป็นปวงข้าศให้ไปมัดท้าว

ราพธาสวรร ท้าวราพธาสวรรเอาทาบกายสิทธิ์แกว่ง
 ปักช่วงขาคลีบลำคมัดเข้าของ ท้าวตักกลีลาคน
 วนอยู่ประมาณนั่งขาวเห็นขลุ่ย จึงหลุดออกไ้
 ท้าวเชอโกรธนัก ยิ่งหอกย่นตรึงวายนตร์ ตึงลั่นตึง
 โกฎิจะให้ไปตัดต้นสิ้นมือท้าวราพธาสวรร ด้วย
 อำนาจทาบกายสิทธิ์ท้าวราพธาสวรร กลับทำให้
 หอกย่นตรึงวายนตร์กระเด็น มาตึงกายท้าวตักก—
 ลีลาเองเจ็บปวดเป็นยวดยิ่ง ท้าวราพธาสวรรถาม
 ว่า ยอมกลัวหรือยัง จะยิงธนูไปเผาบ้านเมืองให้
 ไหม้หมด ท้าวตักกลีลายอมกลัว ท้าวราพธาสวรร
 ก็ยิงธนูโมฆะศักดิ์เป็นช่วงขาไปผูกมัด ท้าวตักก-
 ลีลา เพื่อทรมานให้อยู่ในอำนาจ เมื่อท้าวตักกลีลา
 ออกปากวิงวอน จึงแก้ช่วงขาให้

ท้าวราพธาสวรรเหาะไปยังเมืองอน ถึงเมือง
 ไรศมาวิสัย จับสาธยายคิดเล่นเหมือนกระทำแก่
 ท้าวตักกลีลานั้น ฝ่ายท้าวไรศมาวิสัยเห็นดังนั้น

สั่งให้พวกไปจับตัวมา พวกเสนาแสดงฤทธาภาพ
 ตรงเข้าจับท้าวราพณาสูร ท้าวเธอ แกว่งดาบ
 กายสิทธิ์ คัดคั่นสินมือ พวกเสนาตายสิ้น ท้าว
 โรคมาวีสัยปิโรธเป็นกำลัง ยิ่งขึ้นไปหมายล้างท้าว
 ราพณาสูร ท้าวราพณาสูรแกว่งดาบกายสิทธิ์
 ข้องกันไว้มิให้ต้องกาย ท้าวโรคมาวีสัยพยายาม
 ยิ่งจนถึงสามครั้ง ไม่สมประสงค์ จึงนิรมิตลมกรค
 หมายให้พัดเอาตัวท้าวราพณาสูรขาดสะบั้น ท้าว
 ราพณาสูรแกว่งดาบ กายสิทธิ์ให้เป็นลมกรคค้ำ
 ทาน แล้วเลยพัดเอาตัวท้าวโรคมาวีสัยไปตกไกล
 ตั้งสามโยชน์ ท้าวโรคมาวีสัยนิรมิตเป็นช้างแรก
 ภูกันเข้ามามากมาย ท้าวราพณาสูรแกว่งดาบ
 กายสิทธิ์เป็นครุฑต่อสู้ช้างแรกให้พ่ายแพ้แล้ว จึง
 นิรมิตยักษ์คนหนึ่งใหญ่มหึมาจับท้าวโรคมาวีสัย ท้าว
 ราพณาสูร ทรมานท้าวโรคมาวีสัยให้อยู่ในอำนาจ

แล้วก็ปล่อยตัว ทะยานไปยังป่าหิมพานต่อไป.

เที่ยวแสวงหาผู้รู้ ศิลปศาสตร์จนทั่ว มิได้พบ
ผู้รู้ แน่ใจว่าในชมพูทวีปไม่มีใครดีกว่าตนอีกแล้ว
ก็กลับเมืองอินทปัตถ์.

กำเนิดพระลักษมณ์พระราม

ย้อนกล่าวถึงท้าวอหิธรผู้ครองราชย์ในจันทบุรี-
ศรีสัตตนาคนานนท์ เจ้าเดิมแต่ท้าวราพณาสูรทำอำนาจ
พานางจันทาลกรักไป มีความโหม่นมั่งมีใจ
ยิ่งนัก เห็นว่าเป็นเพราะไม่มีวิद्याอาคมอันใด จน
แต่กษัตริย์ถูกข่มเหงไม่เกรงขาม จึงอธิษฐานว่า
เทชะบารมีที่สั่งสมมา ขอเทพเจ้าผู้ทรงมหิทธิฤทธิ์
ครอบงำเจ้าท้าวราพณาสูร ลงมายังเกิดเป็นลูกเกิด
ทันใดนั้นทิพอาสน์ของพระอินทร์ ซึ่งเคยอ่อนแต่
ก่อนมา ก็กระแทงตั้งศิลาประหลาดใจ ท้าวเธอ
เล็งทิพเนตรลงมาทราบดีว่า ท้าวอหิธรผู้ใดครั้น
ด้วยท้าวราพณาสูรบังอาจเอาธิดาไป จำจะต้อง

ช่วยท้าวเธอให้จงได้ จึงเชิญพระโพธิสัตว์และ
 เทพบุตรผู้น้อง ให้ไปยังเกิดเป็นลูกท้าวอหิธร
 ประทานอันศิลาปี่ช่อเศศคณิสยา แก่เทพบุตรผู้
 อันศิลาปี่ช่อมีชื่อนิสยาแก่เทพบุตรผู้น้อง กับ
 ทงกายกายสิทธิ์องค์ละเล่มหนึ่ง สองเทพบุตร
 รุติจากดาวถึงสรวงมาถือปฏิสนธิในครรภ์นางวิสุทธิ
 โสกา คืนวันนั้นนางนิมิตควา ในขอบเขตต์จันทบุรี
 ศรีสัตตนาครมีคมนอนการ แร่หินก้อนหนึ่งลอย
 ลงมาฉายรัศมีสว่างไสวทั่วชมพูทวีป และแลเห็น
 แก้วมณีสองดวงตกลงมาจากฟากฟ้า แฉกรัศมี
 รุ่งโรจน์ยิ่งกว่าแสงแร่หินนั้น แสงต่อแสงพุ่งโชน
 กระทบกัน ในที่สุดแร่หินสู้ไม่ได้ เลยกไปตก
 ยิงท้องสมุทร ครั้นทรงครรภ์ได้สิบเดือนจะ
 คลอด นางไปเที่ยวประพาสอุทยาน ประสติกุมาร
 ฝาแฝดถือดาบและธนูออกมาทวย แต่พี่ชายถือ
 สี่ข้อมือหนึ่ง ครั้นสองกุมารมีอายุได้หนึ่งเดือน

ท้าวอัครฐิติการพิชิตนานนามผู้ว่าท้าวพระราม ผู้
น้องว่าท้าวพระลักษณ

ประลองสายศิลป์

ในกาลต่อมา ท้าวพระลักษณก็ตีสายธนูมีชัย—
ฉิมลีปยาเล่น เสียงดังสนั่นหวั่นไหว ปานประหนึ่ง
ว่าสายฟ้าผ่าทั่วชมพูทวีป ครั้นครั้นไปถึงชั้นดาว
ดึงส์ พระอินทร์ก็ทราบบว่า เทพบุตรทั้งสองลงไป
ยังเกิดในมนุษยโลกแล้ว เป็นท้าวพระลักษณพระ
ราม ท้าวราพณาสวรนอนอยู่ก้นางจินทาในปราสาท
ไต่ยินเสียงก็สะดุ้งตื่น เล็งดูด้วยตาทิพย์รู้ว่า เจ้า
ลักษณรามเกิดในเมืองจันทบุรีศรีสัตตนาค มี
เดชานุภาพมาก ก็ชักหวาดหวั่นที่ได้ทำความร้าย
ไว้ต่อบิดาเขา กำลังนึกอยู่เช่นนั้น ท้าวพระราม
ก็ตีสายธนูเศษคศลีปยาขึ้นอีก เสียงสนั่นเป็น
ครึ่งที่สอง ดังยิ่งกว่าของท้าวพระลักษณ สะเทือน
สะท้านไปถึงชั้นอกนิษฐ์ ท้าวราพณาสวรก็ครั่น

คร้ามยิ่งขึ้น ท้าววิรุฬหกผู้พิชิตถามลูกชายว่า
 นั้นเสียงอะไร ท้าวราพณาสูรว่า เสียงสายธนูของ
 ลักษณรามาตกเล่นที่เมืองจันทบุรีศรีสัตตนาค อัน
 เป็นเมืองของท้าวอหิธรสู ท้าวลักษณรามสองพี่น้อง
 นี้เป็นลูกของลุง เสียงสายธนูเทศุคคสิปยานทั้ง
 ยิ่งกว่าเสียงสายธนูโมกขคคสิปยาของตนเสียอีก
 เห็นตนเองจะมีฤทธิเดชานุภาพสู้ลักษณรามไม่ได้
 แน่ ท้าววิรุฬหกว่า ถ้าเช่นนั้น นำนางจันทาไป
 คืนเขาเสียเถิด ท้าวราพณาสูรว่า คืนไม่ได้ เขา
 จะขู่มั่นว่าเราไม่ใช่ลูกผู้ชาย ท้าววิรุฬหกก็พอใจ.

ทราบรหัสลับ

ในเมื่อท้าวพระลักษณพระราม คดสายธนูเล่น
 เช่นนั้น ท้าวอหิธรสูเห็นว่าลูกมีฤทธิเดชมากทั้งสอง
 คน สามารถทำการแก้แค้นแทนพ่อได้ จึงเล่าเรื่อง
 ท้าวราพณาสูรกระทำแก่ตนทุกประการ ท้าวพระ
 รามว่า ตนหาจะเหินหนีอากาศกับเขาก็ไม่ได้ มีว
 เต็นพงไฟไปเมื่อไรจึงจะได้แก้แค้นเล่า.

ม้ามณีกาบ

ขณะนั้น พระอินทร์มีอาสน์ร่อนกระตางผิปกติ
 เล็งดูว่า ท้าวพระลักษมณ์พระรามสองพี่น้องจะไป
 ติดตามพลาว จึงสั่งให้วิศณุกรรมเทพบุตร นิรมิตม้าม
 นีลกาบสำหรับเป็นพาหนะท้าวพระราม วิศณุกรรม
 ก็นิรมิตม้ายืนอยู่กลางปราสาทท้าวชত্রู ท้าว
 เสด็จให้คนเลี้ยงม้าไปจับ พยายามเท่าไรก็ไม่ได้
 ท้าวพระรามต้องลงไปจับเอง ม้าเดินเข้าไปหาย่อ
 เข้าลงกระทำการียาเคารพ ท้าวพระรามขึ้นขี่ ม้า
 นั้นก็เผ่นทยานขึ้นไปขอบเขาจักรวาล พระอินทร์
 เห็นดังนั้นก็ลงชวนพระรามองค์ (ตลอด) แล้ว
 มาหาละกลับเมือง ท้าวพระรามถามถึงเมืองอินท-
 ปัตถ์ว่าอยู่ที่ไหน ท้าวชত্রูว่า อยู่ทางฝั่งตะวันตก
 ของแม่น้ำสินธุ.

เดินทาง

ท้าวพระลักษมณ์พระรามทูลลาบิดาชนม้ามณีกาบ

ออกจากเมืองเขาคงพงไพร ข้ามแม่น้ำลำธารกว้าง
ใหญ่หลายสาย เป็นต้นว่าแม่น้ำโรหิณี เสด็จญัณ
อินทรายเป็นอเนกประการ ต้องสู้รบกับพญานาค
พญาช้าง พญาโคเผือก ผียักษ์ ผีตะนอย เมื่อ
ปราบปรามศัตรูเหล่านั้นกลายเป็นมิตรแล้ว ก็ได้ประ-
โยชน์ที่ทราบทิศทางไปเมืองอินทปัตถ์.

แต่ก็ได้สยบโชคใดๆ คุ้มความเหนื่อยยาก กล่าว
คือ เทพธิดาสัตนม์ใจประติพัทธ์ขอสมัครเป็นเมีย
ยักษ์นั้น ท้าวพระรามไปถ้ำของตน กลับกล่อม
ให้เป็นผิว ท้าวพระรามไม่สมัครคิดว่าแก่เกินไป
นางอชิษฐานขอให้เกิดใหม่เป็นเมียท้าวพระรามน
ได้ แล้วอุ้มกลับมาคืนที่ นางไม้นิเวศมาน (นัยว่า
ยักษ์นั้นเองมาเกิด) ลงมาชวนสนทนาปราศรัย
ซึ่งท้าวพระรามได้ร่วมรัก.

ชนบนยอดเขาลูกหนึ่ง เพื่อดูหนทางต่อไป
มองข้ามเขาเห็นเมืองกบิลพัสดุ์ ข้างซ้ายเห็นแม่

น้ำอนันท์ ที่เชิงเขามีนึกใหญ่ ค่ายกับถ้วยหม้อ
 ข้างเป็นอันมาก ลงไปใต้ถุนทิศทางที่นั้น ชุน
 พิพัฒน์นายนิคมต้อนรับ เชิญพักอยู่ที่คุ้มของตน
 นางคำเกตุศรีเจ้าบ้านทำการปฏิบัติ ท้าวพระราม
 ชอบใจรักใคร่ ชุนพิพัฒน์ก็ตกแต่งให้เป็นเมีย อยู่
 กันด้วยกันได้สามวัน ท้าวพระรามออกเดินทางต่อ
 ไป ถึงเมืองขุนขอม (ขุขันธ์) ตั้งอยู่ในระหว่างภูเขา
 อาณาเขตติดต่อกับเมืองกบิลพัสดุ์ ท้าวจันทเสน
 เป็นเจ้าเมือง ทราบเรื่องราวที่ท้าวพระรามต้องเดิน
 ดง ก็มีความเอนดู จัดการให้อยู่พักผ่อน ครั้น
 ท้าวพระรามขม้ามณิกายเหาะให้ค นางกิมเสมผู้
 ซายากับนางคำซาวและนางแอไคธิดา เป็นผู้
 พิศวงคนเด่นมากที่สุด ซึ่งลงทายเป็นความรักใคร่
 ท้าวจันทเสนก็อยากได้ไว้เป็นเชย เมื่อตกลงยิน
 ยอมทุกฝ่าย ก็ทำพิธีอภิเษกนางคำซาวกับท้าว
 พระราม และนางแอไคกับท้าวพระลักษมณ์ ซึ่งมี

พราหมณ์ปโรหิตโอมอ่านถาเข็ญขวัญว่า—

“ศรีศรีสิทธิพระพร ไกรเกษตรหอมทรงเรา บัดนี้
ข้าเจ้าจักเบิกบายศรีเจ้าทงส์พระองค์ ขวัญท้าว
พระรามเอย อย่าไปอย่าบ่ไป ขอให้มาชมแก้ว
แก่นไถ่นางคำขาว ขอให้เจ้าทั้งสองมีอายุยืนนาน
แสนขบปี ขวัญท้าวพระลักษมณ์เอย เจ้าอย่าหนี
ไปอยู่ตงคอน ขอให้มาอยู่เวียงเคียงหมอนนาง
เอกไค้ ขอให้เจ้าทั้งสองเป็นใหญ่ทั่วทั้งชมพู ฝูง
หมันคัทรขอย่าไค้มาเบียดเบียด ขอย่าให้ใคร
ชิงเคียด ขอให้ทรงวิมานคำปราสาทแก้ว ขอให้
ไค้เจ้าผ่านแผ้วทั่วโลก ขอให้บุตราทั้งหญิงและ
ชายคนละร้อย ขอให้มียักษ์น้อยคนละแสน ขอให้
นางหลายแสนมาเป็นนางบำเรอคนละหกล้าน ขอ
ให้ยี่สิบสี่หมื่นนำทัศนา ขอย่าไค้มีโรคาเบียด
เบียด ความทุกข์ยากอย่าไค้มี ขอให้เป็นเศรษฐี
มั่งมีเงินทองตงสิบแปดโกฏิ ขอให้ช้อเลี้ยงเจ้า

รู้โรจน์เหมือนพระจันทร์ เมื่อวันเพ็ญนั้นเทอญ.”

ท้าวจันทเสน มอราชสมบัติให้ท้าวพระรามกับ
นางคำขาวครอบครอง ทั้งท้าวพระลักษณกับนาง
เอกไค้เป็นที่อุปราช

ท้าวพระลักษณพระรามอยู่ไต่เดือนหนึ่งก็ลาออก
เดินทาง

เห็นอินทปัตถ์

มีแม่น้ำกว้างใหญ่ขวางหน้าอินทปัตถ์ พากัน
ลงจากหลังม้านั่งพักอยู่ริมฝั่งนั้น สันทนาถึง
การเดินทางมานับได้สองปีกับหกเดือน แลดูเบื้อง
หน้าเห็นเมืองอินทปัตถ์ มีปราสาทราชฐานงามยิ่ง
นัก ม้ามณเฑาะว์ว่า ทำอย่างไรจึงจะให้ท้าวราพณา-
สวรทราบว่าเขาตามนางจันทา หรือจะแต่งศร
ไปบอกข่าวเพื่อให้ท้าวราพณาสวรเกรง แล้วจะได้
ส่งนางจันทามาให้โดยไม่ต้องรบ ท้าวพระลักษณ
เห็นว่า คณวินนควรจะไปลักนางมาเสียก่อน จึง

ค่อยแจ้งให้ท้าวราพณาสวรทราบ ก็หรือร้ายประ
การใดคงจะไ้รู้กัน.

ฝ่ายท้าวราพณาสวรยังเฝ้ายืนเฝ้าโรคสันนิบาต ทา
หซึ่งเคยแลเห็นไ้ยินอะไรๆ ก็กลับมีคมนตอคงไป
บริโภคอาหารไ้ไม่ได้ นอนหลับแต่ละครั้งต้งสาม
เดือนจึงตื่น

เมื่อท้าวพระลักษณพระราม กับม้ามณิกายนั
สนทนากันอยู่ริมฝั่งแม่น้ำอนันตนั้น ม้ามณิกาย
ขออาสาไปสืบเหตุการณ์ในคืนวันนั้น ก็ทะยานแผ่น
ข้ามแม่น้ำนั้นไปถึงปากเมือง ตรงเข้าไปในปรา
สาทท้าววิรุฬหก ค่อยย่องมองฟังเหตุการณ์ ฝ่าย
นางมลิกาอยู่กับท้าววิรุฬหกพทว่า ท้าวราพณาสวร
ลูกเรา ตั้งแต่เป็นโรคสันนิบาตข้าวปลาไม่กิน ไ้
แต่นอนไม่รู้จักตื่นต้งสามเดือน ม้ามณิกายไ้ยิน
ดังนั้น จึงค่อยย่องเข้าไปในปราสาทท้าวราพณา
สวร เห็นนอนหลับ มีหญิงคนหนึ่งนั่งร้องไห้อยู่

ปลายเท้า เชื่อกันว่าเป็นนางจินทาแน่ จึงค่อยค่อย
ออกมาข้างนอก รีบทะยานผ่านข้ามแม่น้ำจนันท์
มาหาท้าวพระลักษณ์พระรามซึ่งคอยอยู่นั้น บอก
ให้ทราบตามที่ไปสืบมา และเตือนให้รีบไปรีบพ
หญิงโตยเร็ว.

พานางจินทากลับ

ท้าวพระลักษณ์พระรามขึ้นหลังม้าทะยานข้าม
ปากไปยังฝั่งเมือง ถึงปราสาทท้าวราพณาสูร สึง
พระลักษณ์ให้ขี่ม้าเคียวตระเวนวังเหตุการณ แล้ว
ขึ้นไปบนปราสาท เห็นท้าวราพณาสูรนอนหลับเป็น
ท่อนไม้ พนางจินทานั่งร้องให้อยู่ปลายเท้า ก็
ตรงเข้าไปจับข้อมือพนางบอกว่า ท้าวธตรฐให้มา
รับ จึงรีบไปเดี๋ยวนี้ และพานางจินทาซึ่งไม่เต็มใจ
เลยแม้แต่น้อย ขึ้นหลังม้าออกจากเมืองไปพักอยู่
ที่ศาลานอกเมือง ฝ่ายชาวเมืองเห็นหนุ่มน้อยพา
นางจินทาไป ต่างตระหนกตกใจรีบไปบอกท้าววิรุฬ-

หก ท้าวเชอกับนางมลิกาไปปลุกท้าวราพณาสูร
ท้าวราพณาสูรกลับนอนกลิ้งสลบไสลยิ่งกว่าเก่าอีก
คุกคามซากศพแข็งข้อไม่กระตุกกระคิกเลย.

ฝ่ายท้าวพระรามขอกันขอให้ย้อยกระว้างรักษา
พื้นางแล้ว ขนม้ามณิกายไปหาท้าววิรุฬหกผู้เป็น
อา ท้าววิรุฬหกถามว่า เจ้าหนูน้อยนหรือมาลัก
เอานางจินทาเมื่อท้าวราพณาสูรไป เราไต่บินว่า
มาด้วยกันสองคนพี่น้อง หายไปไหนเสียคนหนึ่ง
เล่า ท้าวพระรามว่า ท้าวอชฺฐวิฑูรย์พาใช้ให้มาเอา
ตัวนางจินทาคืนไปเมืองจันทบุรีศรีสัตตนาค ทำไม
อาจึงยังอาให้ท้าวราพณาสูรไปลักเอานางมา ท้าว
วิรุฬหกตอบว่า หลานเอ๋ย อย่าโกรธเลย อามิได้
ให้มันไปลักคอก พระรามว่า ถ้าเช่นนั้น ขอให้
ยังค้ำให้ท้าวราพณาสูรนำนางจินทาส่งคืน ท้าว
วิรุฬหกให้ไปตามท้าวพิเภกกับท้าวอินทซึ่งเข้ามา และ
เล่าเหตุการณ์ให้ฟัง ท้าวพิเภกพูดตั้งแต่เกิดมาอายุ

๑๑-๑๒ ปี^๒ รัชทางโหราศาสตร์ก็^๓ไม่เห็นบิดา
 ปรึกษาสักที^๔ ที่จะลงโทษท้าวพระลักษมณ์พระรามว่า
 เขาเป็นโจรมาลักนางจันทน์นั้นไม่ถูก^๕ เพราะท้าว
 ราพณาสวรไปลักเขามาก่อน เขาจึงตามมาเอาของ
 เขาคืน^๖ เราไม่ควรขัดขวางเขา ท้าววิรุฬหกเห็น
 ชอบด้วย ท้าวพระรามก็ลากลับ.

ตาม

ท้าวราพณาสวรถึงคราวคืน^๗ไม่เห็นนางจันทา
 ปราศไปถามบิดาทราบว่าท้าวพระลักษมณ์พระรามมา
 ลักเอาไป โกรธเกรี้ยวยิ่งนัก หยิบธนูศิลป์^๘โมกษ-
 ศักดิ์ยิงไปในอากาศ บังเกิดเป็นพลโยธา^๙โกฏีหนึ่ง
 มีขุนพลสี่คน ชื่อขุนพาแตก^{๑๐} ขุนพาเหือ^{๑๑} ขุนพา
 เหลื่อมแล้ง^{๑๒} ขุนพาขาวเสด็จ^{๑๓} คุมพลออกไป แลเห็น
 ท้าวพระลักษมณ์พระรามนั่งอยู่ในศาลาพัก ต่างห้อม
 ล้อมจะจับฆ่า พระรามให้พระลักษมณ์ถือสายธนูมีช-
 ฌิมสีปยา เกิดเป็นพลโยธา^{๑๔}ชนสองโกฏี มีขุนพล

แปดชื่อ ขุนศึกดาประหลาด ขุนอาทาสาว ขุน
ท้าวใจกล้า ขุนฟ้าสนั่น ขุนน้อยคำคนผญา
ขุนสมสัทมากเคอ ขุนพาเทอเคอนสาม ขุนงาม
เวียงแสน นำพลโยธาออกรบ ค่ายฝ่ายเจ้าประจัน
ขานกันอย่างอาหาญ มีไคยื้อท้อ ค่ายตายเกลื่อน
กลาดแผ่นดิน แต่พลโยธาย้ายท้าวราพณาสวรรคต
เกือบหมด.

ก่อนไปไต่มีการรบกันอย่างยาวนานใหญ่ ท้าว
ราพณาสวรรคตอะไรต่อท้าวพระรามไม่ไ้ เป็นฝ่าย
รองเสมอ กระนั้นท้าวพระรามต้องต่อสู้พลางถอย
พลางเป็นการเดินทางกลับ แต่ถูกฉวยตลอบทาง.

สัมพันธมิตร

ท้าวราพณาสวรรคตลงชนศิลาไปเชิญมิตรสหาย
มาช่วย.

พญาครุฑแห่งกระบวนเจ้าลัคนา มีขุนเสนา คือ
ขุนเพชรสมร ขุนนอนหลับขี้ตื่น ขุนหม่นมาเมือง
ขุนรุ่งเรืองทวยบ้าน พวกนแพข้างตายบ้างหนีไปหมด

พญาธรรมาสังขยา คือ ขุนทองลือ ขุนทอง
 เหลือง ขุนทองแดง ขุนทองขาว และขุนทองเหิน
 ยกพลไปรบ ครั้นขุนทองตาย เหลือขุนทองเหิน
 หนีไปหานาย พญาธรรมาสังขยาไปเอง มีขุนทหาร คือ
 ขุนย่นศรีธรรมาสังขยา ขุนดาตอกละตา
 เป็นบ่กซ้าย พญาธรรมาสังขยาเป็นทัพหลัง ขุนทองเหิน
 เป็นทัพกลาง ในที่สุดเหลือแต่ทัพพญาธรรมาสังขยา
 สู้รบกันมากก็พาทหารกลับ คราวนี้เป็นศึกใหญ่
 กันเวลาทั้งสองเดือน

พญาคนตีภัย ครองแคว้นในป่าหิมพานต์
 กองทัพไปช่วย สังขยาทัพ คือ ขุนสพาวประหลาด
 ขุนนักปราชญ์วิจิตรอง ขุนฉะบองยศใหญ่ ขุน
 ชอกใช้ชาวเขาส่ง ขุนหายเคราะห์เข้ญสว่าง เข้า
 ล้อมจับตัวพระราม ขุนทองและไพร่พลตาย
 เหลือขุนหายเคราะห์ หนีไปหาพญาคนตีภัย
 พญาคนตีภัยทราบเรื่อง โกรธราวกับไฟไหม้ป่า

ยกกองทัพออกไปเอง พร้อมกับขุนปลัดกวาดแผ้วถาง
งาม ขุนไปตามหลังสาวหนุ่ม ขุนกึ่งกุ่มนอนแผ่
และขุนหายเคราะห์ ๆ เป็นทัพหน้า แม่ทัพทั้งสองตาย
หมด พญาคณทัชกษัตริย์ให้ไปแจ้งข่าวแก่ท้าวราพ—
ณาสวรให้รีบมาช่วยกัน ท้าวราพณาสวรมาเข้าสม
ทบ พญาคณทัชกษัตริย์ท้าวพระลักษมณ์ตาย ตอนนั้น
ท้าวราพณาสวรเข้ารบเอง.

อ่อนน้อม

เมื่อท้าวพระรามเห็นท้าวราพณาสวรเข้ามา คิด
ว่าท้าวผู้นั้นมฤตยูโหดร้าย ตั้งใจจะเข่นฆ่าไม่ลดละ
เลย จำจะกำราบให้รู้ลึกทั่วเสียบ้าง จึงยิงธนูศิลป์
ให้เป็นใยขึงไปมัดท้าวราพณาสวรนอนกลิ้งอยู่กับ
แผ่นดินร้องครวญคราง กินรันท่ำไรไม่หยุด เชื้อก
ใยขึงยิ่งผูกเข้ามาใกล้ปราสาทท้าวพระลักษมณ์พระ
ราม ท้าวพระรามว่า ถ้ายอมสงบและนบถเป็นพ

น้องเล็กบรรพชาฟันกันอีกต่อไป จะแก่เชือกใบบัว
ให้ ท้าวราพณาสูรยอมว่าจะตักน้ำส่วยส่งให้ตาม
ประเพณี เมื่อเชือกใบบัวหลุดแล้ว ท้าวราพณาสูร
ก็สร้างทุกขเวทนา ไปหาท้าวพระรามยกมือไหว้
นิรมิตเทียนเงินเทียนคำอย่างละคู่ มีน้ำหนักเล่มละ
หมื่น กับดอกไม้งเงินไม้คำอีกอย่างละคู่ และขัน
เงินขันคำอย่างละคู่ แล้วเขากอกไม้ขึ้นใส่ในขัน
นางจันทายกเอาขันนั้นมาตั้ง ตรงหน้าท้าวพระราม
ท้าวราพณาสูรกล่าวขอมมาโทษ ท้าวพระรามยอม
อโหสิ ท้าวราพณาสูรกล่าวขอนางจันทาคืน ท้าว
พระรามว่า การเป็นผัวเป็นเมียกันเราไม่ขัดข้อง แต่
เวลานี้ยกให้ไม่ได้ จะต้องนำไปถวายบิดาก่อน
เพราะใช้ให้เรามาตามนาง ถ้าท่านยังอยากได้
พี่หญิงเรา จงขอต่อบิดาตามจารีตประเพณี แต่
เราต้องบังคับท่านให้นิรมิตสละเพื่อพาพี่หญิงไป
ทางน้ำ

แต่งสระเกา

ท้าวราพณาสวรรนิรมิตสระเกาใหญ่ให้ตามความ
ประสงค์ ท้าวพระรามชวนพี่น้องกับม้ามณีกายลง
สระเกาคำไปตามพนันอันนันท.

ส่วนท้าวราพณาสวรร ครั้นส่งนางจันทกัณฑ์ท้าว
พระรามพระลักษมณ์แล้ว ก็เหาะกลับไปนครอินท-
ปัตถ์.

สระเกาคำสามพี่น้องลอยไปตามกระแสน้ำ รอน
แรมตามเกาะแก่ง ครั้นรุ่งเช้าก็แล่นต่อไป เป็น
เช่นนั้น ถึงเกาะแห่งหนึ่งแฉะเข้าไปจอดพัก ชวน
กันลงเล่นน้ำอย่างสำราญ.

ตักกลีลา

หญิงสาวสองคนอาหฺลนเป็นลูกหลานพญานาค
นางผู้ชื่อจันทมาลี ผู้หลานชื่อชฎริกา มีรูปโฉม
งดงามยิ่งนัก มาเที่ยวทเกาะนั้น ได้ยินเสียงคน
เล่นน้ำ จึงเดินไปที่ริมฝั่งแลดูเห็นท้าวพระลักษมณ์

พระรามมีรูปสวดยั้บตา นึกอยากไ้เป็นผัว ทั้งสอง
 นางแล้วยกมือหัวเราะกัน ท้าวพระลักษณพระราม
 เหลียวไปต้างเหนือหน้า เห็นนางทั้งสองนั่งอยู่บน
 โห่งหิน ก็มีจิตต์ปฏิพัทธ์ ท้าวพระลักษณพระราม
 ก็ตบมือหัวเราะบ้าง นางจึงถามขี้พดกับหลานสาว
 ว่า เสียงหัวเรานั้นค้เป็นเสียงคนหนุ่ม และทั้งสอง
 ช่วยกันเอาโห่งหินมาอัดต้นน้ำไว้ไม่ให้ไหลไปไ้
 ท้าวพระลักษณพระรามเห็นน้ำงวตลงไป จึงชวนกัน
 ขึ้นสะเภาคำเลือนไปจอดให้ไกลนาง ปราศรียว่า
 มานั่งอยู่บนโห่งหินนี้ทำไม บ้านเมืองอยู่ไ้ไหน
 นางจึงถามขี้ตอบว่า อยู่เมืองตักกสิลา หากน้ไป
 ประมาณเส้นหนึ่ง พอพดขย ทั้งสองก็ตำน้ำไปยัง
 บ้านเมือง พญานาคสีมพลิกาผู้ครองนครตักกสิลา
 เห็นนางทั้งสองมาก็ถามว่า เจ้าทั้งสองหายไปนาน
 เทียวเล่นไ้ไหนมา นางทั้งสองตอบว่า ไปแค่ประตู
 เมืองเราเอง เห็นชายหนุ่มน้อยรูปงามสองคนใน

สะเภาคำลอมมาทางทิศใต้ พวกเขายากระมาหา
 พญาตักกสีลาว่า ชายสองคนนั้นรู้ศิลปศาสตร์อา-
 คมเพียงไร จึงจะมาเมืองเราได้ น้าจะทดลองดู จึง
 ปล่อยกระต่ายสองตัวฉัวเมียไป ถ้ากระต่ายนั้นหนี
 หายไปตายที่อื่น ชายสองคนนั้นคงมีวิชาอาคม ถ้า
 มันกลับมา เขาก็มาเมืองตักกสีลาไม่ได้ คงถูก
 กระต่ายวิเศษกัดตาย กระต่ายสองตัวเมียนั้นไปยัง
 ถ้ำนักท้าวพระลักษณพระราม พันท้ายเป็นเปลว
 ไฟพิษออกมาทางปาก มุ่งเข้าไปฆ่าท้าวพระลักษณ
 พระราม ฝ่ายม้ามณกษัตริย์เห็นเข้าก็คิดกระต่ายสอง
 ตัวนั้นกระเด็นไปตกกลางแม่น้ำ กระต่ายโหรันหิน
 ตาย พญาสิมพลิกาไม่เห็นกระต่ายกลับ ก็แน่ใจ
 ว่าชายสองคนนั้นมฤตขี จึงเรียกนางอุชุกริกาผู้
 ชายามาปรึกษา ทกลงกันยกนางรัตนมาชุบให้คนพ
 นางอุชุกริกาให้คนน้อง พญาตักกสีลาให้นางทั้งสอง
 พาตัวชายสองคนนั้นมา นางทั้งสองก็รีบไปบอก

ท้าวพระลักษมณ์พระราม ท้าวพระรามสั่งให้ม้ามณ
 กาบเฝ้าเฝ้าอยู่ นางจิณนมุขีอุ้มท้าวพระราม นาง
 อชริกาอุ้มท้าวพระลักษมณ์ บอกให้หีบตาสักประ
 เทียบ พอสักครู่ถึงเมือง ไปหาพญาทักกสิลาที่
 ปราสาท สันทนาปราศรัยเป็นที่สนทนกันแล้ว พญา
 ทักกสิลานิรมิตหอสูง จัดการอภิเษกเจ้าทั้งสี่ให้
 ครองกัน มีพราหมณ์สวดพิธิว่า

“ศรีศรีเมื่อนว่าเมื่อ บันว่าบชอบ ประกอบ
 ทวยคลองธรรม บันเงินคำขันธ ข้าวเปลือกขัน
 สืบเยย นางพอนคอมผัวบัว นางขันนงแท่นแอ่วแก้ว
 ขันนอนก่อนก็ว่าเมื่อนวนน มาเยอขวัญเอย ขวัญ
 เจ้ามาเมืองพ่อก็ให้มาทันใจ ขวัญเจ้าไปเมืองไทย
 ก็ให้มาอย่าช้า ขวัญเจ้าไปเมืองฟ้าก็ให้มาอย่า
 นาน ขวัญเจ้าไปอยู่คอมพระกิตกนทางก็ให้มารีบ
 เฝ้า ขวัญเจ้าไปเดินข้ามค้ำวฝงถาคหาหงให้มาโรม
 พระเป็นเจ้า มากินข้าวพาเงินพาคำ อย่าไต่ช้างงำ

และโคกเศร้า จึงให้มาเป็นเจ้าแก่ผู้ซำทั้งหลาย
ตามนิยายเล่าร้อง มาอยู่ห้องที่นอนเสื้อไหมคำ
ซำเทอญ ไชยคุณวัง”

ท้าวพระลักษณอยู่กับนางอุสุริกา และท้าวพระ
รามอยู่กับนางจิตมณีได้๑๕วัน คิดถึงนางจันทา
กับมามณกายซึ่งคอยอยู่ที่เรือ ต่างอาสาเมียชของ
ตนกลับ นางจิตมณีอุ้มท้าวพระราม และนาง
อุสุริกาอุ้มท้าวพระลักษณ นำมาส่ง

เมืองทะวาย

เรือออกลอบไปตามกระแสน้ำหลายวัน ถึงเกาะ
ดอนแห่งหนึ่ง ก็จอดเรือพักอยู่ มีนางสาวสามคน
ชื่อพิมสนคอนราช ทิพอาสน์ชานมน สากลจาวจ้อ
เป็นลูกสาวพญาเมืองทะวาย เมืองตั้งอยู่ริมฝั่งแม่น้ำ
ท่าวันออก ผู้คนในเมืองล้วนมีฤทธาภาพ
นางทั้งสามพาบริวารของตนคนละร้อยเหาะไปเที่ยว
เกาะนั้นอย่างสำราญบานใจ นางสากลจาวจ้ออยู่

บ้านเหนือเกาะ นางทิพอาสน์ชานมน้อย^๒ตอนกลาง
 นางพิมลสอนคอนราชอยู่^๒ตอนบ้านใต้ เมื่อท้าวพระ
 ลักษณ์พระรามเจดเรืออยู่^๒ทางบ้านใต้เกาะ ขึ้นไป
 เทียวเล่น พบนางพิมลสอนคอนราชนั่งกลางขีรวาร
 ท้าวทั้งสองเข้าไปหาปราศรัยไต่ถาม นางบอกว่า
 ชื่อพิมลสอนคอนราชอยู่^๒เมืองทะวาย ท้าวพระราม
 ถามต่อไปอีกว่า คุณ^๒นี้เรียกว่าอะไร นางว่าคอน
 นครราชฉิวผาง แล้วนางก็พาขีรวารของตนหลักไป
 หานางทิพอาสน์ชานมน พัสสาวถามว่าทำไมจึงมาน^๒
 เสียเล่า นางเล่าถึงหนุ่มสองคนพี่น้องขึ้นมาหาพบ
 จาฉันทะวิกร^๒ จึงไต่หน้มา ท้าวพระลักษณ์พระราม
 เมื่อนางพวกนั้นหลบไปหมดแล้ว จึงลงเรือลอยมา
 ถึงบ้านใต้เกาะ นางพิมลสอนคอนราชเห็นจึงเอามือ
 สะกิดนางทิพอาสน์ชานมนว่า บ่าวสองคนนั้นตาม
 มาอีกแล้ว นางทิพอาสน์ชานมนให้น้องไปถามว่า
 มีธุระอะไรหรือจึงมาท^๒น ท้าวพระลักษณ์พระราม

ตอบว่า มิได้มีอะไรเห็นใครๆ มาเล่นบน
 เกาะนี้ ก็มาเที่ยวบ้าง นางทั้งสองพาบริวารหนีไป
 ทางเกาะค้ำเหินอ ที่นางสาครจ้าวเฝ้าเที่ยวเล่นอยู่
 เล่าเรื่องราวให้ฟังแต่ต้น ทันทันนั้นเรือท้าวพระ
 ลักษณพระรามก็ลอยขึ้นมาทางเกาะค้ำเหินอ ท้าว
 พระลักษณพระรามตรงเข้าไปพบท้าวปราศรัยทราบ
 ข้อเสียแล้ว นั่งสนทนากันอย่างสนิทสนม ส่วน
 นางสาครจ้าวเฝ้าเห็นชาวชนคดีภัยกาย—
 ลีล จึ่งถามว่า ชาวชนเหล่านี้มฤตยุ์เศษอย่างไรบ้าง
 ขอแสดงให้ดูสักหน่อย ท้าวพระรามสั่งให้มามณ
 ฑ์พาเขาก่อนหินมากองไว้เป็นภูเขา แล้วยิงธนคดีภัย
 และแกว่งดาบคดีภัยไปถุกก่อนหินเหล่านั้นกระ
 เต้นไปตกที่อนหมดในพริบตาเดียว นางทั้งสาม
 เห็นเป็นอัศจรรย์ แต่อยากจะได้ฟังเสียงสายธน
 คีลอีก ท้าวพระรามก็ถือสายบังเกิดเสียงดังสนั่น
 ห้วนไหว

พญาพรหมจักรผู้บิดานางทั้งสาม ได้ยินเสียง
 ชนุกก็ตกใจ ให้คนไปตามนางสุวรรณศรีสาธราชนทวิ
 มาถามว่า ลูกสาวพวยรवारไปเที่ยวเกาะกลับมา
 แล้วหรือยัง ถ้ายังไม่กลับเห็นจะถูกฟ้าผ่าตายเสีย
 แล้ว เมื่อทราบว่ายังไม่กลับมา ก็ให้คนไปค้นทุก
 ทิวเกาะ แลเห็นเรือปราชญ์คำจอตอย่บ้านเหนือ
 อกไปในเรือ เห็นนางทั้งสามนั่งพูดอยู่กับท้าวพระ
 ลักษณ์พระราม คนเฒ่าเข้าไปยกมือไหว้บอกว่า ท้าว
 พรหมจักรให้มาตาม นางพิมสอนคอนราชชนท้าว
 พระลักษณ์พระรามให้ไปด้วย ท้าวปฐิเสธ นาง
 พิมสอนคอนราชขอให้คอยอยู่ก่อน นางทั้งสามพา
 ขรवारกลับเมืองทวาย แจ้งเรื่องราวให้บิดาทราบ
 พญาพรหมจักรว่าอยากจะเห็นหน้าท้าวพระลักษณ์
 พระราม นางทั้งสามรีบอาสาไปนำมา นางพิมสอน
 คอนราชอุ้มท้าวพระราม นางทิพาสันฐานมนอุ้ม
 ท้าวพระลักษณ์ นางสาธลท้าวจ่อถือขันศิลาและ

เจ้าของท้าวพระราม นางพิมพ์หล่อเหลางาม (ลูกสาวคนที่สี่สมทบไปภายหลัง) ถือนุศิภและเจ้าของพระลักษมณ์ พาหะไปเมืองทวาย พญาพรหมจักรทวายประวิติแล้ว มีความยินดียกบุตรทั้งสองให้และจัดการอภิเษกให้นางพินส่อนคอนราชกับนางนิพาสน์ชานมนนั่งเรียงท้าวพระราม ให้นางสากรท้าวเอกกับนางพิมพ์หล่อเหลางาม นั่งเรียงท้าวพระลักษมณ์ เมื่อรอน้ำเสร็จพิธีแล้ว พราหมณ์ปุโรหิตทำขวัญว่า

“ศรีศรีสทริชัยมงคลอุดมพิลาส บดินชาพระยาทนต์เป็นอาจารย์ จักเชิณวัยขวัญพระภูบาลหน่อท้าว ขวัญเจ้าไปต่างค้ำต่างแค้น ก็ขอให้ขวัญมาวันนั้น ขวัญเจ้าไปเล่นแก่งอาของชมดอกก็ให้มาวันนั้น ขวัญเจ้าไปเล่นชอกแคะชอกก็ให้มาวันนั้น ขวัญเจ้าไปเล่นโชนอยู่ในผาแอ่งให้มาวันนั้น ขวัญเจ้าไปเล่นแอ่งหินผา ให้พากันมาเทียมม่นอ มาสอก

เลือกาสามาโฮม มาชมเกล้า มากินข้าวหอมฉวี
มาขึ้นขัวเมียแก้ว ขอบว่าแล้ว ขวัญเฮยมาเยอ
ขวัญเฮย”

สองพี่น้องต่างอยู่กับเมียด้วยความสุขสำราญ
ไว้สองเดือน ระวังถึงบ้านเมือง ขอลากลับไปก่อน

เกาะเกิด

สำเภาคำลอบมาตามกระแสน้ำ พอเวลาพลบ
คำกัถึงเกาะเกิด ซึ่งท้าวทั้งสองเคยเกิดที่นั่น จอก
เรือพักนอนอยู่คนหนึ่ง ครนรุ่งแจ้งท้าวเชอขึ้นไป
บนเกาะนั้น เห็นเที่ยวเล่นตามความสำราญ ครน
ในใจว่า เราสองพี่น้องเกิดมาไต่ยหนึ่ง ไปรบกับ
ท้าวราพณาสวรรค์ ๗ ปีแล้ว ไต่กลับมาพบเกาะเกิด
นี้ อีก ต่างก็ก้มลงกราบไหว้แผ่นดิน แล้วเดินไป
ริมฝั่งด้านตะวันออก แลเห็นเมืองรัตนบุรีศรีสัตต-
นาค.

มีคำถามว่า เกาะเกิดนระยะทางห่างจากเมือง

จันทบุรีศรีสัตตนาคถึงโยชน์หนึ่ง ไฉนท้าวพระ
 ลักษณะพระรามจึงแลเห็นได้ถนัด แก้วว่า เพราะ
 เทวดานิรมิตน้ำทิพย์ทาตา จึงสามารถแลเห็นได้
 ถนัด.

ม้ามณีกายกล่าวว่า พวกเรามานู้น ทำอย่าง
 ไรจึงจะให้ท้าวธตรัฐทราบ จะได้จัดการมารับ เทพา-
 รักษผู้รักษาเกาะเกิดได้ขึ้นกับธรรมา นิรมิตบุษ-
 ผามประดับด้วยแก้ว ๗ ประการ ต้อนเก็บลงใน
 บุษผามนั้น เทวดาอีกคนหนึ่งเชิญท้าวพระลักษณะ
 พระรามให้ไปดูเต็กในบุษผาม ขณะนั้นเทวดาชื่อ
 คำหว้าจิตต์ผู้เป็นหัวหน้า ได้ชวนเทวดาทั้งหลาย มา
 ร้องรำทำเพลงและเลียงคณอย่างครึกครื้น.

กล่าวถึงท้าวธตรัฐและนางวิสุทธิโสตา ตั้งแต่
 ท้าวพระลักษณะพระรามและม้ามณีกายไปตามนาง
 จันทาเป็นเวลานานถึง ๗ ปี ท้าวเธอทั้งสองมิได้
 เป็นอันกินอันนอน คะนั่งถึงแต่ลูกมิเว้นวัน นาง

วิสุทธิโสดาว่า เมื่อคนนี้ได้ยินเสียงผู้คนให้ร้อง
ทางทิศใต้ ธรรมะจะมีใครเล่นมหรสพกันหรืออย่าง
ไร ท้าวธรรมะก็ว่าได้ยินเหมือนกัน และต่างเล่า
ความที่ตนได้รู้เมื่อคนนี้เป็นนิมิตร้าย ธรรมะ
ก็รักทั้งสามและม้าน้ำก็กลับมากายที่นั้น ท้าว
ธรรมะให้อำมาตย์สองคนล่องเรือไปสืบสวน อำ
มาตย์ทั้งสองไปถึงเกาะเกิด แลเห็นเรือปราสาท
แก้วจอดอยู่ นางจินตนาให้อำมาตย์สองคนนั้นไต่
ชิงร้องเรียกให้เข้ามาหา ท้าวพระรามถามข่าวคราว
ถึงบิดามารดาและชาวเมือง สองอำมาตย์ว่า อยู่
ดีด้วยกันทั้งหมด ท้าวพระรามสั่งให้นำข่าวไปบอก
ท้าวธรรมะ.

รับ

ท้าวธรรมะพร้อมทั้งชายา ได้ทราบข่าวมาพัก
อยู่ที่ดอนเกาะเกิดนั้น มีความยินดียิ่งนัก สั่งให้
จิตพลโยธาไปรับกลับเมืองจันทบุรีศรีสัตตนาค.

อภิเษก

ท้าวชครสูให้รับจัดแต่งบ้านเมือง อภิเษกโอรส
นำลูกสาวอุปราชแสนเมืองสองคนพี่น้อง คนพี่ชื่อ
ศรีพมพายกให้ท้าวพระราม คนน้องชื่อศรีกนกยา
ยกให้ท้าวพระลักษณ นำไปสู่หอสูง อัญเชิญ—
พรหมณ์ผู้มีฌายบไตรเพทประชุมเชิญขวัญว่า

“ศรีศรีสัทธิตอม พรหมสถานคัลลาลิเศ ประ
เสริฐกว่าโลกา บัณฑิตผู้ลงทาพ่อแม่ ทั้งเฒ่าแก่
และเสนาธิบดีขวัญ เจ้ามาร่วมห้องมาเยอ ขวัญเจ้า
พระลักษณก็ให้มาเต็มตาม ขวัญเจ้าพระรามก็ให้
มาอย่าช้า มาชมเจ้าอนหล้าศรีพมพา มาชมศรี
กนกนางามแถม ต่างกายแก้มคิงาม มาชมสองนาง
รามเมียบแก้ว ข่อยว่าแล้วขวัญรีบมาเยอ ขวัญเอย
ไชยตุณวัง”

ครั้นแล้ว ท้าวเชอมอบราชสมบัติแก่ท้าวพระ
รามครอบครอง ตั้งท้าวพระลักษณเป็นที่อุปราช

สร้างปราสาท ๓ หลัง ให้ท้าวพระรามกับนางศรี
พิมพาอยู่หลังหนึ่ง ท้าวพระลักษมณ์กับนางศรีกันยา
อยู่หลังหนึ่ง และมีมณิกายอยู่หลังหนึ่ง ตาม
ความสุขสำราญของตน ๆ บ้านเมืองบริบูรณ์พูนสุข.

พร้อมหน้า

พญารามราช มีความคิดถึงชายาก่อน ๆ จึงจัด
ไพร่พล ให้มีมณิกายเป็นผู้นำ เพื่อไปรับมาพร้อม
กัน นางเหล่านั้น เมื่อทราบเรื่องจากมีมณิกาย
มีความดีใจยิ่งนัก แต่ไม่ยอมคอยเข้าพวก ต่าง
ขอไปเมืองจันทร์ศรีสัตตนาคราชตามลำพัง.

พญาพรหมจักร เจ้าเมืองทวาย นำนางพิมสอน
คอนราช นางทิพอาสน์ชานมน นางสากุลาวร้อ
นางพิมพ์หล่อเหลางาม ไปส่ง.

พญานาคสิมพลิกา เจ้าเมืองตักกสิลา นำนาง
จิณทัมชีและนางอุชริกา.

นางเทวคาทั้งสี่เหาะไปเอง.

นางเทวตาอีกคนหนึ่งก็ใจ รีบเหาะไป.

ขุนพิพัฒน์ นายนิคม ให้นางคำเถาชนม้ามณ
กายไปแต่ตัว ซึ่งพญารามราชต้อนรับเป็นอันดี.

ท้าวจันทเสน เจ้าเมืองขุนขอม พานางคำขาว
และนางแอกลไค ไปส่งทางสะพานที่ม้ามณกาย
นิรมิตให้.

ทั้งนี้ ต่างได้ร่วมสมัคศรโมรกับผิวของคน ๆ
โดยความสุขสำราญ มิไต่มีความหึงหวงกันเลย.

กล่าวขอ

กล่าวถึงท้าวราพณาสวร ตั้งแต่ นางจันทกลับ
เมืองจันทบุรีศรีสัตตนาคแล้ว มิไต่มีความสุขเลย
สั่งให้ขุนจงและขุนฟ้าแตกไปขอรับนางจันทา แล้ว
นิรมิตจักรกงหนึ่ง บอกสองเสนาว่า จะไปทางน้ำ
ทางบกหรือทางอากาศ จึงบอกงจักรนนเกิด กง
จักรจักพาไปตามประสงค์ ขุนเสนาทั้งสองจักร

ลอยกว้างมากกลางอากาศ ถึงเมืองจันทบุรีศรีสัตต-
 นาค ก็ขอเทียบเงินเทียบค่าเข้าไปหาพญารามราช
 บอกว่า ท้าวราพณาสูรให้มาขอเชิญนางจันทา พญา
 รามราชว่า ให้สร้างขั้วตั้งแต่เมืองเวียงจันทน์ด้าน
 ข้างทิศต่อกันจนถึงเมืองอินทปัตต์ได้แล้ว จะขอม
 ยกให้ ขุนจงให้ขุนฟ้าแตกไปหาท้าวราพณาสูร
 แจ้งเรื่องให้ทราบ ท้าวราพณาสูรนิรมิตขั้วตามไป
 ข้างหลังขุนฟ้าแตก แต่เมืองอินทปัตต์จนถึงเมือง
 จันทบุรีศรีสัตตนาคนครี กว้างยลยิบา ข้างสะพานตาม
 ระยะทางสรรพไปด้วยสิ่งของบริโภคนครี ขุนฟ้าแตก
 ถึงทศกาลาออก ขั้วพอเสร็จพอดี เมื่อขุนฟ้าแตก
 มาถึงก็เข้าไปทศกาลาออกกลางทุ่งนา แลเห็นท้าว
 ราพณาสูรสร้างขั้วตามหลังติดๆ มาถึงนั้น ก็ลุดไป
 รับให้เข้าในทศกาลาออก แล้วไปหาพญารามราชพูดว่า
 บัดนี้ขั้วได้สร้างเสร็จแล้ว ท้าวราพณาสูรมาคอย
 รับนางจันทาอยู่ทศกาลาออกนั้น พญารามราชให้ท้าว

ราพณาสวรรนำบรรณาการมาให้ก่อน ท้าวราพณา-
 สวรรก็รู้ด้วยตาพิยว่า พญารามราชให้ถวายเครื่อง
 บรรณาการเป็นค่าขวัญค่านางค่าแก้วค่าทอง จึงให้
 นำเครื่องบรรณาการไปสู่ปราสาทพญารามราชตาม
 ความประสงค์ พญารามราชให้ท้าวราพณาสวรรสร้าง
 ปราสาทกว้างยาวโยชน์หนึ่ง แล้วสั่งให้จัดกระบวน
 แห่ไปรับท้าวราพณาสวรรมาปราสาท ให้นางจันทานัน
 เรียงเคียงท้าวราพณาสวรรจัดการอภิเษก มีพรหมณ์
 อยู่วรหิศาทำขวัญอ่านสฤทว่า

“ศรีศรีแม่นมั่นเมื่อใด วันก็ถอมุตตโศก ไต่
 โลกฟ้าลือชา มาขอขวัญจันทานางนาฏ อย่าค่อย
 คลาศไถลผิวเมามัวพาก มาขอขวัญเอย มากับ
 หมากลพญพิณ มาเลียมพินผิวแก้ว อย่าคลาศแคล้ว
 ไปไกล อย่าเดินไพรท้าว มาขอขวัญท่านท้าว
 สามีกา มาค่อมมาก่อมเออยพ อย่าเลิงเลียบเมามัว
 ขวัญเจ้าถักใยบัว ผูกคอกให้รับบอกมาหา มา

เทียมพาเมียแก้ว อย่าแฉ้วเค็นตง อย่าไปหลงข้า
ไม้ รืบชอกไซ้มาเยอ ไชยตุกรัง”

ครั้นแล้วพญารามราชว่า แต่ก่อนท่านเป็นน้อง
เราตามคักกัญญาติ เที่ยวนท่านมาสู่สมกับพหึงเรา
เป็นพี่เขยเรา ตั้งแต่นั้นต่อไปท่านก็เป็นพี่เรา ขอ
อย่าก่อกรรมทำเวรกันต่อไปเลยทั้งท้าวพระลักษณ์
ด้วย และถ้าหากพี่เขยคิดคบต่อเรา คิดจะฆ่าฟัน
เรา ขอให้ตายด้วยดาบกล้านั้นเทอญ ท้าวราพณา
สวรรับคำ พญารามราชเอนำรศดาบกายสิทธิ์และ
ธนูศิลป์ให้ท้าวราพณาสวรกิน ครั้นท้าวราพณาสวร
กินน้ำพระพิพัฒน์แล้วเป็นอันเสร็จพิธี พญารามราช
พูดว่า วันนั้นก็พลบค่ำแล้ว พนางจินทาจึงพาผัว
นางไปปราสาทเถิด.

พระรามชาติก บันปลาย

กลับอินทปัตต์

ครั้นรุ่งเช้า ท้าวราพณาสูรกับนางจันทา อำลา
พญารามราชกัลย พญารามราชจิตไพรพลสังนาง
จันทาเป็นกระบวนใหญ่ ท้าวราพณาสูรไปถึงธานี
เมืองอินทปัตต์ นิรมิตสำนักศาลจอยกกลางทุ่ง ให้
ขุนจงและขุนฟ้าแตกฉ่องหน้าเข้าไปแจ้งเหตุ พญา
วิรุฬหกและนางมลิการาชเทวีทราบว่า ท้าวราพณา
สูรพานางจันทามาพักอยู่ที่กลางทุ่งแล้ว มีความ
ยินดีนักพากันออกไปรับท้าวราพณาสูรด้วยกระ
บวนใหญ่ ขาคแต่ท้าวตบพรเมศวร์และนางพรหม
ลังกาผู้พี่และน้อง เพราะทั้งสองนั้นโกรธท้าวราพณา
สูรว่าไปนำพี่น้องมาเป็นเมีย ครั้นแล้วท้าววิรุฬหก
ถามว่าไฉนนางจันทาคืนมาอย่างไร เพราะท้าวพระ
ลักษณพระรามมีใจเกลียดชัง ท้าวราพณาสูรว่า

ไปขอนางจันทากับท้าวพระลักษณ พระรามไม่ยาก
ท้าวทั้งสองพดกแก่ตนเหมือนไม่เคยมีอรต่อกันเลย
พอไปขอก็แต่งให้ และยังซ้ำจัดผู้คนมาส่งถึงเมือง
นี้เป็นเกียรติยศใหญ่.

ไพร่พลกลับบ้านเมือง

ท้าวราพณาสวรรค์ผู้คนที่มาจากจันทบุรีศรีสัตต
นาคนครให้กลับเมือง มีขุนนางนำไป พวกไพร่พลที่ไม่
อยากกลับ ก็หลบหลีกจากกระบวน พวกกันไปตั้ง
ภูมิลำเนาอยู่ตามตงพงไพร เช่นท้าวขุนคำ มีบ้าน
ตั้งท่าสแกงจับอยู่ที่ป่าช้าชวา หนีไปกับนางคักดา
ในทิศตะวันออก ถึงริมแม่น้ำที่ตงภูมิลำเนาอยู่
ที่นั่น จนมีลูกหลานแพร่หลายมาก ที่นั่นจึงเรียก
ว่าเมืองปากกัก

ท้าวมิตะสีละ พานางสังคะ ไปอยู่ดินหนึ่ง เกิด
ลูกหลานมาก ที่นั่นเรียกว่าเมืองสังคะ
ท้าวโพธิราช พานางศรีสัตตะ แยกไปอีกแห่ง

หนึ่ง เมื่อเกิดลูกหลานมาก ที่นั่นก็เป็นบ้านเมือง
เรียกว่าเมืองโพธิสัตว์.

ฝูงคนในกระบวนเหลื้อยู่สักหนึ่งในสาม ชุน
งมีความทุกข์ใจเป็นอันมาก กัณณพญารามราชจะ
ฆ่าตนเสีย เพราะคนหนีไปเกือบหมด แม้พญาราม
ราชไม่ฆ่า ทำราพณาสวรก็คงฆ่า แต่ถ้าให้พญา
รามราชอธิบายแล้ว ทำราพณาสวรคงไม่ว่าอะไร จึง
รวบรวมผู้คนที่เหลือข้ามแม่น้ำนันทไปยังเมือง ทรง
ไปช่วงคัมพญารามราช ทูลเรื่องท้าวจันทบุรีศรี
สัตตคันทไปถึงเมืองอินทปัตถ์แล้วบางพวกไม่ยอม
มา บางพวกมาถึงกลางทางแล้วก็พากันหนีเข้าป่า
เข้าถ้ำไปเสีย พญารามราชว่าตามใจเขาเถิด อยู่
ที่ท้าวราพณาสวรกับนางจันทาก็เหมือนอยู่ที่นี่ เรา
ไม่เอาโทษท่าน อย่าวิตกเลย และถามว่าท้าวราพ
ณาสวรสั่งมาว่าอะไรบ้าง ชุนจึงว่าสั่งว่า เมื่อส่งผู้
คนถึงเมืองแล้ว จะกลับหรืออยู่ต่อไปก็ได้ พญา

รามราชว่า เมื่อเช่นนั้น ก็ให้ขุนจงอยู่ตามสบาย
 เด็ด แล้วไปหาอุปราชท้าวพระลักษณ์ บอกว่าจะ
 ข้ามมณฑลไปเที่ยวเล่น ให้ท้าวพระลักษณ์อยู่
 รักษาเมือง จึงข้ามมณฑลหาเหาะขึ้นไปเที่ยวเตร่ทาง
 อากาศ เวียนเขาสุเมรุสามรอบ ไปถึงปราสาทไม้
 จงพญาครุฑ ครุฑเห็นพระโพธิสัตว์มา ก็ทำการ
 รับรองปราศรัยโดยเคารพ พระโพธิสัตว์กล่าวว่า
 เรามาเยี่ยมสหาย ขอให้เรารักใคร่เป็นมิตรกัน มี
 กิจธุระอันใดก็ช่วยกัน พญาครุฑยินดีรับเป็นสัม-
 พันมิตร ทั้งสองฝ่ายต่างกินน้ำสัจจะวาจาให้ความ
 เชื้อถือกัน แล้วพญารามราชข้ามมณฑลหาเหาะ
 เเหาะไปทั่วทั้งสี่ทวีป จึงกลับเมืองจันทบุรีศรีสัตตนาค
 ขุนจลาพญารามราช ซึ่งจักรกลับไปเมือง.

ลูกหลานพระราม

พระโพธิสัตว์ทรงราชย์เมืองจันทบุรีศรีสัตตนาค
 ได้สามปี เทวีทั้งเก้าต่างมีโอรส คือ — นางศรี

พิมพาราชเทวี ลูกชายชื่อท้าวองค์ต, นางพิมสอน
 คชนราช ลูกชายชื่อท้าววรยศ, นางทิพอาสน์ชาน
 มน ลูกชายชื่อท้าวทศกัณฐ์, นางจันทมูข ลูกชาย
 ชื่อพนลูกท้าว, นางเทวาทังสาม ลูกหญิงชื่อ
 ปทุมมา นาสิกา พิมพสาธา, นางคำภา ลูกชายชื่อ
 ท้าวหัวหัวเสอ, นางคำขาว ลูกชายชื่อท้าวใหม่
 คำเผื่อน.

เจ้าอุปราชท้าวพระลักษณ มีโอรสกับเทวี คือ —
 นางศรีกนิยาราชเทวี ลูกชายชื่อ จันทประโชติ,
 นางสากลขาวชื่อ ลูกชายชื่อ ท้าวทิพโสทโสแสง,
 นางพิมพล้อเหลางาม ลูกหญิงชื่อ นางอุตตรา,
 นางอุชุกริกา ลูกหญิงชื่อ นางสารถิ, นางเทวตา
 ทังสอง ลูกหญิงชื่อ นางสิริสา นางบุษบา, นาง
 แอกลี ลูกหญิงชื่อ นางทาสิกา.

กุมารลูกเจ้าทังสองอันเป็นชายทัง ๘ เมื่ออายุ
 ได้ ๔ ขวบประกอบด้วยอิทธิฤทธิมาก กุมารทัง ๘
 ก็ทรงโฉมงาม.

พาลวิวาท

ขุนจงถึงเมืองอินทปัตถ์แล้ว เข้าไปรายงานท้าว
 ราชพลธรรว่า ผู้คนที่พาไปส่งเมืองจันทบุรีศรีสัต-
 ตานาคันนั้น หลบหนีเสียเป็นอันมาก เหลือไปถึงเมือง
 รวทึงในสาม ท้าวราชพลธรรว่า ที่ท่านทำให้คน
 หลีกหนีหายไปไฉนนั้น ท้าวรามราชลงโทษศกกรรม
 ท่านหรือจึงหายไปนาน ขุนจงว่า ในเรื่องผู้คนที่
 ไปนั้น พญารามราชมิได้เฝ้าทูลทูลอย่างไร และ
 ชักชวนให้อยู่พักผ่อนในเมืองต่อไปอีกสองสามวัน
 ท้าวราชพลธรรว่าด้วยเหตุพิพาทพิพัตแล้ว แต่
 อยากจะหาเหตุวิวาท เพราะเคียดแค้นท้าวพระ
 ลักษณพระรามที่ซึ่งนางจันทาหนีไปแต่ก่อน จึงว่า
 ไฉนท่านจึงไม่รู้ คำว่าถูกท้าวพระรามราชเกาะเกี่ยว
 มิฉะนั้นทำไมจึงต้องอยู่สองสามวัน นั้นแหละท้าว
 รามราชเกาะเกี่ยวจับของท่านไว้ ขุนจงว่า ทพญา
 รามราชให้อยู่สองสามวัน มิใช่เกาะเกี่ยวจับของ

ยังปล่อยให้เที่ยวเล่นสมนางสวयงามต่างๆ ตามชอบใจ ท้าวราพณาสวรรกรวชนจงหาว่าเข้าด้วยท้าวรามราช ช่วยคายนกาสีทธีรเข้าใส่ ชนงโคกหน่อออกไป ท้าวราพณาสวรรพ้นชนงไม้ทัน ชักใจก็เอาง้าวฟาดประตูปราสาทขาดเป็นสองท่อน.

พญาคับปรเมศวร์กับลูกไปอยู่เขาเขาคันธ

ชนงหนีไปหาพญาคับปรเมศวร์บอกว่า ท้าวราพณาสวรรจะฆ่าตน แล้วเล่าเหตุการณ์ตั้งแต่ตนพญาคับปรเมศวร์เห็นว่าท้าวราพณาสวรรประพฤติสาโทศมากนัก ถิ่นว่ามีฤทธิเดชมักพาลหาเหตุเนื่องๆ ถ้าจะอยู่ร่วมกันจะพลอยเดือดร้อนถึงตัวด้วย จึงพานางพรหมสังการาชเทวีและชนท้าววิรุฬหกผู้บุตรกับนางมลิกาผู้สะใภ้ ออกไปเสียให้พ้นเมืองอินทปัตถ์ ไปถึงเมืองล้านช้างชนพญาตรฐูไปด้วย พญาตรฐูชนนางวิสุทธิโสตาและพลเมืองที่มีความพอใจไปกับพญาคับปรเมศวร์ประมาณสี่โกฏิ พญา

ตัวยปรมะศวร์นิรมิตกจักรใหญ่ ให้ครอบครว้และ
ประชาชนขึ้นไปได้หมดแล้ว ก็พาลอยไปยังเขา
ยคุคันธร.

พญาตัวยปรมะศวร์เป็นพญาไอศวร

พระอินทร์เล็งเห็นเช่นนั้น จึงไปคอยรับอยู่ เจ้า
ทั้งหก (คือ พญาตัวยปรมะศวร์กับนางพรหมสังกา
พญาธตฐกับนางวิสุทธิลโสภา ท้าววิรุฬหกกับนาง
มลิกา) ก็ขับไพร่พลไปหยุดอยู่ที่กายเชิงเขาสุเมรุ
พระอินทร์เข้าไปหาเจรจาปราศรัยพญาตัวยปรมะศวร์
แล้วนิรมิตทองแก้วแกมคำในหอสูง ให้เจ้าทั้งหก
นั่งบนกองนั้น รตนัทธิพิย้อภิเษก ขนานนามพญา
ตัวยปรมะศวร์ว่า พญาไอศวร ให้เป็นใหญ่แก่คน
และผี (เทวดา) ทั้ง ๔ ทวีป ให้พญาธตฐอยู่เหนือ
เขายคุคันธรร้านตะวันออก ให้ท้าววิรุฬหกอยู่ด้าน
ใต้ แล้วสอนศิลปศาสตร์แก่พญาไอศวรและพญา
อีกสองคนจบเพท นิรมิตอนุศิลป์และคาวกายสิทธิ์

ชื่อว่าโมกขสังขติลาให้แก่พญาทั้งสาม ครั้นเสร็จ
สอนอาคมศิลปศาสตร์และให้อาวุธยุทธแสงประจำ
องค์แล้ว พระอินทร์แบ่งไพร่พลออกเป็น ๕ ส่วน
ให้ไว้แก่พญาทั้งสามนั้นคนละส่วน อีกสองส่วนให้
แยกไปอยู่เขาสุมะรุคานตะวันตกและคันทันเหนือ.

จาคุมหาราช

พญาไอศวรเสวยไอศวรรย์ยอดเขาเขษุมันทรบั
หนึ่ง มีโอรสฝาแฝดกับนางพรหมสังกา ให้ชื่อผู้
พี่ว่าท้าววิรูปักษ์ ผู้น้องว่าท้าวกุมเวร พญาไอศวร
สอนศิลปศาสตร์อาคมแก่โอรสทั้งสอง และนิรมิต
ธนูศิลป์กับดาบกายสิทธิ์เป็นอาวุธยุทธแสงประจำ
ตัวแล้ว ให้ท้าววิรูปักษ์ไปครองฟากเขาสุมะรุคาน
ตะวันตก ท้าวกุมเวรครองทิศเหนือ.

พญาอิตรสูกับนางวิสุทธีโสทา เสวยราชย์ทิศ
ตะวันออกได้ ๔ ปี มีโอรสฝาแฝด ผู้พี่ชื่อท้าว
คนธรรพ ผู้น้องชื่อท้าวกุมภินท.

พญาวิรุฬหกกับนางมลิกา เสวยราชย์ทิศใต้ได้
๔ ปี มีโอรสฝาแฝด ผู้พี่ชื่อท้าวเนาค ผู้น้องชื่อ
ท้าวยักษ์.

ครั้นกุมารทั้งสองเจริญวัย พญาพ่อทั้งสองก็มอบ
ไพร่พลให้ท้าวคนธรรพ์ไปครองดินเขายคนธรรพ์
ตะวันออก ท้าวกุมภภักตร์ครองดินเขาคันไถ ให้
ท้าวเนาคครองดินเขาคันตะวันตก ให้ท้าวยักษ์
ครองดินเขาคันเหนือ.

ส่วนพญาทงส์ คือ พญาธรรฐไต่เป็นเจ้าแก่
ท้าวคนธรรพ์ฝ่ายตะวันออก พญาวิรุฬหกไต่เป็น
เจ้าแก่ท้าวกุมภภักตร์ทิศใต้ พญาภูเวร คือพญา
เวสสวัณไต่เป็นเจ้าแก่ท้าวยักษ์ในทิศเหนือ และ
พญาทงส์ ย่อมไปเฝ้าพญาไศศวรรทุกวันเพ็ญและ
วันคี่มิได้ขาด.

อภิเษกลูกหลานพระราม

ฝ่ายพญารามราชและเจ้าอุปราชาท้าวพระลักษมณ์

ผู้เสวยราชย์ณเมืองจันทบุรีศรีสัตตนาคนครี เมื่อ कुमार
 กุมารมีอายุได้ ๘ ขวบ เจ้าทั้งสองก็ผูกแขนให้ कुमार
 กุมารเหล่านั้นเป็นผัวเมียกัน คือให้ ท้าวองค์ตลก
 นางศรีพิมพา ได้กับนางปทุมาลูกนางเทวตา, ท้าว
 วรยศลูกนางพิมสนคอนราช ได้กับนางนาถิกา ลูก
 นางเทวตา, ท้าวทศกัณฐ์ลูกนางทิพาสน์ชานมน
 ได้กับนางพิมพสา ลูกนางเทวตา, พันลูกท้าวลูก
 นางจันทมาจุ ได้กับนางทาสิกา ลูกนางแอไค้, ท้าว
 หัวหัวเสือ ลูกนางคำเถา ได้กับนางอุตตรา ลูกนาง
 พิมพหล่อเหลางาม, ท้าวไหมคำเผือ ผัวลูกนางคำ
 ชาว ได้กับนางสารถิ ลูกนางอุรุริกา, ท้าวจันทประ
 โสถิ ลูกนางศรีกันยา ได้กับนางสิริสา ลูกนาง
 เทวตา, ท้าวทิพโสทโสแสง ลูกนางสาถลชาว่อ ได้
 กับนางบุษยา ลูกนางเทวตา ครั้นแล้วปลุกปราสาท
 แยกหลังให้อยู่ครองกันครบทุกคู่.

ราพณาสวรไปครองลงกา

กล่าวถึงท้าวราพณาสวร เมื่อพญาบุษยาและพ่อ
แม่ออกไปจากเมือง และพาพญาธตรฐไปอยู่เขา
ยุคันธรแล้ว ก็คุมแค้นท้าวพระลักษมณ์พระรามยิ่ง
กว่าเก่า ไพล่หาว่าพญาธตรฐผู้พ่อเมียจะไปอยู่ที่
ไหน ไม่ไปแต่คนเดียว พลอยพาเอาพ่อแม่ไปด้วย
ไปด้วย เกิดเบื่อหน่ายที่จะอยู่ในเมืองอินทปัตถ์
คิดหาที่จะไปอยู่ใหม่ เล็งคเห็นเกาะลงกาไม่มีคน
อยู่ อาจเป็นสุขสำราญ จึงให้แต่งสะเภานาวาเป็น
กระบวนใหญ่ บรรทุกผู้คนบริวารข้าวของเงินคำ
ช้างม้าวัวควาย พาท้าวพิชิตท้าวอินทชื่อน้องไปด้วย
ลงสะเภาไปได้หกเดือน ยังอยู่ระยะอีกวันหนึ่งจะ
ถึงเกาะลงกา ท้าวราพณาสวรพานางจันทาชนจาก
สะเภาเหาะล่องหน้าไปยังเกาะก่อน นิรมิตปราสาท
สามหลังพร้อมด้วยอุทยานเหยาเรือน ที่อยู่ที่กินบริ-
บูรณ์ ครั้นสะเภาไปถึง ไพร่พลก็ได้อาศัยอย่าง

สหาย นางจินทาเชิญท้าวพิบพีและท้าวอินทชุน
อยู่ปราสาทคนละหลัง เสนาอำมาตย์ทำการอภิเษก
ท้าวราพณาสูรเป็นเจ้าลังกา ชนนานนามว่า พญา
ราพณาสูร ท้าวพิบพีเป็นเจ้าอุปราช ชนนานนาม
ท้าวอินทชุนว่า ท้าวแสนเมืองอินทชี่.

ล่วงมาได้สามปี นางจินทามเหสีพญาราพณา-
สูร มีลูกชื่อ ท้าวเชษฐกุมาร, นางคำสิงชยาเจ้า
อุปราชท้าวพิบพี มีลูกชื่อ ท้าวหาญสะทวง, นาง
คำกลมชยาท้าวแสนเมืองอินทชี่ มีลูกชื่อ ท้าว
พวงทาสาว.

เรียนศิลปศาสตร์เพิ่มเติม

พญาราพณาสูรรำพึงว่า บุคคลใดเป็นใหญ่ในลง-
กาแล้ว เมื่อยังเป็นเด็กไม่มีอำนาจปราบปรามท้าว
พระลักษมณ์พระราม สัมควรเรียนศิลปศาสตร์อาคม
ในสำนักพระอินทร์ จะได้มีฤทธิ์เดชเอาชนะทะ้าว

ทั้งสองได้ จึงเหาะไปณดาวดึงส์ ขอเวรียนศิลปศาสตร์
 พระอินทร์ว่า เมื่อไม่ทำความชั่วร้ายก็จะขอกเวท
 มนต์ให้หมด หรือต้องการให้มีรูปร่างงามอย่าง
 พระอินทร์ก็จะทำให้ พญาราพณาสวรรค์ปากคำทุก
 ประการ และต้องการมีรูปร่างพระอินทร์ พระ
 อินทร์จึงให้พญาราพณาสวรรค์ลงในเขารางทิพย์ หล่อ
 รูปพญาราพณาสวรรค์ให้งามอย่างเดียวกับพระอินทร์
 แล้วสอนศิลปศาสตร์ พญาราพณาสวรรค์เรียนเพียง
 สามคืนก็จบพระเวท แล้วไปชมนางฟ้าเทพธิดา
 นางเหล่านั้นเข้าใจว่าเป็นพระอินทร์ ก็ไม่มีความ
 รังเกียจ ต่อคืนที่สี่ขึ้นไปลาพระอินทร์กลับเมือง
 แต่ยังมีจิตใญนางสวรรค์ ลอบไปสมสู่นางสุชาดา แล้ว
 กลับลงมา.

เจ้าอุปราชาท้าวพิชัยขอเวรียนศิลปะตบตีแผ่นดิน
 ให้แยกได้ ท้าวแสนเมืองอินทรีเรียนทำแผ่นดิน
 ให้ไหว.

ขุนเสนาท่ง ๕ ก็มาขอเวียน คือ ขุนเมืองจันทร์
เรียนนกธาส์คนกลวยเป็นคน ขุนเมืองกลางเวียน
เสกเครือเขาเป็นขุ ขุนเมืองขวาเวียนเสกไม้้อไม้
เลาเป็นลำตาล ขุนเมืองซ้ายเวียนเสกหินเป็นค่าย
คริวเวียง ขุนชีวหาเวียนเสกเลนค่างให้ใหญ่และ
ยืนยาวไค

กำเนิดสิดา

ฝ่ายพระอินทร์เข้าห้องนางสุชาดาชวนเชิงพิศวาส
นางสุชาดาว่า เป็นอย่างไรจึงไปรดปรานมาก เพราะ
เมื่อวานก็มาคร่งหนงแล้ว พระอินทร์ประหลาดใจ
ตอบว่า มิได้มาหาเลย ชะรอยจะเป็นพญาราพณาสร
ซึ่งหล่อให้มีรูปเหมือนพระอินทร์ ลอบลวงเข้ามา
นางสุชาดาเสียใจมาก โกรธแค้นพญาราพณาสร
นัก ขอพรพระอินทร์ไปเกิดในลังกา เพื่อแก้แค้น
และให้พระอินทร์คอยดูแลตนในมนุษย์โลกนั้นด้วย
พระอินทร์ประทานพรตามประสงค์ นางสุชาดาจึง
ลงไปเกิดในครรภ์นางจินทา คันทัน นางฝันว่ามี

ลูกแก้วลอยมาแต่ฟ้า เวียนวนตัวนางสามรอบ แล้ว
เข้าไปในท้องครุหนึ่งก็ออกจากท้อง เป็นสายลวด
เกี่ยวรัดพญาราวพณาสวรรจนตาย และลูกแก้วนั้นก็
หายไป.

รุ่งขึ้น นางจันทาเล่าความฉฉฉฉฉฉ พญาราวพณาสวรร
ให้หาเจ้าอุปราชท้าวพิชัยมาทำนาย ท้าวพิชัย
ผู้ใดโหราศาสตร์มาแต่ฟ้า พิจารณาความฉฉฉฉแล้ว
ทายว่า นางจันทามีครรภ์ ลูกเป็นหญิงเกิดมาจะ
ทำเวรแก่พ่อ นางที่เกิดมานี้มิใช่คนสามัญ เป็น
เทพธิดาราชเทวีแห่งเทวดาผู้เป็นใหญ่ยิ่งในชั้นดาว
ดึงส์ และพิจารณาตามโหราศาสตร์ ปรากฏว่าพญา
ราวพณาสวรรคิดคบชยใจต่อเขาก่อน จึงได้ลงมา
เกิดของเวร ถ้าเลี้ยงเด็กนั้นไว้ คงได้รับอันตราย
ถึงชีวิต ขอให้ปล่อยแพไปเสีย.

พญาราวพณาสวรรพูดว่า เมื่อคนนั้น ก็ฉฉฉฉฉฉ
กัน ว่าบุญคุณศิโยของเราถ้ายังไปถูกผู้ใด หาก

มิได้ใช้หัวหม่นพญาก้าว ไม่หูลิงและโคมีอสุภ-
 ราชมาฝนทา ก็ไม่รอกชีวิตได้ เทวดาอีกคนหนึ่ง
 มาเข้าฝันว่า เรานมฤตยูเคทานุภาพมาก หน้าไม้
 ขึ้นไฟในเมืองคน ไม่สามารถทำให้ตายได้ นอก
 จากเอาปืนหม่นแก้ววิเชียรเพชรในพื้นมหาสมุทร
 ขึ้นมายิง.

นางจันทาทรงครรภ์ครบ ๑๐ เดือน คลอดลูก
 เป็นหญิง อยู่มาอีกหลายวัน ขอบ กำลังยกย่างไป
 มาและช่างพูด มีรูปโฉมงดงาม พญาราชธรร-
 มาใคร่รักมาก โอบอุ้มขึ้นใส่ตักรับหน้ารับหัว พลัง
 พูดว่าลูกเราน่ารักน่าเอ็นดูปานนี้ ในอุทรจึงว่า
 จะเกิดมาทำร้ายพ่อ ไม่เห็นมีเค้าเป็นความจริงเลย
 กำลังรับชมชมชมม่อมอยู่ไปมา กุมารน้อยเขามีค-
 ้าแก้วในขันหมากขึ้นมาแทงลูกคางพ่อ พญา
 ราชธรรมาเห็นจริงว่า คงเกิดมาฆ่าพ่อจริง จึงให้
 เอาไปลอยแพเสีย.

สีดาลอยแพ

พระอินทร์เสด็จเห็นเหตุตลอดแล้ว ลงมาที่แพนั้น
 แนะนำให้รำลึกชาติได้ว่า เคยเป็นนางสุชาดา
 บัณฑิตง้อให้นางสีดา และนิรมิตสะพานน้อยมี
 ปราสาทบรรจุกุโภชนาหารของทิพย์ สอนกถาเมตต
 อันบันดาลให้เป็นที่รักแก่คนทั้งหลาย บอกว่าสะพาน
 ลำนี้นี้เป็นกายสิทธิ์ จะต้องการไปที่ไหน คอยอยู่
 ค่ายลโต ให้ไปรับแห่งไหน สิ่งใดที่นั่น เมื่อ
 ให้นางสีดา কিনน้ำทิพย์น้อยหนึ่งแล้ว เขียนหนังสือ
 ให้ดู นางก็รู้แจ้งตัวหนังสือทั้งร้อยเอ็ดภาษา และ
 สั่งว่า เมื่อไปถึงบ้านเมืองใด จงเขียนหนังสือไว้
 ใคร ๆ มาเห็นจะรักใคร่เหมือนลูกแม่เดียวกัน.

นางสีดาสั่งสะพานให้ไปยังที่สุขสำราญ สะพาน
 แก้วลอยไปในมหาสมุทร แวะจอดพักตามเกาะ
 ต่าง ๆ หญิงชายชาวเกาะมาพบ ก็มีใจเอ็นดูกรุณา
 มาอยู่เป็นเพื่อน คราวหนึ่งพญานาคชื่อโอศิตาธิกา

เล่นน้ำอยู่ แลเห็นนางไต่ตามทราบเรือ มีใจสังสาร
พาไปขังค้ำของตนในเมืองนาค อยู่กับลูกหญิง
ชื่อนางขี้พาวรรณ นางคุลีกาชยานาคมีความรัก
ใคร่ เอาใจใส่เลี้ยงดูอย่างลูก.

นางสีดาอยู่เมืองนาคได้ ๑๔-๑๕ ปี คิดถึง
สระเกา และอยากจะไปเที่ยวตามมหาสมุทรอีก จึง
ลาพญานาคชนสระเกาซึ่งจอกคอยอยู่นานแล้วนั้น
เที่ยวต่อไปเป็นเวลาหลายเดือน พบเกาะต่าง ๆ
และมีผู้เมตตากรุณาเสมอ.

อยู่กับฤๅษี

ครั้นไปถึงเกาะคอนใหญ่ มีแผ่นดินยื่นออกมา
เชื่อมกัน มีฤๅษีอยู่บนเกาะนั้น ประกอบด้วยตบะ-
ฉานแก่กล้า เมื่อศึกษาศิลปศาสตร์ต่อพระอินทร์
แล้ว ได้ธนูศัลย์ชื่อมรณะฆะลี และกายกายสิทธิ์
เล่มหนึ่ง เมื่อฤๅษีลงไปตักน้ำที่ทำให้นางสีดาใน
สระเกา จึงปราศรัยไต่ถาม นางสีดาว่าตนเองก็ไม่

ทราบว่ามาแต่ไหน พ่อแม่หรือไม่ว่าไม่ทราบ พ่อ
 วิชาญก็พยัคฆ์อยู่ในสะพาน จนอายุได้ ๑๕ ปี
 พระอุปัชฌาย์พาขึ้นไปอยู่บริเวณศาลาบนเกาะ นางสีดา
 เอาใจใส่ปฏิบัติ ต่อมาพระอุปัชฌาย์รู้ว่าการอยู่ร่วม
 กับสตรีสาวไม่เหมาะแก่เพศ จึงเอาสะพานนั้นมา
 นิรมิตแปลงเป็นปราสาท อยู่ห่างจากบริเวณศาลาห่า
 ร้อยวา นิรมิตนางสาว ๆ ให้เป็นเพื่อนสืบทอด มี
 รูปร่างหน้าตาเหมือนนางสีดา และนิรมิตนางค่อม
 อีกยี่สิบคนเพื่อรับใช้.

ผู้มาพบ

นายพรานชาวอินทปัตต์ แต่งสะพานไปล่าสัตว์
 ตามเกาะทะเล ไปถึงเกาะคอนอันมีแนวและช้าง
 มาก ในเกาะนั้น มีช้างเผือกเจ้าแห่งฝูงช้างหมื่น
 ตัว ลำตัวลึบสองศอก งาทั้งสองเลื่อมพรายเป็นแสง
 แก้ว พรานขึ้นเกาะไปเห็นพญาช้างนั้นก็อยากได้
 งา จึงได้ยิงปืนไฟ ลูกปืนมิได้ทำอันตรายต่อพญา

ข้าง เพราะมีร่างกายอันอยู่คง ข้างทั้งหลายได้
 ยืนเลียงยืนก็ตกใจ ต่างวิ่งลงทะเล ใต้หลังน้ำหน
 ไปเกาะอื่น พรานลงสระหาได้ตามถึงเกาะนั้นก็ลง
 ไปยิง ข้างหนึ่งไปอีก เช่นเช่นนั้นจนหนีไปขึ้นเกาะ
 ที่นางสีดาอยู่ พรานตามไปยังเกาะนั้น เห็นนาง
 สีดาทรงโฉมงาม เข้าไปไต่ถามไต่ความว่าเป็น
 ลูกเลี้ยงฤๅ และเห็นว่าพญาข้างพาฝูงมาในเขตต์
 พระฤๅแล้ว ก็ไม่กล้าตามยิง จึงกลับลงสระไป
 ถ่าสัตว์ที่เกาะอื่น ไปถึงไหนก็กล่าวชมโฉมนางสีดา
 ทุกแห่ง นายสระหาอีกฝ่ายหนึ่งไปจากเมืองกบิล-
 พัสต์ แวะร่วมเกาะกับพราน ก็ได้ยินพรานกล่าว
 ว่าพันโฉมนางสีดา ครั้นแล่นสระหาไปค้าที่เกาะ
 ลงกา ได้สรรเสริญความสวยงามของนางสีดา จน
 พวกชาวเกาะเลื่องลือต่อกันไป พญาราพณาสวรร
 ได้ยินว่านางสีดาลูกเลี้ยงพระฤๅในเกาะคือนกธำ
 มหาสมุทร มีลักษณะงามยิ่งนัก ขวั้นมาจาก

สีดา

พ่อค้าสะเภาะชาวกรบิลพัสดุ์ ครั้นพญาราพณาสุวรรณ
ชักใช้พวกพ่อค้า เขาก็ว่าได้ทราบจากพรวนซึ่งไป
เห็นกียตา.

มีคำถามในตอนนี้ว่า พญาราพณาสุวรรณเป็นผู้มี
ตาทิพย์เห็นอะไร ๆ ทุกสิ่งทุกอย่าง ไฉนจึงไม่ทราบว่า
นางสีดาเป็นลูกตน กลับต้องถามพ่อค้าสะเภาะ
แก่ว่า ตั้งแต่ให้ลอยแพนางสีดาเสีย ก็เลื่อมจาก
ตาทิพย์ ทั้งนางสีดาเองก็ลืมพ่อแม่บ้านเมืองตน
นี้เป็นเนอเวรบุตรพกรรมที่พ่อจะต้องตายเพราะลูก.

ราพณาสุวรรณกล่าวสีดา

พญาราพณาสุวรรณทราบเช่นนั้น ยังเกิดความประ-
ศึพพิศในนางสีดาเป็นกำลัง สั่งให้แต่งสะเภาะไปกับ
ขุนชีวิหา สืบถามตามเกาะต่าง ๆ ยางแห่งถูกนาง
สีดาแปลงเป็นหญิงสวยมาลวงว่าเป็นนางสีดา แต่
แล้วก็จับได้ รอนแรมมาในมหาสมุทรต้นเวลานาน
จนถึงเกาะที่นางสีดาอยู่ พญาราพณาสุวรรณขึ้นไปเห็น

พระฤๅษีในบรรณศาลา เข้าไปไหว้ ทำการสนทนา
 ปราศรัยให้ ทราบเรื่องราวของตนแล้ว บอกว่าได้
 ทราบความที่พระฤๅษีมีลูกเลี้ยงเป็นหญิงงาม จะมา
 ขอตัวไป พระฤๅษีว่าไม่ขัดข้อง แต่อยากจะทำ
 กำลังความสามารถก่อน ถ้ายกยอคิดขี้นได้ ก็
 จะให้ พญารพณาสูตรยกยอคิดขี้นมีชื่อว่ามะ
 มะสี พยายามเท่าไรหาขึ้นไม่ เพราะมีน้ำหนักถึง
 โกฎหนึ่ง จึงถามฤๅษีว่าจะกระทำอย่างไร พระฤๅ
 ษีว่า เมื่อยกไม่ขึ้นก็ประจักษ์ว่าไม่มีฤทธิ์เดช เป็น
 อันไม่ไค่นางสีดา แม้จะคองค้งขึ้นสักนางไป ก็ไม่
 สามารถอยู่ร่วมเป็นสุขสำราญได้ ฉะนั้นนางจะ
 บันดาลเกิดพิษร้อนเมื่อถูกกระทบ.

พญารพณาสูตรไค้ยินฤๅษีพูดตนว่าไม่มีฤทธิ์
 เดชก็โกรธ จึงขอลองฤทธิ์กับพระฤๅษี แต่ก็แพ้ทุก
 ประการ รู้สำนึกว่าตัวมีคักคานภาพนอย เกิดเสียใจ
 ร้องไห้ พระฤๅษีถาม ตอบว่ามีใจอยากไค่นางสีดา

จึงอุทิศทรัพย์พยายามมาถึงนี้ เจ้าก็ยังไม่ยอมยกสีกาให้
ยังเอาศิลปศาสตร์อาคมมากำราบอีก.

พระฤษีว่า พญาราชพณาสวรยังไม่มีบุญวาสนา
พอที่จะร่วมนางสีกา แต่จะนิรมิตนางให้ใหม่ จึง
ทำพิธีนิรมิตนางมีรูปโฉมงามอย่างสีกา ตั้งชื่อว่า
นางสุทโท มอบให้พญาราชพณาสวร และบอกว่า
นางนมเนื้อหนังเป็นรากไม้ ว่านยาทรงสรรพคุณทุก
อย่าง ลูกซึ่งเกิดจากนาง จะมีฤทธิ์เดชมาก หากถูก
หน้าไม้ชนไฟ เมฆไคลม่นายาที่แม่แล้ว ศัสตราวุธ
เหล่านั้นจะหลุดกระเด็นออกหมด ชาศแผลหายทันที
พญาราชพณาสวรรับนางสุทโท ลาพระฤษีออกจาก
บรรณศาลา ในใจยังคำนึงถึงนางสีกาอยู่ ก็ลอบ
ไปปราศาทนางสีกา.

ฝ่ายนางสีกา ขณะเมื่อพระฤษีกับพญาราชพ
ณาสวรประลองฤทธิ์กัน ได้ยินเสียงสายธนูนี้กว่าฟ้า
ผ่า ก็ตกใจทั้งนางสามสิบคน ต่างวิ่งถลาลงจาก

ปราสาท ไปหลบอยู่ใต้ใบบัวในสระ พญาราช
 สวรรไปเห็นปราสาทเปล่า สังเกตเห็นรอยเท้าลงไป
 ในสระบัว แน่ใจว่านางสีดาอยู่ในนั้น จึงนิรมิต
 มขนออกหมื่นหนึ่ง มีผ้ามอขนกว้างใหญ่ งามความ
 ลงไปในสระ จับรวบเอานางมาไว้ทั้งหมด วิ่งทะยาน
 ออกไป นางเหล่านั้นตะเบ็งร้องด้วยความตกใจ พระ
 ฤๅษีได้ยินเสียงดังสนั่น แน่ใจว่าพญาราชสวรรค์
 ไปลักนางสีดา จึงคิดสายธนูบรรลือเสียงป่านฟ้าผ่า
 พญาราชสวรรค์ตกใจ ปล่อยนางเหล่านั้นทั้งหมด
 พาไปแต่นางสุทโธผู้เดียว ลงสะพาน่ายหน้าตรง
 เกาะลังกา.

ลูกนางสุทโธ

ในระหว่างตามทาง นางสุทโธซึ่งได้กับพญา
 ราชสวรรค์ประมาณเดือนหนึ่ง ก็ทรงครรภ์อยู่สาม
 วัน คลอดลูกชาย ให้ชื่อว่าท้าวทองคำ มีฤทธิ์เดช
 เหมือนพ่อ.

มีคำกลางถามว่า นางสุทโธอยู่ด้วยพญาราวพณา
 สวรรเทือนเดียว ท้องเพียงสามวันก็คลอด จะเป็น
 คุ้มเหตุอย่างไร แก้วว่า นางสุทโธผู้นั้น อันพระฤๅ
 นิรมิตขึ้นมา สำหรับเป็นผู้อุปถัมภ์คำชูพญาราวพณา
 สวรรให้มีอายุยืนยาว เพราะภักย์รักมีแก่พญานันคุ้ม
 ทำกรรมอัน “สาโทค” จึงช่วยนิรมิตนางมีร่างกาย
 เป็นทิพย์เกสร และให้ลูกเกิดไว้เดือนละคน คือจะ
 ให้นางสุทโธมีลูกเก้าคนในสี่เดือน ถ้าลูกเหล่านี้น
 ไปถูกหน้าไม้บนไฟหรือวันพินอินใดก็ดี ลูกกก
 (คนต้น) ไปเลี้ยงนาคแม่ช้างขวา คนที่สองเลี้ยง
 ช้างซ้าย ที่สามเลี้ยงหขวา ที่สี่เลี้ยงหซ้าย ที่ห้า
 เลี้ยงคิง (จุมก) ขวา ที่หกเลี้ยงซ้าย ที่เจ็ดเลี้ยงปาก
 ที่แปดกินนมขวา ที่เก้ากินนมซ้าย ก็พ้นอันตราย
 หมก.

นางสุทโธคลอดลูกคนที่สองชื่อท้าวคำกา คน
 ที่สามชื่อท้าวหล้าสร้อย คนที่สี่ชื่อท้าวช้อยร้อยคำ

ชาว คนที่หาซื้อข้าวตากขาย คนที่หกลือ
ข้าวฟ่ายหลายเมือง คนที่เจดซื้อข้าวคั่วเหลืองลือก
เข้า คนที่แปดซื้อข้าวขวัญเข้าเมืองพรหม คนที่
เก้าซื้อข้าวกลิ้งกลมหมากแปบ.

รวมเวลาเก้าเดือน รอนแรมตามเกาะต่างๆจน
ถึงเกาะลังกา.

ลูกนางสุทโธทั้งเก้าคน อายุเพียงสามขวบก็
เรียนศิลปศาสตร์จบเพท.

พระรามกล่าวสิดา

กล่าวถึงนายพรานที่ไปพบเห็นนางสิดา ครั้น
กลับอินทปัตถ์ ได้เล่าเรื่องที่ไปพบนางสิดา และ
กล่าวสรรเสริญรูปโฉมของนางไม่เว้นวัน คนทั้งหลาย
ก็โหยงกันต่อไป จนทราบถึงพญารามราชเมือง
จันทบุรีศรีสัตตนาคร พญารามราชมีความปฏิพัทธ์ใน
นางนั้น ก็ขึ้นม้ามณิกายไปกับน้อง คือเจ้าอุปราชา

ท้าวพระลักษณ์ ออกจากจันทบุรีศรีสัตตนาค ไป
ตามขั้วทางเมืองอินทปัตต์ เวลาพักตามทาง มีทว-
ศาลงมาจับกระบี่จับร้อง บางตำบลพวกนางฟ้า บาง
ถิ่นพวกเทวดาทายอกข้างหนึ่ง บางแห่งพวกเทวดา
ขาหักถือไม้เท้า เป็นที่เปลือยเปลื้องทุกตำบล จน
ถึงเมืองอินทปัตต์ เข้าไปในเมือง คนคนแปลก
ตา มีแต่ข้าทาส เจ้าเมืองก็เอาใคร่ที่ไหนมาตั้ง
สมมุติชื่อว่าพญามุนีราช พญารามราชตามข่าวถึง
ท้าวราพณาสวรรกับพี่หญิง พญามุนีราชบอกว่า
ท้าวราพณาสวรรมีใจเคืองแค้นพญารามราช ทว่า
จับขุนจงไว้หลายวัน ได้ขันทวีไปตั้งบ้านแปลงเมือง
อยู่เกาะดอนลงกลักสืบหาขีมาแล้ว และถามความ
ประสงค์พญารามราชมา พญารามราชบอกว่าไ้
ยินข่าวกล่าวขวัญถึงนางสีดา จะไปหานางนั้น ครั้น
แล้วออกจากเมืองอินทปัตต์ ไปยังฝั่งทะเล ชัก
คันศรออกกลอยน้ำ โองการสั่งให้เป็นลำสะเทินพอรุ

แก่พวกสาม แล้วให้ไปยิงเกาะที่ลี้ทากอยู่ ครกก็เป็น
 สะเกาะคำตามประสงค์ เล่นผ่านเกาะต่างๆ เวลา
 คำก็จืดจางตามเกาะนั้นๆ มีชาวเกาะสาวแก่แม่
 ม่ายมาพูดจาหยอกเย้าให้เพลิดเพลิน.

เกาะแม่ญูหมาลาย

ไปถึงเกาะแห่งหนึ่ง ซึ่งมีหญิงปากจืดดำผิว ครัน
 ตายแล้วไปเกิดที่นั่นเป็นเมียหมาลาย ต่ออายุถึงพัน
 ปีจึงสิ้นกรรมหายไปที่ผัวและเมีย เกาะนั้นเรียกชื่อ
 ว่าเมืองแม่ญูหมาลาย ครันสะเงาไปถึงเกาะนั้น
 พวกลายหลงเมีย กลัวว่าคนจะพากันมาชิงเมีย
 จึงพร้อมกันพรูไปที่ทำน้ำ ยึดเยียดเยียดเสียดแน่น
 ไปที่หาด นับจำนวนหลายแสนโกฏี จะเข้าไปกัดคน
 ในสะเงาให้ตาย ท้าวพระลักษมณ์เห็นหมาลายกรูกัน
 มาจะทำร้ายทั้งนั้น ก็แกว่งดาบกายสิทธิ์ขึ้น มีแสง
 เป็นประกายพราวโพล่งไปทั้งท้องฟ้า ผงหมาลายทั้ง
 เกาะก็ปลิวกระเด็นไปตกไกลลิบลิบ จนไม่สามารถ

กลับมาอีกได้ ภายหลัง พญารามราชทราบจากหญิง
ชาวเกาะนั้นว่า เป็นพวกเมียหมาลาย ก็มีความเสีย
ใจที่ก่อกรรมให้ผิวเมียพวกรากัน เล็งเห็นว่าจะต้องถูก
พลัดพรากจากเมียเพราะผลกรรมอันนี้ แต่ก็คงจะ
ได้กลับคืนครอบครองกัน เพราะกรรมนั้นทำลงไป
ด้วยความกลัวหมาจะกัด มิได้มีเจตนาให้เขาพลัด
พรากกัน ส่วนหญิงชาวเกาะนั้น ครั้นหมาลายหาย
ไปหมดแล้วก็สิ้นกรรม จิตใจจากชาติที่ทนทุกข์ยังเกิด
ตามยถากรรมต่อไป หญิงอื่นซึ่งค่าตัวก็มาเกิดแทน
ที่พร้อมด้วยหมาลายเป็นผิวตัวหนึ่ง จากเกาะนี้
สะเงาแล่นต่อไปเกือบหนึ่ง จึงถึงเกาะดอนที่พระฤๅ
ษีพ่อนางสีดาอยู่.

ยกศรี

พญารามราชขึ้นไปถึงบรรณศาลา นมัสการพระ
ฤๅษี เมื่อแจ้งความประสงค์แล้ว พระฤๅษีให้ลงยก
ฉนวนสี่ล้อขึ้นมาสี่ อันมีน้ำหนักโกฏีหนึ่ง พญา

พระราม พระลักษมณ์

รามราชยกขึ้นไต่อย่างกับเขนของเข่า เหมือนผู้หญิง
ยกคันทกที่ค้ำฝ่าย พระฤษัสมว่าพญารามราชมีพลา-
ภาพมาก และนางสีดาก็เคยเป็นเมียมาแต่ฟากพา
จึงยอมยกนางสีดาให้ และจะไปเอนน้ำวิเศษที่สระ
อโนดาตมาอภิเษก เพื่อมีอายุยืนถึงแสนโกฏิ
อสงไขยปี.

ครั้นพระฤษั้เหาะไปแล้ว พญารามราชปรึกษากับ
ท้าวพระลักษณว่า พระฤษั้ยกนางสีดาให้แล้ว เรา
ควรกลับไปก่อนดี หรือจะอยู่คอยพระฤษั้ ท้าวพระ
ลักษณว่ากลับก่อนดีกว่า เพราะพระฤษั้ไปถึงสระ
อโนดาต กว่ากลับมาก ถ้าเราสิ้นอายุเสียก่อน ก็
จะเหลวเปล่า พญารามราชว่า ก็เราไม่รู้จักนางสีดาจะ
พาตัวไปอย่างไร ท้าวพระลักษณว่าลองไปถามพวก
พี่เลี้ยงดู ท้าวพระลักษณพระรามก็ขึ้นม้ามณีกายไป
ถึงปราสาทนางสีดา พญารามราชขึ้นไปบนประสาธ
เห็นนางสีบเฝ้าคนมีรูปเหมือนกันหมด จึงร้องถามว่า

นางสีดาอยู่ที่ไหน นางเหล่านั้นก็ตอบพร้อมกันว่า
 อยู่ที่นี่ พญารามราชเอนใจ ทั้งวิตกกังวลว่าพระฤๅษีจะ
 กลับมาพบ จึงหารือท้าวพระลักษณ์ว่าควรทำอย่างไร
 คือ ท้าวพระลักษณ์ให้ไปถามนางค่อมสาวใช้ดู พญา
 รามราชไปถาม นางค่อมแนะนำให้เอามือช้ตนางเหล่านี้นั้น
 พวกนางนิรมิตระมัดระวังอย่าให้ใครเห็น พญารามราช
 กลับไปปราสาทนางสีดาอีก เอามือช้ที่ตนางเหล่านี้นั้น
 นางนิรมิตตาก้างหมกส่วนนางสีดาถึงกับหลับตา
 พญารามราชก็ไต่ถามนางสีดาในขณะนั้น จึงเข้าไป
 อ้อมเอานางสีดามา “อุ้มชมคมชม่อม” ตามตรงๆ
 ว่า พระฤๅษียกให้แล้ว จะปลงใจไปหรือไม่ นาง
 ก็ตอบตรงๆว่า ตีนก และถามว่าอยู่ถึงเมืองไหน
 พญารามราชว่า เมืองจันทบุรีศรีสัตตนาค นางสีดา
 ตกกลางสี่งสี่นางบริวารว่าตนจะไปออกเรือนแล้ว อย่า
 เป็นห่วงใยเลย จึงหมั้นอุปฐากพระฤๅษีตามเคยเถิด.

อภิเษกสีกา

กำลังนางสีกาสั่งเสียไว้ว่าล้วยพวกบริวาร พระ
 ฤๅษีได้นำมาจากสระอินคาตแล้วกลับมาอาศรม ไม่
 เห็นท้าวพระลักษมณ์พระราม นึกเอะใจว่าท้าวพื่อน้อง
 มาขอนางสีกาแล้วหายไปไหน หรือลอบพานางสีกา
 หั้นไปก่อน ก็รีบไปปราสาทนางสีกาเห็นพญารามราช
 กำลัง “จูบชมคมข่ม่อม” สีกาเพลินอยู่ ท้าวพื่อน้อง
 เห็นพระฤๅษีมาก็ตกใจเป็นอันมาก กลัวจะทราบพิรุณ
 ว่ามาลักนางหั้น นางสีกาซึ่งเห็นพระฤๅษีมา ก็ขม
 ขมนลุกขึ้นจากแท่นพญารามราช บอกสั่งสาวใช้ให้
 ไปเสื่อสาธยายตั้งน้ำฉันรับพระฤๅษี ครั้นพระฤๅษีขึ้น
 นั่งอาสนะ นางสีกาเข้าไปกราบ ถามว่าวันนี้อย่าง
 ไรพ่อเป็นเจ้าจึงมาที่นี่ พระฤๅษีว่า ะไม่ให้มาอย่าง
 ไร ท้าวพระลักษมณ์พระรามมาขอเจ้า พ่อก็ให้แล้ว
 ผิดไปเอน้ำสระอินคาตมารก ครั้นกลับมาไม่เห็น
 ใครหมด ใจหายวาบ นึกว่าท้าวสองพื่อน้องมาลักเอา

ลูกหนี้เสียเหมือนพญาราพณาสุวรรณนั้น จึงทะลือทะลาน
 มาที่นั่น พญารามราชยกมือไหว้ ว่าลูกก็อยู่คอย
 ท่าพ่อเป็นเจ้า เห็นนานนักกว่าคงไม่มา จึงมาจะ
 พานางสีดากลับเมือง เมื่อพ่อเป็นเจ้ากลับมากลัว
 จำหัว ก็ได้แล้ว เป็นบุญของลูกทั้งสามที่จะไถ่รัตน
 สระอินคาต พระฤๅษณ์ว่า พ่อคิดให้เจ้าทั้งสองอยู่ก็
 ก็น่าอยู่เย็นบนแสนโกฏิสงไขยนี้ จึงสั่งทรมาน
 ภายไปหาน้ำถึงสระอินคาต ไฉนจะรีบหนีไปเสีย
 เล้า พระฤๅษณ์ว่าแล้วก็รัตนอินคาตอภิเษกพญาราม
 ราชกับนางสีดาให้ครองกัน ชำรุดท้าวพระลักษณ์ให้
 มีอายุยืนอยู่ด้วยกัน และพูดว่า เจ้าทั้งสองจงพิทักษ์
 รักษานางสีดาไว้ดี อย่าประมาท พ่อเลี้ยงคนาคต
 เห็นว่า นางสีดาจะพลัดพรากจากไปคราวหนึ่งเป็น
 เวลานาน แต่ก็คงจะกลับมาร่วมกันอีกเพราะบุรพ
 กรรมพญารามราชจะส่งผล พญารามราชก็คิดเห็น
 ว่า ชะรอยเวลาที่ไล่หมาลายให้พลัดจากเมียนั่นเอง

จะตามมาสนอง ครั้นได้โอกาส จึงอำลาพระฤๅษี
ม้ามณีกายไปทั้งสามกษัตริย์.

สัปดาห์

กล่าวถึงพญาราพณาสวร มีใจกระสันถึงนางสัปดาห์
ไม่เว้นวาย ตั้งแต่เห็นรูปโฉมเมื่อไปลอบซ่อนเอาชิ้น
มาจากสระบัว ประกอบทั้งเวรกรรมที่นางสัปดาห์ของไว้
ก็มาถึงกาลแก่พญาราพณาสวร พญาเพ่งจักษุญาณ
เห็นท้าวพระลักษมณ์พระรามพานางสัปดาห์ไป ก็ริษยา
ชิงเคียดท้าวทั้งสองมาก ถึงกับเอามือกดอกยับยั้ง
ทั้งซอกๆ ขอกนางสุดโทและนางจันทาว่า จะขอไป
พานางสัปดาห์มาให้ได้ นางทั้งสองถามว่า นางสัปดาห์อยู่
ที่ไหน ตอบว่ากำลังท้าวพระลักษมณ์พระรามพาไปโน่น
นางทั้งสองว่าจงไปพามาเถิด พญาราพณาสวรชัก
กายกายสิทธิ์จับนาคีลป เหาะขึ้นไป ถึงย่ำที่ม้ามณี
กายกำลังวิ่งผ่าน ก็นิรมิตหมักเต็มตง โดดเข้ากัด
ม้ามณีกายเต็มตัว ม้ายกขาเค็ดหมักปลิวไปสิ้น ไป

ถึงหยวนน้อย ซึ่งพญาราพณาสวรรนิรมิตตัวเม่นจับตัน
 ไม่เคียวเขาแถวด้วยเต็มทั้งตงคอน มักก็ยกชาติตัว
 เม่น ข้างตายข้างปลิวหรือหายไปในอากาศ แล้ว
 พญาราพณาสวรรนิรมิตเหาเห็บ เข้าทำการชักชวน
 ต่างๆ ซึ่งมีกัฏฏกระเด็นหายหมด ม้ามณิกายบอก
 ท้าวพระลักษณพระรามว่า สัตว์หมักเม่นเหาเห็บมาก
 น่ายึดประหลาดนี้ ชะรอยพญาราพณาสวรรจะมารัง
 ความเพื่อชิงนางสีดา ขอให้ระวังพิงพิ พญาราพณา
 สวรรนิรมิตหาก ปลิงใหญ่เท่าแขนเท่าขา แมลงหวี่
 แมลงวัน แมงฝ่งแม่มดแม่มดตอมตอยตาเจ้าทั้งสาม
 ซึ่งท้าวพระรามแกว่งคายนกายสิทธิ์เป็นประกายไฟลูก
 ลามให้มีสัตว์เหล่านั้นไม่เหลือเหลือ เป็นนกจับนก
 จับนกจับและแจนแวน บินมาลัดมาคอดคอดสนอด-
 หมาน ซึ่งถูกลมคายนกายสิทธิ์พัดปลิวไปสิ้น ฯลฯ
 เป็นบ้านเมืองมีสิ่งล่อใจให้ท้าวพินองเลื่อมอาคม เป็น
 กำแพงภูเขากั้นหน้า พญารามราชแมลงธนูศิลป์

ต้องสั่งเหล่านั้นอันตรธาน เมื่อเห็นว่าเอาชนะผู้ชาย
 ไม่ได้แล้ว ก็นิรมิตสิ่งต่างๆ ล่อนางสีกาหลายอย่าง
 หลายประการ ในที่สุดเป็นกวางคำ สิ่งนี้นางสีกา
 อยากได้มาก พญารามราชว่าไม่ใช่กวางจริง พญา
 ราพณาสวแกลังนิรมิตมา นางสีกาไม่ฟังคำ ชัก
 แค้นตอกชกหัวค้อนรจนคกม้าสลับ พญารามราช
 ตกใจโศกลงไปอุ้มประคอง “บุชมคมขม่อมมาก
 นึกแล้ว เจ้าจึงกล่าว ไฉนนางเฮย เจ้าจักตายเสีย
 จากกูพี่แท้ๆ แลนอ” นางสีกาพนชนมาร้องไห้ไม่
 หยุดหย่อน ขอให้ไปจับเอากวางคำมาให้ได้ พญา
 รามราชสั่งท้าวพระลักษณ์ให้อยู่รักษานางสีกาแล้ว
 ขึ้นม้ามณิกายตามกวางคำไป กวางคำวิ่งหนีเลี้ยว
 บ้างตรงบ้าง เมื่อห่างกันมาก ก็ย่างเยื้องซ้ายๆ เห็น
 จวนจะทันก็ควบเร็วปรือ ล่อให้ไล่ไกลออกไปทุกที
 พญารามราชเร่งม้ามณิกายให้ทันกวาง มาซึ่งมีกำลัง
 ฤทธิ์อย่างยอดเยี่ยม ก็เผชิญหน้าอ้อนล้ำกำลัง

วิ่งเหยาะๆ ไป ไม่สามารถทันกางได้ พญารามราช
เห็นว่าจับเป็นไม่ได้ ก็ยิงธนูศิโยนไปตึงกางคำ
กางถูกเจ็บร้องส่งเสียง ซึ่งนางสีดาได้ยินเป็นเสียง
พญารามราชถูกอินทรายตะ โทณให้ท้าวพระลักษมณ์ไป
ช่วย นางสีดาคงใจได้ท้าวพระลักษมณ์ให้รีบไปช่วย
ท้าวพระลักษมณ์คำนวว่า ไม่ใช่เสียงพญารามราช และ
จะไปไหนไม่ได้ เพราะรับคำสั่งไว้ให้คอยเฝ้านาง
นางสีดาตกใจต่าง ๆ จนท้าวพระลักษมณ์ต้องจำใจ
และกล่าวฝากนางธรณีให้ช่วยรักษาสีดาไว้ด้วยแล้ว
รีบออกไปดู พญาราพณาสุวรรณโอกาสก็เข้าไปหา
นางสีดา แสดงความรักใคร่ชวนไปด้วยกัน นางไม่
ยอมสมัคร พญาก็เข้าไปอุ้ม แต่อุ้มไม่ขึ้น บานจะ
อุ้มเขาสุเมธ แต่ก็พยายามจนเหนื่อยไหลไคลย้อย ไฟ
ธาตุในตัวนางสำแดงพิษออกมาแล้วร้อน รวาก็จะ
ลวกกายพญาราพณาสุวรรณ พญาคงผละตัวนางห่าง
ออกไป นิรมิตหินโหล่นเป็นรูปคนให้ไปอุ้มนาง ก็
ไม่ขึ้น เพราะนางธรณีทิ้งกุดไว้.

ท้าวพระลักษณ์ไปถึง สวนทางกับพญารามราช
กลับ พญารามราชถามว่าไฉนจึงถึงนางสีดามา ท้าว
พระลักษณ์บอกเหตุแต่ต้น และว่าไต่ฝากนางธรรณี
ไว้แล้ว พญารามราชเคียดนัก ว่าท้าวพระลักษณ์
ไม่เที่ยงษาอะไรเลย ไ้ใจแก่นางธรรณีซึ่งมิใช่คน
นางธรรณีจะทำการช่วยเหลืออะไรได้.

ฝ่ายนางธรรณีไต่บันพญารามราชถูกเช่นนั้นก็
เคียด ปล่อยนางสีดาเสีย รูปโห่่งนีนก็อุ้มนาง
สีดาเบาหวิวเหมือนของฝ่าย พญาราพณาสุวรรณใจ
สั้ให้รูปอุ้มนางสีดารีบเหาะทยานหนีตามไป.

ท้าวพระลักษณ์พระรามมาถึงที่ ไม่เห็นนางสีดา
พญารามราชยิ่งเคียดจัดเป็นพุนไฟ ชักดาบกาย-
สิทธิ์ปราศออกมา ตั้งกะที่เอาท้าวพระลักษณ์ว่า
เพราะไม่ทำตามคำสั่ง ทั้งนางสีดาเสีย จะไม่ไว้ชีวิต
ท้าวพระลักษณ์ตกใจกลัว ลงกราบไหว้ขอชีวิต พด
ว่าถ้าฆ่าเสีย ตนก็ตายเปล่า ถ้าอยู่ด้วยกัน จะได้

ช่วยกันตามหานางสีดา ม้ามณีกาบก็นำพาช่วยห้ามพญารามราชาว่า อย่าฆ่ากันเองตายเสียเลย แต่ก่อนแต่ไรก็ไม่มีใครมาล่อวงอุทธรณ์เราทั้งสามไว้ เผลอญวณกรรมของพญารามราชาครอบงำมาให้อ่อนกำลังจนวิ่งตามกวางคำไม่ทัน ยัถน์กำลังกายกลับขริบรณเป็นปกติก็อย่างเก่า ถ้าจะให้ไปตามหานางสีดาคนนั้นก็อาจได้ ผู้มาล่อนางนั้น คงเป็นพญาราพณาสวรเป็นแน่ แลถ้าจะทรงไปเช่นนั้น ถึงไถ่มาก็ไม่เป็นเกียรติยศ ควรไปตั้งบุญปางหลวงในเมืองลงกา ทำพิธีการปราบพญาราพณาสวร พญารามราชาได้สติกลับมีความรักกรุณาในน้องตามเดิม.

ฝ่ายพญาราพณาสวรให้รูปโห่งนหินอุ้มนางสีดาไว้บนหลังพาไปลงกา ครั้นจะให้อยู่ในปราสาทก็กลัวไฟจะไหม้ เพราะเคยถูกร่างกายนางร้อนแรงยิ่งนัก จึงให้ขุนชีวหาปลูกสร้างปราสาทไว้นอกเมืองทางทิศใต้ ให้นางสีดาไปอยู่ที่นี่กับสาวใช้ชวงคินมอสองคน.

ตามลี้ดา

ท้าวพระลักษมณ์พระรามซึ่งมีมณีกายออกตามหา
นางลี้ดา ถึงที่พักแห่งหนึ่งแล้ว พญารามราชให้ม
ณีกายสลับหัวใจพญารามพณาสวรให้อุ้มนางลี้ดาออก
มายังแห่งใดแห่งหนึ่ง เพื่อคิดว่าตบะเดชยังแก่กล้า
อยู่หรือไม่ แต่ไม่ต้องให้อุ้มมาจนถึงตัวพญารามราช
เพราะกลัวว่า จะยังไม่ทันหมดเวรกรรม ควรยอม
เสวยวิปริตโยคทุกข์ไปก่อน ม้ามณีกายก็กระทำพิธี
สังขตอิธารมณีสลับหัวใจพญารามพณาสวร เศษะอาคม
ประสิทธิ์ พญารามพณาสวรมีอาการกระสับกระส่าย
เป็นกำลัง ใครจะพานางลี้ดาไปแฉ่เล่นยิ่งนัก ก็
ทะยานไปปราสาทนาง เข้าโอบอุ้มตัว แต่ต้องผละทิ้ง
ที่ เพราะร้อนเหมือนรูปทองแดงที่ใส่ไฟฮือ จึงนิรมิต
รูปโหง่นหินเป็นคณเข้าอุ้มนางลี้ดา พาทะยานไปใน
ฟากฟ้า ลงไปชมมณฑลไม้ในเกาะคอนแห่งหนึ่ง แต่
อาคมแห่งม้ายิ่งสลับหัวใจหนักขึ้น บันดาลให้พญา

ราพณาสวรพาทยะยานไปถึงเกาะดอน ที่สองกษัตริย์
เดินทางอยู่.

ใต้แหวน

กล่าวถึงพญาครุฑสหายพญารามราชไปแอ่วเล่น
ที่เกาะนั้น ได้ยินเสียงนางสีกากับพญาราพณาสวร
พูดโต้ตอบไม่เข้ารอยกัน ฟังจนทราบชัดว่าพญาไป
ลักเมียพญารามราชมา และจะกลับลงกา จึงนิรมิต
ยักษ์ให้กว้างใหญ่ กางออกขัดแสงอาทิตย์ เกาะนั้น
ก็มีคนเป็นกลางคน พญาราพณาสวรเห็นผิดประหลาด
เข้าใจว่าพญารามราชตามมาถึง ก็ตกใจนัก สั่งให้
รูปโห่ร้องขึ้นอุ้มนางทะยานขึ้นไป แต่ก็ไม่เห็นหนว่า
จะไปทางไหนถูก พญาครุฑเห็นดังนั้น ร้องบอก
ยังช่วยให้ส่งนางสีกาคืนมา มิฉะนั้นจะฆ่าพญาราพ
ณาสวรเสีย ในชมพูทวีปนี้ไม่แพ้ใครเลย นอกจาก
แหวนแก้วในมือนาง พญาราพณาสวรจึงถอดเอา

แหวนแก้วปาไปถูกพญาครุฑปักหักตกลงกิน เห็น
แสงสว่างตามเกม ก็รีบพานางกลับลงกา.

ท้าวพระลักษณพระรามซึ่งม้ามณีกาย ไปพบครุฑ
สหายมีอาการเช่นนั้น เมื่อทราบความ จึงเสกเข้า
ปักให้คืนที่แล้ว พญาครุฑก็ลาไป สันติเสียว่าต้อง
การให้ช่วยเหลืออย่างไรให้บอก พญารามราชเทวี
หาแหวนแก้ววงนั้นได้ กลับหวนนึกถึงนางสีดาด้วย
ความโศกเศร้า ระหว่างเดินทาง พักข้างแรม ข้าง
มกมัยเทพิตานางไม้จำแลงเป็นนางสีตามาล้อเสมอ
พญารามราชมิได้แยแส และม้ามณีกายให้สตีว่า
ถ้ายังไม่ถึงลงกาตราบไต. เป็นไม่พบสีดาตัวจริงได้
เลย.

ครั้นเดินทางไปถึงนิโครธตันหนึ่ง กิ่งก้านแผ่
ไพศาล ม้ามณีกายนิรมิตปราสาทใต้นั้น ให้สอง
พญาไค้อาศัยนอนพักเป็นที่สบาย.

กลายเป็นตะโมน

นิโครธตันนั้น เป็นไม้กายสิทธิ์ มีมหากดก ผู้

ใดกินหมากที่กึ่งตะวันออกจะกลายเป็นลิง ที่กึ่งใต้
จะกลายเป็นนกเงือก ที่กึ่งตะวันตกจะกลายเป็นนกยาง
ที่กึ่งเหนือจะกลายเป็นนกกกนกแกงเบญจพรรณ ที่
กึ่งยอดจะกลับเป็นคน.

เวลาเช้า พญารามราชคันทันขึ้นไปเดินเล่นใต้
ต้นนิโครธ เห็นหมากตกหล่นลงกินเป็นอันมาก จึง
หยิบขึ้นชิมดู เป็นลูกทางกึ่งตะวันออก ก็กลายเป็น
ทะโมนใหญ่ไม่กลับเข้าปราสาท กระโดดขึ้นขึ้นไป
อยู่บนง่ามนิโครธ ใต้ไปเก็บหมากไม้นิโครธง่าม
ตะวันออกกินง่วนอยู่.

นางเทวดาทราบดีดังนั้น จึงไปบอกท้าวพระลักษมณ์
ท้าวปรับทุกข์กับม้ามณิกาย มักล่าวว่าเป็นเหตุร้าย
เทวดาในข้านั้นใจให้กินกลายเป็นลิงเสีย ถ้าขึ้น
ยังเป็นคนอยู่ ออกจะแตกตายเพราะคิดถึงนางสีดา
หากกลายเป็นลิง จะไ้ลืมเรื่องคิดถึงเล่ห์ชั่วคราว
ท้าวพระลักษมณ์ถามว่า ทำอย่างไรจึงจะกลับเป็นคน

มาตยว่าเมื่อถึงคราว ก็กลับเป็นคนเอง ซึ่งเป็น
เวลาสามปี และชวนกันอยู่ที่ปราสาทนั้นนี้ใครจะ
จนกว่าพญารามราชะสนเวร

กำเนิดสังข์และพลีจันทร์

ฤษัณหนึ่ง อยู่ในถ้ำหาไกลไม่ใคร่ทันนั้น
ด้วยอำนาจมามีอายุยืนตั่งสองกัปป์ แต่กิเลสซึ่ง
สงขมานานเกินนานนักไป กลับกำเริบชวนขึ้นมา
คิดว่าเราก็คือศีลห้าห้ามแต่เมียท่าน การจะมีเมียมิ
ไ้ละเมิดเบญจศีลเลย ตกลงขดเกลาเอาเชื้อโคชบ
ขึ้นเป็นหญิงรูปสวย ให้ชื่อว่านางไค สมสู่อยู่กับ
นางนั้น เวลาจะไปหาลูกไม้ ก็เอาโหง่นหินมา
บีตประทุถ้าไว้ เพราะกลัวใครจะคอยมาทำชั่วพาหนี
ไปเสีย ข้าเสกกถาเพิ่มน้ำหนักให้หนักที่สุด นอก
จากเสกถอนแล้ว ไม่เขยื้อนไ้เลย ฤษัณอยู่กับนาง
ไ้สามปี นางมีครรภ์ครบสิบเดือน คลอดลูกเป็น
หญิง ชื่อนางแพงสี.

กล่าวถึงพระอาทิตย์ เกล็นส่องทวีปทั้งสี่อ้อมเขา
 สุเมรุ ก็มีลงมากเห็นฤษีเข้าๆออกๆที่ถ้ำนั้นแปลก
 กว่าธรรมดา มีอระสองหน สงสัยว่าจะมีอะไรประ
 หลาด จึงลงมาที่ถ้ำนั้น เห็นหินโหล่นใหญ่ปักปาก
 ถ้ำอยู่ ผลักดันก็ไม่เขยื้อน จึงแอบข้างหินอีกโหล่น
 หนึ่ง ฤษีหาลูกไม้ห่มมันพอล้างกันแล้วก็กลับมา
 สวดกถาถอนกำลังน้ำหนักหินเบ็ดเข้าไป พระอา
 ทิตย์ได้ยินเสียงสวดและจำกถาได้ วันรุ่งขึ้นฤษีไป
 ย่ำ พระอาทิตย์ร้ายกถาเบ็ดโหล่นหินออกอย่างง่าย
 ดาย เข้าไปสมส่วนงใดตามประสงค์แล้ว กลับออก
 มา เอาโหล่นหินปักถ้ำไว้ตามเดิม เป็นเช่นนี้ทุกวัน
 จนนางมีลูกแฝดเป็นชาย ฤษีให้ชอคนพี่ว่าสังคีพ ผู้
 น้องว่าพลินทร์ ครั้นนางแพงสอายุ ๑๕ ปี สอง
 พี่น้องอายุ ๑๒ ปี ฤษีพาออกไปนั่งปากถ้ำ สอน
 ศิลปศาสตร์แก่สองพี่น้องนั้น.

กระบือขามหนึ่ง มีกระบืออีกใหญ่เป็นเจ้าฝูง

ไปหากินใกล้กับที่ฤษีสอนศิลปศาสตร์ กระบี่อธิก
จำศิลปศาสตร์ไต่บทหนึ่ง เรียกว่ากถาสรรพหลัก
เป็นกถาอยู่คง หลบหลักพันอันตรายทั้งปวง แต่นั้น
จึงได้ชื่อว่าทรพี.

สร้างเมืองกาฬ

ฝ่ายสองพี่น้องเรียนศิลปศาสตร์จนจบคัมภีร์เพท
ต่างเหาะขึ้นไปเล่นกันกลางหาว ลำแสงฤทธิ์เป็น
ที่พลิตเพลิงเจริญใจ ฤษีรู้ดีกว่าสองพี่น้องเฉลียว
ฉลาดมาก ชำนาญศิลปศาสตร์ยิ่งกว่าตนไปอีก
ระแวงว่าจะไม่ใช่ลูก อยากจะทดลองดู จึงพาเด็ก
ทั้งสองไปฝั่งทะเล อธิษฐานแก่ผีฟ้าอารักษ์จอมเขา
เจ้าไฟรว่า เมื่อโยนเด็กทั้งสามลงน้ำแล้ว ผู้ใดเป็น
ลูกตนขอให้ว่ายกลับมาหา ถ้าไม่ใช่ลูกขอให้พัน
ออกไป ท้าวสังคพพลจันทร์ทั้งสองก็ว่ายนน้ำเลย
ฝ่ามหาสมุทรไปลิบลับตั้งร้อยโยชน์ ถึงเกาะดอน
แห่งหนึ่งกว้างใหญ่ ช่วยกันนิรมิตเป็นเมืองช่อกาฬ

สมบรมด้วยหวังผู้คนอลหม่าน ท้าวสังคหผู้เป็น
เจ้าเมือง ท้าวพลจันทร์เป็นอุปราช.

กำเนิดหุนละมาน

นางแพงส่วย่น้ำกลีบมาหาพ่อ ฤษีประจักษ์เช่น
นั้น ก็กรวโกรธมากนกว่า “นางไคอันเป็นเมียแห่ง
กู ก็เป็นอันขบถคดจากกูมากน กูก็ไปเล่น
ชู้กับชายผู้อื่นไคลูกสองคนแล้วนไค” จึงซักถาม
นางแพงส่วย่นางเล่าเรื่องพระอาทิตย์ลอยเข้าไปหา
แม่ในถ้ำ ฤษียิ่งโกรธจัดขึ้น ว่าลูกสาวเป็นใจกับ
แม่ ลูกแก้วว่า แม่ยังค้ำไว้ไม่ให้บอก เพราะถ้า
พ่อรู้เรื่อง เกิดวิวาทกับพระอาทิตย์ กลัวจะถูกพระ
อาทิตย์ลงโทษ ฤษียิ่งคิดยิ่งน้อยใจขึ้นว่า ถ้าเป็น
คนมาจากอื่น จะไม่แค่นิ่งเพียงนไคเลย นไคเฝ้า
เนื้อใจของตัวแท้ ๆ ชุบชนมาเป็นคน มันก็ยังนอก
ใจไคไค ไม่ขอกลับไปถ้าเห็นหน้ามันอีก นางแพงส่วย
ขอไปอยู่กับพ่อ แต่จะไปลาแม่ก่อน ให้พ่อคอย

อยู่ทางนี้ ครั้นไปถึงปากถ้ำก็นั่งร้องไห้แข่งคำพระ
 อาทิตย์ นางไคไต่ยีนเสียง ออกมาถามว่า พ่อ
 ลูกพากันไปอาบนํ้า ไฉนนางแพงสลับมานั่งร้อง
 ให้อยู่คนเดียว นางเล่าเรื่องที่เกิดเหตุมาแต่ต้น
 นางไคเคียดลูกมาก ที่แพรงพรายให้ผัวรู้เรื่องหมด
 ก็ตรงเข้าจับแขนลูกเหวี่ยงเต็มแรง ไปตกที่ยอดไม้
 แต่แล้วชิงชิงตัวเองที่ประพศิมิตมิร้าย เข้าไปนั่ง
 ร้องไห้อยู่ในถ้ำ นางแพงสลับไต่ลงจากต้นไม้ กลับ
 ไปนั่งร้องไห้ที่ปากถ้ำอีก นางไคไต่ยีนเสียงลูกมี
 ใจสังสาร ลำนึกคิดว่า หากทำผิดแก่ผัวมีโทษถึง
 ตายแล้ว ยังเคียดแค้นฆ่าคำที่ลูกอีกไม่สมควรเลย
 ก็ออกไปจะปลอบลูก ลูกหวาดวามแม่จะจับแขน
 เหวี่ยง ก็โศกหนีออกไป วังพลางร้องไห้พลางส่ง
 เสียงเอ็ดตะโลตะโกนว่ากลัวแล้วกลัวแล้ว แม่ต้อง
 ตามออกไปรับรองว่าไม่ทำโทษอีก และถามถึงฤ
 ลูกสาวว่าพ่อโกรธมาก ทักเป็นตัดตาย ไม่ยอม

กลับมาหาอีก ตัวนางจะไปกับพ่อ แต่มาลาแม่ก่อน
นางไคให้ลูกสาวนำไปหาฤษชงยืนคอยลูกอยู่ เข้า
ไปกราบไหว้แล้ว อ้อนวอนขอรับผิดทุกประการ
เมื่อไม่เลี้ยงเป็นเมีย ก็ขอให้เป็นเพียงข่าว จะได้
ฟังเขาชีวิตรอดไป.

ฤษชว่า เมื่อเข้าไม่อย่าพลัดพรากจากกัน ไฉน
จึงทำชบถคตเคียวเกยวอกตชายน นางว่า พระ
อาทิตย์ถือพระขรรค์ไว้เข้ามา ถ้าเอะอะก็กลัวจะ
แทงตาย จะไม่ได้้อยู่เป็นเมียท่านอีก ฤษ— ถ้ายัง
มีใจช้อยอยู่ ทั้งๆ ไม่บอกแก่กูแต่ปฐมหัวที่นั่นหา
นาง— เเคราะห์กรรมบันดาลให้ตอตัน คิดอะไรไม่
ออก ที่หน้าทหลังจะไม่ทำอย่างนอก ถ้ายังชนทำ
ก็ขอให้เจ้ากษมาเสียเถิด ฤษ— พักมีเฮนางเป็น
เมียสืบต่อไปได้แล นาง— ถ้ากระนั้น ขอให้ฆ่า
เสียก่อน เพราะทั้งให้อยู่คนเดียว จะทนทุกข
ทรมานยิ่งนัก ไม่มีใครจะหาเลี้ยง แหม่นว่าผู้ข้า

ตายเสียยิ่งกว่า ฤษั— ใฉนจึงว่าไม่มีใครเลียง
 เมอกเลียงบ่ฮอดกอดบ่มน เจ้าเอาพระอาทิตย์มา
 กอด ก็ให้พระอาทิตย์เลียงช นางว่า— พระอาทิตย์
 อยู่ถึงชั้นฟ้า จะให้มาเลียงอย่างไรงัน พุกพลาง
 ร้องให้โกลนสนั่นตง ฤษัเฒ่าใจอ่อนช้ำจะสงสาร
 แต้นถึงความหลังถึงหน้าหน้า จึงชดสชชกเอา
 เหนือไคมาเสกเป็นมณุษย์ผู้ชายแล้ว มอบให้เป็นผัว
 เลียงคางไค แล้วอุ้มลูกสาวเหาะไปอยู่ในถ้ำ
 ณเกาะช่น นางไคพาชายผัวไปอยู่ถ้ำเดิมของตน.
 ฝ่ายฤษั ไคชชกเอาเหนือไคมาบ่นชบเป็นหญิง
 ชื่อนางใบบัว สมน้อยด้วยกันไคหนึ่งบ นางแพง
 ลึกถึงแม่ ลาพ่อไปเยี่ยม มีสไบและมีคนน้อย
 กับช่าหมากห้อยกกแขน เดินทางไป บุกป่าผาตง
 คำทไชนอนทน น มีเทพบุตรเทพธิดาเป็นเพื่อน
 นอนทุกแห่ง จนไปถึงถ้ำแม่พกับแม่และพ่อน้ำ
 รุ่งจนออกไปหาผลไม้กับพ่อน้ำ เดินไปคุไปไกล

ออกไปในพลัดกัน เลียบหลังทาง ไม้รู้ที่จะกลับ
 อย่างไร ครันมีค้ำลง ก็นอนที่แคมห้วย รุ่งสว่าง
 เดินทางต่อไป หวังจะให้ถึงถ้าแม่แต่ไพล่ไปทาง
 ตันนีใครธใหญ่ที่ทะเลโมนพญารามราชอยู่ แลเห็น
 ปราสาทโตคั่นไผ่นั่น ฟังไต้ยิ่นเสียงพตกนกันก
 กลัว เพราะแปลกใจที่มีปราสาทกลางป่า จึงเข้า
 ไปแอบอยู่ ขณะนั้นหมากไผ่นีใครธถึงตะวันออก
 หล่นลงมา ก็เก็บขึ้นชิมดู มีรสหวานอร่อยนัก พอ
 กลืนตกถึงท้องก็กลายเป็นนางลิง โตขึ้นไปบน
 ไผ่นีใครธ ทะโมนพญารามราชได้ลิงแพ่งสี่เป็นเมีย
 ยี่หนึ่งมีลูกเป็นลิง ให้ชื่อว่าท้าวขุนละมาน มีฤทธิ
 เชนล่องเทวดามนุษย์ทั้งชมพูทวีป

กำเนิดอิทรพิ

กระบืออิทรพิ ซึ่งได้กาศิลปศาสตร์ไปบทหนึ่ง
 เป็นมนตรีสรรพหลักนั้น ก็เชี่ยวชาญในการรบรุก
 ยุทธถอย แต่ไม่สามารถเหาะได้ พาฝูงกระบือ

เมียเป็นอันมาก เทยตามดินต่าง ๆ ไปอยู่ถ้ำแห่ง
หนึ่ง เมื่อมีลูกตัวเมียจึงเลี้ยงไว้ ถ้าเป็นลูกตัวผู้
ก็ฆ่าเสีย เพราะกลัวว่าโตขึ้นจะแย่งนางกระป๋องตน.

นางกระป๋องพิ เป็นใหญ่กว่าเมียทั้งหลาย เห็น
กระป๋องตัวกระทำสาโหดมากนัก ก็คิดฆ่า จึงทำ
อุบายขอเรียนมนตร์กถาสรรพหลักจนจบหมด ครั้น
ท่องแก่ ลอบไปออกในถ้ำลับแห่งหนึ่ง เป็นตัว
เล็ก ค่อยเลี้ยงจนอายุสี่ ลูกโตถามถึงพ่อ ใ้
เล่าเรื่องราว พ่อมีใจหวงแหนเมียและลูกตัวเมียมาก
นัก ถ้าลูกออกเป็นตัวเล็กก็ฆ่าเสียหมด กลัวจะ
ยากซึ่งลูกเมีย กระป๋องลูกโกรธพ่อมาก ว่าฆ่าพ่
ชายของตนหมด ก็คิดฆ่าพ่อทดแทน นางพิจึง
สอนมนตร์สรรพหลัก ใ้ให้หลบหลีกอันตรายจาก
พ่อ และใ้ฝึกหัดตัวเองใ้มีความสามารถองไว
เท่าพ่อ คือชนตันมะขามข้อม ใ้หมากหล่นลงมา
แล้วแกว่งเขารับมิใ้หมากทันตกดินก่อน ถ้าขูด

แล้วหมุนตัวแกว่งเขารับให้กระชายปลิวไปในอากาศ
 มีให้คุกลงดินเลย ครั้นลูกมีความแคล้วคล่องว่อง
 ไวดีแล้ว ก็ให้ไปวัตรอยตนพ่อ เพื่อบูไ้ช่นาค
 กัน เพราะตัวพ่อสงสัยสืบถามว่า หน้าผากกว้างสามวา
 เขายาวข้างละห้าวา วัตรอบตัวสืบสว่า รอยตน
 กว้างหนึ่งวา อยู่มาเติบโตขึ้นจนวัตรอบตนพ่อพอ
 ศึกกับตนแล้ว ก็มีตัวเท่าพ่อ เป็นอันไม่ต้องเกรง
 กลัวใครอีกต่อไป ออกไปเล่นคะนองอยู่นอกถ้ำ
 กระบือตัวเมียฝูงใหญ่ของทศพ ซึ่งนางทศพเป็น
 ตัวนำ เดินผ่านมาทางนั้น แม่พบลูกก็ตกใจ
 ขอกให้รีบหลบเข้าถ้ำเสีย ลูกคิดว่าสามารถสู้พ่อ
 ได้แล้วจึงออกมา ขอเข้าปกครองฝูงตัวเมียทั้งพัน
 นั้น ว่าแล้วก็เดินนำฝูงไปทางทัพอยู่ และหยุดใน
 ที่ห่างคະเนว่ากว่าพ่อจะวิ่งมาถึงนั้น จึงทำการ
 บองวกถอยเชิงนางกระบือยวพ่อ.

ฝ่ายพ่อกระบือทศพเหลือบเห็นดังนั้น ก็โกรธ

นัก วึ่งปรี๊ดมาแต่ไกล ร้องถามว่ามาแต่ไหน จึง
 มาขาดลูกซึ่งเมีย บ่ของวกล้อเชิงเล่นตามชอบใจ
 ลูกก็บอกว่าเป็นลูกของทพี่เอง ขอมาอยู่กับพ่อ
 ด้วย. ทพี่ไม่ฟังเสียง ทะยานเข้าชีวิตระฆ่าเสีย
 ให้ตาย ลูกก็รับไม่ย่อท้อ สนทนหลายพักหลาย
 ทอด ทพี่หนีห่างขาดตัวกระเด็นออกไป ลูกมี
 ใต้ใต้ซ้ำเพราะยังรักอยู่ว่าเป็นพ่อ ทพี่เจ็บปวดห
 หางและเหน็ดเหนื่อยขอเข้ามาก ออกไปหาอะไร
 กินเอากำลัง ลูกก็หันมก็บ่ของวกล้อเชิงนางกระ
 บ่เล่นสนุก พาฝูงไปเที่ยวชมป่า ทพี่เดินมาพบ
 เข้า ฤทธิไกรธหน้ามคก็ทะยานเข้าชีวิต ตอนน
 ต่างชีวิตต่างเสี้ยวกันอย่างทรหด ทพี่พลาดท่าถูก
 ลูกฉีกชีวิตตาย ครั้นแล้วลูกก็ทพี่กำเริบฤทธิ
 เทยวทำรบเทวดาทั่วทุกหนแห่ง เทวดาไม่ยอม
 เกลือกกลัวกับเคียดฉานฆ่าพ่อ ก็บอกให้ไปรบที่
 อื่นต่อไป จนถึงท้าวสังคัพพลจันทร์ ท้าวสองพี่น้อง

พากันไปรบ นางกตศรราชผู้เป็นเมียท้าวสังคพ
 กำลังท้องแก่ ขอไปช่วยรบด้วย เพราะได้เรียน
 เวทมนตร์มฤตยูเหมือนกษัตริย์ต่างเหาะไปถึงทกระ
 ขอฉกทัพ อันมีรูปร่างใหญ่สงมาก ทรงเข้าประ
 หารประจันบานกันจนเย็นมีคำสามต่อหนึ่ง พวก
 สามคนโผนทะยานเหาะเข้าเอาหอกร้าวแทงเป็นจำ
 ละหวั่น ฉกทัพแกว่งเขวี้ยงอาวุธดังจักรผัน ถูก
 นางกตศรราชกระเด็นตกดินผางใหญ่ ลูกสะท้อน
 ผุดจากท้องเป็นชายแฝด นางคว่ำลูกทั้งสองไว้
 โดยเร็วเหาะขึ้นไปอีก ท้าวสังคพปรักษานองว่าต้อง
 ไปส่งเมียเสียก่อนจึงมารบใหม่ ฉกทัพว่าจะมารบ
 กันก็พาเมียมาเที่ยวด้วยยังมีทันไรจะไปส่งเมียแล้ว
 ท้าวสังคพว่าเมียข้าเจ็บปวดท้องต้องพากลับไปก่อน
 แล้วจะมาฆ่าเสียให้ไ้ ฉกทัพว่าเมียปวดท้องทำ
 ไม่จึงไม่ให้ลงไปซื้อเสียที่แผ่นดินเล่า ท้าวสังคพว่า
 อยากจะเห็นอาหมเมียข้าก็ไ้ จึงเอารกทอออกมา

กับลูกฟาคหัวกระบือลงไป ถึกทรพีแกว่งเขารับ รก
 ก็ติดอยู่ปลายเขารว สละบคอกทึงหลดพร้อมกัน
 กำลังฤทธเสอกลงไปหนงในส สองพี่น้องช่วยกัน
 ประคองอุ้มนางกคระราชกับลูกแฝดทะยานไปเมือง
 รัตนการเวียงเรียบร้อยแล้ว ตั้งชื่อผู้พี่ว่าท้าวชาตะพญา
 ผู้น้องว่ากนิหาพญา จึงพาไปรบกับถึกทรพอกหลาย
 สิบพัก ถึกทรพีวาร์บกันกลางทุ่งไม่มีชนะกันใด
 เพราะไล่ไม่จน ควรไปรบกันในถ้ำดีกว่า ตกลงกัน
 ไปที่ถ้ำถึกทรพี ท้าวสังคพลงปากถ้ำ สั่งท้าวพล-
 จันทรผู้น้องให้ขยันทัน จะเข้าไปรบคนเดียว คอย
 คุเลือกที่ไหลของมา ถ้าไล่ เป็นเลือกตน ให้
 เข้าใจว่าพ่าย จึงเอาหินปัดปากถ้ำแล้ว รีบกลับ
 ไปครองเมือง ถ้านั้นเป็นเลือกถึกทรพี สั่งแล้วก็
 เข้าไปรบกับถึกทรพี ชงย่นคอยทำอย่างกระหาย
 อยู่แล้ว ค้างรบกันอย่าทรหคุมทะเลตเคือคยั้ง ท้าว
 สังคพร้างาวเข้าทะเลวงกิ่งจักรผัน ถึกทรพีแกว่งเขา

รีบไม่ทัน ถกข้าวรวงเขนงจากทั้งสองข้าง ท้าว
 สังกิพโจนเข้าฟันคอขาดกระเด็น ฝนก็ตกลงมาห่า
 ใหญ่ น้ำในห้วยหลังถันประสมเลี้ยว ถกทรวงพิทาง
 ไล่ไหลนองออกมา.

พลจันทรต้องวิปโยค

ท้าวพลจันทรเห็นเลือดไหลตกใจว่าพิศาย ก็ตะล
 ตะลันจิตโห่ร้องเห็นเข้าอุคปากถ้ำ รีบไปเมืองกาฬ
 ยอกนางกตกระราชว่าท้าวสังกิพตายแล้ว จะมาครอง
 สัมปตเป็นผัวนางกตกระราชแทนพี่ ตามที่ส่งไว้เมื่อ
 ก่อนตาย นางกตกระราชว่าถ้าเป็นจริงก็ยอม แต่เห็น
 พิศายแน่หรือ ท้าวพลจันทรว่า “ในเมื่อผัวแห่งนาง
 ตายนั้น ข้าพเจ้าน้องก็เห็นแก่เหตุแก่ตาสังแล” แล้ว
 เล่าถึงเลือดตามทพี่บอก นางกตกระราชยังไม่เชื่อ
 ใ้ถามทักทางแล้วรีบไปยังถ้ำนั้น เห็นโห่ร้องเห็น
 ใหญ่อุคปากถ้ำ ฝ่ายท้าวสังกิพสังหารถกทรวงพิแล้ว

จะออกก็ออกไม่ได้ เห็นว่าท้าวพลจันทร์กำลังให้
 ตายเสียจะได้ไปครองเมือง ก็คร่ำครวญเข็ดอึ้งขุ่น
 ในนั้น นางกตกระราชได้ยินเสียงร้องบอกประพฤติ
 เหตุที่เป็นมา ท้าวสังข์ก็พียงแค่นใจนัก พยายามปลัก
 กันโห่หนึ่นจนเหลือใจใคร่จะทำอะไร ก็ไม่เข็ดขุ่น
 นึกถึงถักทอพิว มีดบะเตซแก่กล้านักขางที่จะอาศัย
 ไปได้ จึงกลับเข้าไปยกหัวถักทอพิวเข้ามาเต็มกำลัง
 โห่หนึ่นก่ก่ลงกระเด็น ท้าวสังข์ก็ออกมาอุ้มนาง
 กตกระราชขึ้นนั่งเหนือถัก จูบชมคมข่มอมมากนัก
 แล้ว พาเหาะไปเมืองกาฬ เห็นท้าวพลจันทร์กำลัง
 นั่งแท่นว่าการเมืองก็โกรธเป็นไฟพอน โจนเข้าไป
 เอาดาบศรีสุวรรณชัยฟัน ท้าวพลจันทร์โคตหลบด้วย
 ความว่องไว รีบทะยานหนีไป ข้ามมหาสมุทรถึงเกาะ
 ดอนแห่งท้าวพระลักษณและม้ามณีกาย ในขณะที่
 ท้าวพระรามยังเป็นตะโมนอนอยู่นั้น ไปถึงยอดห้วย
 น้อย นั่งร้องไห้คร่ำครวญน้ำตาไหลพราก ๆ ไปตาม

ห้วย เพิ่มน้ำมากขึ้นทุกที ขี้ตาเป็นจอมปลวกพอก
ยับมพูนถึงคอ.

กลับเป็นคน

ท้าวพระรามถึงคราวสิ้นกรรม ไข่ขึ้นไปบนกิ่ง
ยอด ปลื้มใจมากไม่ว่ากิ่งนั้นกิน ก็กลับร่างเป็นคน
ตามเดิม เกิดพิศวงนักหนาว่าใครจึงบันดาลมาอยู่
บนต้นนี้ใครช ใต้ตะโกนเรียกท้าวพระลักษมณ์ให้
ช่วยรับถ้วยเพราะลงเองไม่ได้ ท้าวพระลักษมณ์เห็น
พี่กลับเป็นคนแล้วก็ดีใจมาก บอกม้ามณีกายให้ขึ้น
ไปรับลงมา กำลังสนทนาปราศรัยอย่างสนุกสนานทั้ง
สามฯ ท้าวหุนละมานไต่ย็นเลี้ยงคนหิ้วร้อต่อกระซิก
ในปราสาททั้งสามแม่ ครั้นนางลิงแพงสืบทว่าพ่อ
กลายเป็นคนลงไปอยู่ในปราสาทนั้น ก็อยากลงไป
หาพ่อแต่แม่ห้ามไว้ ม้ามณีกายทราบบรรณดลอด ได้
เล่าให้ท้าวพระรามราชทราบบว่า ท้าวหุนละมานกับ
นางลิงแพงสืเป็นลูกเป็นเมีย ท้าวพระรามเรียกให้

ลงมาทั้งสอง ลิงแม่ซึ่งพาลูกลงมาหาแล้ว นั่งอยู่
 เพียงประตูปราสาทเพราะเจียมตัวว่าเป็นลิง ส่วนลูก
 กระโดดขึ้นไปบนคันท่อ ท้าวพระรามรักใคร่เอ็นดู
 ลูกเป็นอันมาก และเรียกนางลิงแพงสีให้เข้าไปหา
 นางลิงแพงสีไม่เข้าไปใกล้ด้วยเห็นว่าไม่คู่ควรกัน ได้
 แต่ร้องให้ฝ่ายน้ำตาขึ้นไปบนต้นไม้ตามเพศ ต่อมา
 ท้าวพระรามบอกให้นางลิงแพงสีอยู่เลี้ยงลูกในปรา
 สาทนั้นก่อน ตนเองจะไปตามนางสีดาที่ลงกา จึง
 พร้อมด้วยท้าวพระลักษมณ์ ขึ้นม้ามโหฬารออกเดิน
 ทางต่อไปถึงห้วยน้อย หยุตพักที่นั่น.

พบ

ท้าวพระลักษมณ์ ลงไปอาบน้ำในห้วยนั้นได้กลิ่น
 คาวเหือกไค จึงพบกับท้าวพระรามว่าเห็นห้วยนี้คงมี
 บ้านเมืองคนมาก ท้าวพระรามให้น้องไปสืบดู ท้าว
 พระลักษมณ์เลียบแคว้นห้วยขึ้นไป เห็นท้าวพล
 รัตน์นั่งร้องไห้ น้ำตาไหลพรากๆ เป็นฝนเค็มน้ำ

นองลงไปในลำห้วย ขี้ตากองพูนถึงต้นคอ เข้าไป
 ถ้ามองยาว ท้าวพลจันทร์เล่าให้ฟังแต่ต้น และ
 ขอเป็นทพเพื่อกลับไปอยู่บ้านเมือง ท้าวพระ
 ลักษณจึงพามาหาท้าวพระราม กล่าวประวัติเหตุให้
 ทราบตลอด ท้าวพระรามว่าจงพยายามไปอยู่บ้าน
 เมืองก่อนเถิด ถ้าท้าวสังข์ยังมั่งร้ายอย่างไร ก็
 จงทำล่อให้ออกมารบกันนั้นจะช่วย แต่จะให้ไปชิง
 เขาเมืองนั้นเป็นการผิดกรรม ท้าวพลจันทร์รับคำ
 แนะนำแล้วลาไปเมืองกาฬี.

ฝ่ายนางสิงแพงสีกคิดถึงท้าวพระราม ให้ลูกพา
 ตามไปหา ท้าวพระรามก็ใจนัก ให้นางสิงแพงสีก
 ไปด้วยไปในกระบวนด้วย นามนิกายท้วงว่า ถ้า
 ใครๆโพนทนาว่าท้าวพระรามได้นางสิงเป็นเมีย จะ
 นำอายมาก ควรไปเอาหมากไม้นี้ใครก็ขยอก
 ให้นางกินกลับเป็นคนเสียก่อน ท้าวพระรามก็ให้มา
 นมิกายไปเก็บหมากไม้นี้ใครมาให้ให้นางสิงแพงสีก

กิน นางกลับร่างเป็นคนตามเดิมมีรูปโฉมสวยงาม
 นึก ท้าวหนละมานเห็นแม่กลายเป็นคนเพราะกิน
 หมากรไฉนใครธ ก็ยื่นมือไปยักชิงเอาในปากแม่
 มากินบ้าง แต่ก็คงเป็นดังอยู่ตามเดิม เพราะยัง
 ไม่หมดวิบากกรรม ท้าวพระรามให้ม้านิลกายนิมิต
 ปราสาทเป็นที่พักอยู่ด้วยกัน.

สังข์พบกับพลีจันทร์

ฝ่ายท้าวพลีจันทร์ถึงเมืองกาฬแล้ว ก็ไปยัง
 ปราสาทนางคำเพ็ญผู้เป็นเมีย ช้อนตัวอยู่ทนน พวก
 ท้าวสังข์มาพบจึงไปบอกนาย ท้าวสังข์พลวยทวย
 ครุฑครุฑชัยทะยานไปปราสาทนางคำเพ็ญ ตรงเข้า
 พบท้าวพลีจันทร์ ท้าวพลีจันทร์ก็คว้าทวยครุฑครุฑ
 ชัยของตนผูกคอกขันธ์ ต่างรบรุกบุกบันพันแทง
 โดนกันออกไปถึงชานมนปราสาท โจมพิฆาตชนบน
 กันและกัน จนล่อยลือจกกลีบเมฆ ต่างมีฤทธิ์เดช
 อยู่ยงคงกระพันเสมอกัน ตั้งแต่เช้าถึงค่ำ กอครุฑ

ฟัดปล้ำชกของฉิบกระฉาบ ตกผาลงกลางดินทั้งคืบ
 จึงกระเด็นออกจากกัน หยุดย่นหอบคุมเซ็งกันอยู่
 ขณะนั้นนางกตกระราชเมียบ้าวสังคพตามไปช่วยฉิว
 พอดึง ก็ตรงเข้าเอาดาบศรีธรรมด้ายคมมือตนฟัน
 ท้าวพลจันทร์ ต่างไล่รูกคลุกคลีโผนทะยานชน
 กลางหาว กอศปล้ำฟัดเหวี่ยงตกลงมหาสมุทรทั้ง
 สอง ท้าวสังคพกระโจนไปช่วยเมียบ โจมทะยาน
 แทะฟันเป็นพัลวัน ต่างมิได้ถุกขากเจ็บประการไร
 รุกข้างลอยข้างบนท้องฟ้าไปจนถึงเกาะคอนท้าว
 พระลักษมณ์พระรามพักอยู่.

เสียดา

นางกตกระราชถูกปลายดาบท้าวพลจันทร์ที่ลูก
 ดาบขดทั้งสองข้าง ก็เซซวนม้วนตกลงแผ่นดิน
 คลานไปพลางคลำไปพลาง ร้องไห้เสียงลั่นทั้งคอง
 ทอน พบต้นมะเดื่อมีหมาสุกหล่นลงดินก็หยุดอยู่
 ที่นั้น ได้อาศัยเก็บหมากไม่เคี้ยวกินเป็นอาหาร.

ท้องคร

ท้าวสังคพเห็นเช่นนั้น ยิ่งโกรธมากนัก โถม
 เข้าจ้วงฟันฟันสั้นแรง แต่ท้าวพลีจันทร์ก็ทะยานแทง
 จนศุกกำลัง อารุณมีไต่กล้ากรายผิวหนังทั้งสอง
 ฝ่าย ถึงเข้าอกตบถองถีบกระแทกพร้อกันพลัด
 ตกลงดินแยกไปคนละทาง ท้าวสังคพเที่ยวค้นหา
 เมื่อยในป่า ท้าวพลีจันทร์ตรงไปหาพญารามราชต่อว่า
 ที่ไม่ช่วยตน พญารามราชรับว่าเห็นรบกันแล้ว แต่
 มองครูปรางเหมือนกันทั้งคู่ จะยิงธนูคืบขึ้นไป
 ก็กลัวถูกท้าวพลีจันทร์เอง ขอให้ท้าวพลีจันทร์เอา
 แพรขาวเคียนหัวไว้เป็นเครื่องหมาย ท้าวพลีจันทร์
 ทำดังนั้นแล้วก็เหาะขึ้นสู่กลางหาว ร่ายหอกร่ายจ้าว
 แอ่นพอนไปมาอยู่ ท้าวสังคพเห็นเช่นนั้นก็เคียน
 หัวคิ้วแพรขาวข้าง วยกันอีก พญารามราชไม่กล้า
 ยิง จนศูปรัยตกลงดินเอง ท้าวพลีจันทร์มาต่อ
 ว่าอีก พญารามราชให้นุ่งผ้าแดงไปรบ ท้าวสังคพ

กึ่งผ้าแดงบ้าง เป็นอันพญารามราชทำอะไรไม่ได้
 ในที่สุดให้ท้าวพลจันทร์แถมปูนแดงทผ้าเท้า ซึ่ง
 ท้าวสังข์ไม่รับ ครั้นรบกันใหม่ พญารามราชจึง
 บิณฑุศิลป์ตรงไปยังผ้าเท้าที่ได้อถมปูน ท้าว
 สังข์เจ็บปวดสาหัส ก็หมดกำลังรบตกลงกลาง
 ดินต่อหน้าพญารามราช ท้าวพระลักษมณ์จึงไปจับสัน
 บนครกไว้ กล่าวว่าจะเล่นเข้าถึงหัวใจ ท้าวสังข์
 โกรธท้าวทั้งสองยิ่งนัก พดว่าตนพิศพ้องตนน้อง
 ผิดใจไกรยกัน อูระอะไรของผู้อื่นมาประสม พญา
 รามราชว่าเพราะมารบกันในเขตต์แดนของเรา ท้าว
 สังข์ว่า “เขาก็บ่สู้แจ้งว่าบ้านเมืองท่านอยู่ในที่
 เขาจึงมารบเร็วกันคอกตาย คำนวณแผ่นดินแห่ง
 ท่านแต่ตั้งนั้น เหตุสันใดท่านจึงบ่บอกหลักหมาย
 คุยไว้ ให้เขาสู้แจ้งนั้นจา คำนวณเขาหากตายก็้วย
 เหตุอันท่านบิณฑุศิลป์ใส่เขาสันนั้น เมื่อภายหลัง
 พุ่น บิณฑุศิลป์แห่งบุคคลละผู้ใดผู้หนึ่งจึงฆ่าถักตน

แห่งท่านเหมือนดังเขา เจ็บปวดเวทนานี้เถื่อน” พญารามราชไต่ยันท้าวสังคีพขอตกรรมทำเวร ก็มีใจเกรงกลัวบาปยิ่งนัก จึงอ้อนวอนว่าท้าวสังคีพก็ไยบุญรู้หลัก อย่าไต่ขอตกรรมทำเวรแก่ตนเลย จะช่วยมิให้ต้องตายด้วยอนคิลภัยอันนี้ แต่จะต้องมีแผลเป็นสักเท่าเมล็ดข้าวเปลือก ท้าวสังคีพไม่ยอมให้ร่างกายตนมีบาดแผลคมอาวุธแม้แต่น้อย เพื่อรักษารูปโฉมของตนที่เลื่องลือว่างดงาม ถ้าตนมีแผลอาวุธให้เสียโฉม ก็ตายเสียดีกว่า พญารามราชจึงวอนจะทำแผลเป็นนั้นให้เขี้ยวเท่าเมล็ดงา เท่าเส้นผม และแหว่ที่สุทเท่าเส้นผมผ่าเจ็ดเสียง ท้าวสังคีพก็ไม่ยอม เมือยังต้องมีรอยแผลก็ขอตายในที่สุท ไม่มีทางผ่อนผันเข้าหากันได้ พญารามราชก็บอกท้าวพระลักษณให้ปล่อยศรปืนเข้าไปเสียบถึงหัวใจตาย ทวงวิญญาณลอยขึ้นไปหาพระอาทิตย์ผู้พ่อ พระอาทิตย์ก็เอื้อมรับขวัญท้าวสังคีพเข้าอยู่

ในวิมานตน พญารามราชแผลงอินคิเลปยังเกิดเป็น
เมรุทอง ทำศพท้าวสังคพลสมเกียรติยศผู้ชิตติเยสุร.

ปราบนนทักษณ์

พญาไศศวรบุพญารามราชครองยศเขายุกินทร
ซึ่งพญาทงส์ มีพญาบุตรชูเป็นต้นเฝ้าแหม่นอยู่เสมือ
ยักษ์อันเฝ้าประตเวียงทนน ชอนนท มฤทททนน
เพ็ชร ชัสมองผู้ใดก็ตาย พญาไศศวรเห็นฉัยักษ์
ทั้งหลายตายเปลืองไปมากด้วยเหตุนี้ จึงให้พญา
ทงส์จัดการฉายนนทักษณ์เสีย มีฉะนันลกหลานจะ
ตายหมก พญาทงส์ประชุมพวกฉัยักษ์ ทารอกัน
ว่าจะไปใครไปฉายนนทักษณ์นั้น นางงามอันเป็นลูก
พญาคนธรรพวิธาสา นางฉุฉนชอทิพโสต พานาง
บริวารขับพอนไปที่ประตเวียง นนทักษณ์เห็นก็มีใจ
ยินดีทันต้น พุดจาเกยฉนวนางทิพโสตด้วยความ
ประติพิพัธ นางทิพโสตว่าฉายนนทักษณ์ว่าอย่างตน
ได้ทุกท่า จะยอมเป็นเมีย นนทักษณ์ว่าไม่เคยพอน

ร้าเลยจะให้ทำอะไร นางทิพโสตร์ว่าก็เรียนไป
 ก่อน นางทำท่าใดให้ทำตาม กล่าวแล้วก็ร้าราย
 นนทภัยก็ร้าตามทุกอย่าง ถึงท่าที่ซ้อมใส่สมอก็
 ทายทันที นางทิพโสตร์กลับไปบอกพญาไฮศวรรว่า
 ผ่านนทภัยก็ตายแล้ว พญาไฮศวรรซักว่าทำอะไร
 นางทิพโสตร์เล่าอุบายแต่ต้น พญาไฮศวรรอยากเห็น
 นางทำบ้าง นางจึงขีบร้องพอนร้าโดยลึลาคแบบ
 ระเบิดอันยั่วชวน พญาไฮศวรรสลับเสียงไฟเราะจับ
 ใจ ทั้งเห็นท่าทางร้ารายสายเขียวแห่งอัปสรสาวผู้
 งามเลิศในชั้นฟ้า บังเกิดกระสันเลี้ยวสวาทถึงชด
 สุก พืชก็หลังออกมาไม่ขายสาย นางทิพโสตร์เอา
 ครุมาตั้งรับโต้หาบหนึ่ง คอนทะยานไปในชมพูทวีป
 เห็นนางกตกระราชตาบอด เมียท้าวสังคีพอยู่ไต่ร่ม
 ไม้เคื่อ นอนอ้าปากคอยรับหมากหล่นลงมากิน จึง
 ลงไปเทพชนั้นครุหนึ่งลงในปาก อีกครุหนึ่งประสม
 ตามคลองสังสาร นางกตกระราชเข้าใจว่าเป็นอาการ

ทำรังคีผู้ฉิว ก็ใจว่าผัวมาพบ นางทิพโสคิดว่า
ไม่ใช่ผัว และเล่าเรื่องให้ฟังตลอด บอกว่าผัวถูก
พญารามราชฆ่าตาย แล้วนางกตกระราชกลับไป
ที่อยู่.

กตกระราชได้กับพระราม

นางกตกระราชทราบว่าผัวตาย ก็ร้องไห้โศก
พญารามราชไต่ย็น ก็ออกจากปราสาทเดินลี้ไปตาม
เสียง พบนางกตกระราชนอนร้องไห้ ตามทราบเรื่อง
แล้ว นางอ้อนวอนขอให้ช่วยรักษาตา พญาร่าย
กถาเสกส่งไปที่หน่วยตาทั้งสอง ทวงตานางก็คืน
ที่ แลเห็นสิ่งต่างๆ ใกล้เคียงเหมือนเดิม นางรู้สึก
พญารามราชทรงฤทธิเดชเชี่ยวชาญดะเช่นนั้น ก็อยาก
ได้พิชพันธุ์ไว้ จึงมีทูลกับพญารามราช พญา
ชัตบันศรไล่แผ่นดินให้บังเกิดเป็นปราสาท มี
เครื่องใช้โภชนาหารบริบูรณ์ สำหรับนางอยู่อาศัย
แต่นั้นได้ไปมาหาสู่จนถึงคราวสมควรออกเดินทาง

ตามนางสีดาต่อไป นางกตเวสราชทรงครวญครับสีย
 เกือน คลอคลึงเป็นสาย ให้ชื่อว่าท้าวขวัญเท่า
 ฟ้า มีฤทธิเดชบุญสมภารมาก.

เหยียบกาลิ

ขบวนที่เดินทางนั้น ท้าวพระลักษณพระราม
 ม้ามณิกายออกหน้า ท้าวพลจันทรไปต่อ ท้าว
 หุนละมานอุ้มแม่แพงสีตามหลัง ข้ามมหาสมุทรถึง
 เกาะคอนเมืองกาลิ ท้าวพลจันทรเชิญสองพี่น้อง
 เหยียบเมือง และทูลถวายโอศุภราช พญารามราช
 เพลิดเพลินศฤงคารเมืองกาลิ อยู่สามเดือนก็คิด
 ถึงนางสีดา สั่งให้ท้าวพลจันทรแต่งรพลไปสมทบ
 ที่อินทปัตถ์ เพื่อรวมเป็นกองทัพยกไปลงกา ให้
 ม้ามณิกายนิรมิตสะพานลำใหญ่บรรทุกพลทวยหาญ.

ย้อนอินทปัตถ์

ขบวนที่เดินทางมานั้น ถึงสะพานพร้อมกันไฟ
 พลุไปตามมหาสมุทร แวะหยุดเยื้องตามเกาะคอน

เทยวชมสาว ๆ ชาวเกาะบ้าง เก็บผลไม้ป่าเลียง
ไฟว์พลบ้าง หลายรอนหลายแรมจึงถึงอินทปัตถ์
พญามุนีราชลงไปรับถามข่าวคราว พญารามราช
ว่าเมื่อไปได้นางสีดาแล้ว ถูกพญารามพณาสวรรลัก
เอาไปลงกา จึงขอกำลังที่ท้าวพลจันทร์ ใต้แล้วก็
มาขอททานอก เพื่รวมกันไปเมืองนั้น ท้าวมุนี
ราชให้ปลุกสำนักศาลใหญ่กลางทุ่ง เชิญพญาราม
ราชกับพวกพี่ชองไฟว์พลขึ้นไปพักอยู่ และถามว่า
ที่ขอพลนั้นต้องการเมื่อไร พญารามราชว่าจะต้อง
มั่งคั่งคนให้ไปสับปลงกาทุกก่อน ถ้านางสีดายังไม่ตาย
จึงจะยกทัพไป จึงให้ประชุมท้าวพระลักษณ์ ท้าว
พลจันทร์ ท้าวหุนละมาน และม้ามณิกาย ปรึกษา
ว่าจะให้ใครเป็นทูตไปก็ ม้ามณิกายออกความเห็น
ว่าสมควรไปแฉ้อหาผู้ที่มีฤทธิสามารถเหาะไปลงกา
ได้มาช่วยอีกก่อน ท้าวพลจันทร์เห็นด้วย และรับ
อาสาไปท้าวชมพูทวีป ตั้หมองรืองเรียกหาผู้มีฤทธิ

เกศ ไปจนถึงเกาะคอนที่เคยรบกับท้าวสังคิพ ท้าว
 ขวัญเต่าฟ้าลูกนางกคทะราช ได้ยินเสียงท้าวพลี
 จินทร์ร้องประกาศ ได้ตะโกนตอบว่า อย่าว่าแต่
 ลงกาในมนุญย์เลย ถึงจะให้ไปขึ้นอินทร์ชั้นพรหม
 ก็ได้ นางกคทะราชประหลาดใจว่าลูกพดกับใคร
 ออกไปก็เห็นท้าวพลีจันทน์ของผัวลอยอยู่ในอากาศ
 จึงเล่าเรื่องให้ลูกทราบทั้งหมด ซึ่งลำดับวงศ์วาน
 ว่าท้าวพลีจันทรเป็นน้องท้าวสังคิพ ท้าวสังคิพเป็น
 ผัวของตน ครองเมืองกาฬ มีลูกสองคนชื่อท้าว
 ชาติพะญาและท้าวภินหาพญา ท้าวสังคิพตายแล้ว
 ตนได้กับพญารามราช มีลูกคือท้าวขวัญเต่าฟ้า
 ท้าวพลีจันทรได้ยินเสียงตะโกนบอก จึงลงไป
 ปราสาท เห็นนางกคทะราชอยู่ทนน ทราบเรื่องแล้ว
 ก็ชวนไปหาพญารามราช ท้าวขวัญเต่าฟ้าอุ้มแม่
 เเหาะตามหลังอาไปยังเมืองอินทปัตถ์ ถึงสำนัก
 ศาลจอคนแห่งพญารามราช ท้าวพลีจันทรบอกว่าได้

ผู้รับอาสาแล้ว พญารามราชก็ใจที่ไต่ลูกอาสาและ
พบนางกตกระราชอีก ท้าวก็ “จูบชมคมชมม่อมมาก
นัก” ให้หานางแพ่งสีกับท้าวหุนละมานมา แะ
นำให้รู้จักกัน และสั่งให้ท้าวขวัญเท่าฟ้ากับท้าว
หุนละมานไปสืบนางสีดาด้วยกัน.

อาสา

ท้าวหุนละมานยืนกริษอาสา แต่บอกว่าไม่รู้จัก
รูปร่างนางสีดา พญารามราชว่า มีแหวนซึ่งพญา
ราพณาสวรรคตจากนอของนางป้าพญาครุฑ ตกอยู่
กลางป่า ให้ท้าวหุนละมานไล่แหวนนั้นไว้ ถ้านาง
ใดแลเห็นร้องให้คิดถึงพญารามราช นางนั้นก็คือ
สีดา ท้าวหุนละมานว่าในการที่จะไจนทะยานขึ้น
อากาศ ที่แรกจะไต่อะไรเป็นที่ยัน เพราะถ้าทะยาน
ถึบแผ่นหินก็จะถล่ม ถึบภูเขาก็ตะทะลาย พญาราม
ราชต้องนั่งตงหัวเข้าให้ลูกทั้งสองยัน พอลูกถึบ

ทะยานขึ้นอากาศ พ้อก็จมดินลงไปวิคคอ ผลุด
ขึ้นมากล็กไม่ทันได้เห็น เพราะปลิวลวเร็ววากะ
ฟ้าแลบแปดแปดเขียวหาย.

เหาะเกินดงกา

ท้าวทั้งสองไปพักตามเกาะคอนต่างๆ ในมหา-
สมุทร ได้พักหาเกี่ยวเล่นกับเจ้าสาวชาวเกาะเป็นท
สหายใจ แต่ด้วยความรีบร้อนไม่ยอมซักซำ พร้อม
ใจกันเบ่งกำลังถีบทะยานตรงไปทิศดงกา ถึงเกาะ
คอนแห่งหนึ่งก็ลงกิน เดินไปพบอาศรมฤษีตาไฟ
ซึ่งนั่งหลับตาเข้าฌานไม่มีเวลาหลับ เพราะถ้าหลับตา
เพ่งจ้องคราวใด ก็เกิดเป็นไฟลามไหม้ผู้คนสิ่งห
สัตว์ต้นไม้ภูเขาวินาศหมด ท้าวทั้งสองเอาไม้เคาะ
ที่ประตู ฤษีถามว่าใครก็ไม่บอก จึงล้มตาเพ่งตรง
ไปที่เสียงเคาะ ยังเกิดเป็นไฟไหม้พุ่มนั้นเป็นเท่า
เหลือแต่เลื้อยคหวีใจคิดแม่ประตอย ฤษีออกมา
เห็น ถ่มน้ำลายใส่ตรงนั้น ก็กลับเป็นท้าวสองพ

น้องตามร่างเดิม ฤษัณถามว่าทำไม ท้าวทั้งสอง
 ว่าจะมาตามทางไปลงกา ฤษัณว่าตนอยู่เลยลงกาเป็น
 ทางลงเจ็ดวัน ท่านทั้งสองมีกำลังฤทธิ์มากนกรัง
 ทะยานเลยลงกามาถึงบ้าน ขอให้พักนอนทนก่อน
 เถิด วันหน้าจึงค่อยไป สองพี่น้องก็ยินดียิ่งขอพัก
 ผ่อนให้หายเหน็ดเหนื่อยเมื่อยล้า.

ได้ข่าว

ขณะนั้นเป็นเวลาค่ำ ฤษัณถามถึงเหตุที่จะไป
 ลงกา สองพี่น้องว่าจะไปเยี่ยมแม่ช้อสตาอันเป็น
 เทวีแห่งพญาราชพลี ฤษัณว่านางสัตยาไมได้เป็นเทวี
 พญาราชพลี เพราะพญากุณวินางไม่ได้ให้ร้อน
 เป็นไฟ จึงให้ปลุกปราสาทไว้เป็นทอຍแห่งหนึ่ง
 ภายนอกเมืองทางทิศใต้ สองพี่น้องได้ความเป็นที่
 พอใจแล้วก็ไม่ถามต่อไปอีก เป็นแต่บอกว่าวัน
 เหน็ดเหนื่อยมาก อยากนอนเข็นกำลัง ฤษัณขอ
 ให้ไปนอนที่ศาลาอีกหลังหนึ่ง นิมิตผ้าผืนน้อย

เท่ากระแยะมือให้หมดคนละผืน สองพี่น้องพิศวง
ถามว่าผ้าผืนเท่านั้นจะพอห่มอะไรได้ ฤษีว่าให้ลอง
ห่มดูก่อนเถิด ถ้าไม่พอจะให้ไปอีก.

ลองฤทธิ

สองพี่น้องก็ไปนอน พอวางผ้าบนตัว ผ้าก็กว้าง
ยาวคลุมตัวมิด สองพี่น้องประหลาดใจ จึงแกลัง
นิรมิตตัวตั้งใจให้โตกว่าผ้า ใหญ่เท่าช้างสาร ผ้า
สองผืนก็กว้างยาวพอ นิรมิตตัวเท่าเรือนใหญ่ เท่า
เขาสุเมรุ และหน้าอกก็พาดฟ้า ผ้าทั้งสองก็
กว้างยาวพอคืบทุกที สองพี่น้องเพียรเอาศีรษะผ้าไม่
ได้จนรุ่งสว่าง ฤษีเรียกตะโกนปลุกว่าให้ขยันปาก
ล่างหน้า แล้วเอาเชิงผ้านั่งเช็ดหน้าเพื่อให้กำลัง
ฤทธิลดลงพอคืบ มีฉะนั้นก็จะเร็วแรงเกินไป แล้ว
จะไม่เห็นลงกา จะทะยานลือเลยไปเลยมาไม่รู้แล้ว
และห้ามอย่าไปคองน้ำส่วยดินแถมมควักคนไป
มาในนั้น ครั้นแล้วฤษีก็โคจรภิกขาจารณอุตรกุรุ-
ทวีป.

แพฤทธิ

ท้าวสองพี่น้องทำตามสั่งแล้ว ท้าวหุนละมาน
 พวว่า ทำไมหนอ ฤๅจึงห้ามมิให้ไปข้างน้ำสวย
 ต้นของท่าน จะมีอะไรอยู่ในนั้น นำไปค้ำให้เห็น
 ท้าวขวัญเท่าฟ้าพร้อมใจด้วย ต่างพากันไปทำอย่าง
 ก็มหน้าลงตึกเก็บคันท้ำ เขาไม่ค้นหาในนั้นรอบๆ
 ว่าจะมีอะไรบ้าง ปลิงคู่หนึ่งตัวใหญ่เท่าลำตาลคืบคืบ
 มาเกาะหน้าผากสองพี่น้องแน่น จะถึงทั้งบิดเท่าไร
 ไม่หลุด สองพี่น้องชะแยงตงเกลียดตงกลัว
 ทะยานชนอากาศสงัดรอยโยชน์ ปลิงทั้งสองก็ไม่
 พ้นจากอ่าง และไม่หลุดจากหน้าผาก จนตัวยืดย
 เล็กเป็นสายใยบัว แล้วมันก็ดึงสองพี่น้องให้
 ตกลงมาติดปากอ่าง แม้จะทะยานชนไปถึงไหนต่อ
 ไหน เวียนอ้อมเขาสู่เมรุคงสามารถ ปลิงนั้นก็ไม่
 หลุด ยิ่งดึงให้วกกลับมากัดที่ปากอ่างอีก พยายาม
 รนเหนียวอ่อนหมกกำลัง ทรายเท่าฤๅก็กลับจาก

บิณฑบาตมาพบเข้า ก็คิดว่า พี่น้องน่าจะยากแท้ ห้าม
แล้วไม่เชื่อฟังคำจึงเป็นอย่างนี้ ให้ธมมน้ำลายลูบ
ที่ปากปลิง สองพี่น้องทำเช่นว่า ปลิงก็หลุดทันที
แต่นั้นมา ปลิงเกาะผู้ใดก็จึงเอาน้ำลายลูบทาปาก
ปลิง จะหลุดไปเอง ฤษีเลี้ยงอาหารสองพี่น้องอิ่ม
หน้าแล้ว ชีทางทิศที่จะไปลงกา และบอกว่า ฤทธิ
เดชกลดลงนั้น อีกเจ็ดวันจะคืนเข้าที่.

ย้อนทาง

สองพี่น้องลาฤษี ทะยานไปหนทิศซึ่งทราบว่า
เป็นทางลงกา แต่เหนื่อยอ่อนมากกว่าปกติ เพราะ
กำลังฤทธิเสื่อมลง ไม่ทันพินมหาสมุทร ก็ตกลง
ทะเล ถูกปลาอาณนทั้งสองตัวมาซุกกิน ก็ดิ้นกระทุ้ง
พุงปลาแตกตายออกมาได้ เดินไปบนพื้นน้ำเหมือน
บนแผ่นดิน ผ่านกลางเมืองนาค เดินทางเจ็ดวัน
ถึงฝั่งเกาะลงกา.

ถวายแหวน

ท้าวขุนละมานจำแลงเป็นคนรูปทรงสวยงาม สอ
 พันธ์พากันไปแคว้นปราสาทนางสีดานอกเมืองทาง
 ทิศใต้ หาดลายวกลายวนมีไค้พย จึงเข้าชุมใน
 พุ่มไม้คอยฟังคนไปมาพูดกัน สาวใช้สีดาตักน้ำ
 กลับมาผ่านทางนั้น ประทับทุกซักกันว่า มาอยู่ปราสาท
 นอกเมืองกับนางสีดานี้ ก็เปลี่ยวเปล่าเหงาใจยิ่ง
 นึก เพราะไม่มีโอกาสเจรจาเกี้ยวเว้ากับข้าน้อย
 ชายงามตามสนุกใจ สองพี่น้องไต่ยถนัตถ์กัน
 ก็ออกมาค่อยๆ ย่องเฝ้าตามหลังนางสาวใช้ นาง
 ทั้งสองพูดต่อไปว่า ทำอย่างไรดีหนอจึงจะได้เห็น
 ผู้ชายสักครั้งหนึ่ง ถึงมีไค้เป็นผิวเพียงเป็นชู้ก็ช่น
 ใจ พอขาดไค้ไต่ยถนัตถ์ไม่แห่งถูกเหยียบบึง
 กรอบ เหลียวดูเห็นสองพี่น้อง ก็ร้องพร้อมกันว่า
 “โอ๊ยๆ ูกตายแล้ว ผู้ชายมาตามหลังข้าทั้งสองน
 เก” สองพี่น้องพูดเคาะพลางเฝ้าตามหลังจนถึง

ขึ้นไปปราศทานางสีดา นางสีดาได้ยินเสียงผู้ชาย
 พุดเกี่ยวกับสาวใช้ของตน จึงออกมาดูเห็นสองพ
 น้องรูปงามเป็นผู้ดี แล้วหลบไปเห็นแหวนทวน
 หุนละมาน จำได้ว่าของพญารามราช จึงถามถึง
 แหวนก่อนว่าไ้มาจากไหน ท้าวหุนละมานว่าเป็น
 ของพ่อชื่อพญารามราช นางสีดาก็ดีใจเต็มที
 เรียกสองพี่น้องขึ้นปราสาททันที อุ้มท้าวหุนละมาน
 ใสตัก “เบบชมตมข่มมมากนัก” แล้ว ถ้ามถึง
 ช้ออกคนหนึ่ง ท้าวหุนละมานว่าช้อท้าวขวัญเท่าฟ้า
 เป็นลูกพญารามราชเหมือนกัน พ่อใช้ให้มาสับคแม่
 ถ้ายังอยู่จะยกกองทัพมารับไป เมื่อทราบข้อความ
 ทนางสีดาต้องมาอยู่นอกเมืองแล้ว ก็พากันลาไป
 เยี่ยมเมืองลงกา “อันเต็มไปด้วยหญิงชายสาวยาว
 หัวม่ายชายโตน บ่อาจกินบ่อ่านได้หันแล” พวก
 หญิงไม่เคยเห็นชายงามเหมือนสองพี่น้อง “ก็มี
 ใจประติพิทธิ์ มักเจ้าทั้งสอง บ่อาจรักค้อยู่ได้

ข้างผ่องให้ ข้างผ่องหัว ข้างผ่องแล่นประผัวหนีมา
 ข้างผ่องมือควักเคียวคอกท้าว ข้างผ่องมือชักนำวมา
 ชม เจ้าอ้ายเฮย มาเฮียงโฮมทอดเนิ่ง มาอิงหมอน
 เเท่งหมอนลาย นอนเหมือนตั่งควายอืดหญ้า บ่จวบ
 ฟาฝนดิน ก็ถ่อเล็มกินฝ้ายนแตก บ่พบหญ้าแพค
 แคมบึงเฮย ฯลฯ”

เพลงกา

สองพี่น้องเล่นซู้สั่วสมสาวไทยเมืองลงกาเป็น
 ที่เพลิดเพลินเรูญใจเจ้ทวันเจ้คั่น จึงไปทช่วงคุ่ม
 พญาราพณาสวร ร่ายมนตร์สะกดพญาราพณาสวร
 กับนางจันทาให้หลับสนิท แล้วจำแลงตัวเป็นแมลง
 วันเขี้ยว บินเข้าไปที่ห้องพญาราพณาสวร ขอค
 ฌมพญากับนางจันทาให้แน่น ท้าวหุนละมานเขี่ยน
 หนึ่งลือสาปไว้ว่า ถ้าจะให้มหลุดจากกัน ให้นาง
 จันทาเอามือสับหมากอกหัวพญาสามครั้ง แล้วท้าว
 หุนละมานกระชากหมอนหนุนที่พญาและนางจันทา

หัวก็ตกโดนฟากตึงลิ้น สองผิวเมียบสะตึงตึงตุลตุล
 ขนรังผมกันไ้ไปมา นุดคึงเท่าไรก็ไม่หลุด ต่อแฉ
 เห็นหนังลื้อสาป พญาให้นางจินทาเอามือสับหมาก
 กอกหัวสามที ผมหิ้งหลุดจากกัน ญาณวิเศษหุติพิบ
 ตาทิพย์ก็เลื่อมสั่น.

สองพี่น้องนิรมิตเป็นสิงสองตัว ขดหางขึ้นเป็น
 แท่นนั่งสูงกว่าพญาราชพนาสวร พญาวิโรธรอนัก
 ตวาดสั่งให้จับไปฆ่า พวกในปราสาทตึงสามหมื่น
 กรกันเข้าไปจับ ถึงทั้งสองโคกลงจากปราสาท
 นิรมิตเป็นสิงเป็นกิ้งมากมายหลายหมื่น สั่งเลี้ยง
 พลุกพล่านเต็มแน่นช่วงคุ่ม ข้างขึ้นไปกตปลิดผล
 ไม่ทุกต้นหล่นลงหมด ข้างไปกอดกุ่มปลุกปล้านาง
 สาวชาวคุ่มทั้งลูกสาวพญา ยกเว้นนางสนมอันเป็น
 เมียบพญาไม่แตะต้อง เพราะสิงทั้งหล่นนั้นกลัวบาป
 กรรมมิอาจหา พญาเห็นฝูงสิงทำเล่นบนบ่อหน้า
 ยิงโกรธเป็นไฟฟอน ให้พวกนายพรานเอาหน้าไม้

ยืนผายอิงลิ้งเหล่านั่น ซึ่งมีไต่กลักกลายแม่สีกปลาย
 ชน เหตุการณ์นั้นเกิดแต่ในช่วงคัมพญาแห่งเดียว
 มิไต่รู้ไปถึงก่อน เจ้าอุปราชท้าวพิชัยและแสนเมือง
 ท้าวอินทชกับลูกหลานพญา ตลอดจนเสนามาตย์
 จึงไม่ทราบด้วย พญานิรมิตบ่วงขาดไปคล้องลิ้ง
 สองพี่น้องไต่ ลิงกังนอกลั่นอันตรธานหมด สั่งให้
 เอาไปฆ่าเสีย จะทำอย่างไรๆ เอาดาบศรีขรรค์ชัย
 พัน ก็โคกชันไปจับเหนือสันคาย เอาหอกแทง ก็
 เต้นชันไปจับเหนือสันคันทอก เอาใส่ครกตำ ก็
 โจนชันไปจับเหนือแม่ครก เงื่อไม้ค้อนทุบ ก็โผ
 ชันไปจับหัวคน พอไม้ค้อนลงจะถึง ก็ถีบไปจับหัว
 คนอื่น ไม้ค้อนเลยทุบหัวคนเต็มเปรี๊ยะใหญ่ เช่นนี้
 ไม้ค้อนมิไต่ต้องตัวถึงเลย แต่ไฟล้ถูกหัวคนแตก
 ตายระเนระนาดเต็มช่วงคัม เป็นอันสิ้นบุญญาที่จะ
 ฆ่าลิ้งนั้นไต่ ลิงสองพี่น้องบอกว่า ถ้าจะให้ตาย
 ต้องเอาผ้าชุบน้ำมันยางมาพันตัว เอาไฟจุดเผาทั้ง

เป็น ครั้นพวกนั้นทำตามทว่า ถึงสองพี่น้องอันไฟ
ไฟมีตัวลูกโชน เป็นเหมือนลูกไฟกลมหุ้มมา โดค
ขึ้นไปกลิ้งเกลือกบนหลังคาปราสาท และไปในที่
ต่าง ๆ ไฟก็ไหม้อ้อไหม้อยู่เจ็ดวันเจ็ดคืน เมือง
ลงกาเมื่อเป็นเท่าหมก

ไฟดวงน้อย

สองพี่น้องโศกลงมหาสมุทรค้ำน้ำให้ไฟดับ แต่
ไฟคงติดปลายหางท้าวหุนละมาน กับทศมน้ำผาก
ท้าวขวัญเท่าฟ้าคนละหนอย พร้อมกันทะยานไป
อินทปัตถ์ ลัดนิ้วมือเดียวก็ถึง เข้าไปหาพญาราม
ราชซึ่งกำลังท้าวพระลักษณ ท้าวพลันทร นาง
แพงสี นางกตกระราช และม้ามณีกาย ประชุมกัน
พร้อมหน้า ชะเง้อคอยสองพี่น้องที่อาสาไป สอง
พี่น้องรายงานตามทรีเห็น และกิจการที่กระทำทุก
อย่าง แล้วขอให้พญารามราชช่วยดับไฟที่ยังติดอยู่
พญารามราชกล่าวว่า “ดูราเจ้าลูกชกทั้งสองพ่อเฮย

เขาพ่อจ๊กกำตามตำนานนิทานให้เจ้าลูกชกทั้งสอง
 อยู่แฉ่งก่อนเนอ ผีว่าไฟไหม้เมืองไค้ ให้เอน้ำเมือง
 นั้นมอด ให้ยักขอตไฟภัย เป็นโทษในเมืองไค้
 ให้ชำระในเมืองนั้นแล้ว จึงจ๊กเป็นแหวนแก้วหน่วย
 คี่แลนา” สองพี่น้องก็กลับไปลงกาอีก ในเวลา
 อันรวดเร็วว่าลัดนิ้วมือ เลื่อนลอยแอ่วกในลงกา
 เห็นบ้านเมืองปราสาทราชฐาน กลับตั้งขึ้นงดงาม
 เหมือนมิไ้ถูกไฟไหม้ เลยไปปราสาทนางสีดา
 นางออกมานั่งเล่นที่ชานมนปราสาท แลเห็นสองพี่
 น้องลอยคว้างในอากาศ ก็ร้องเรียกให้ลงมาหาที่
 ชานมนนั้น สองพี่น้องเล่าเรื่องทศเภาเมืองลงกาและ
 กลับไปหาพญารามราช แจ้งเรื่องที่มาพบนางสีดา
 แล้วพญารามราชให้มาเอน้ำเมืองนคัฟไฟ นางสีดา
 จึงเอน้ำเต้ากฤทเทรตปลายหางหุนละมาน และ
 หน้าผากท้าวขวัญเท่าฟ้า ไฟควรร้อยก็มอดหมด
 สองพี่น้องลากลับไปอินทปัตถ์.

๙.๕
แผนที่บ่อนดิน

พญารามราชบุตรก็ถามฉีกายว่า เราควรรีบยก กองทัพไปลงกา แต่จะทำอย่างไร จึงจะมีให้พวกเรา ทั้งหมดล้มตายได้ ฉีกายว่า เมื่อจะทำให้ลือ ษาปรากฏไปภายนอกทั้งนั้น ชั้นแรกควรหยั่งน้ำข้าม ไปด้วยดินเปล่า และมหาสมุทรก็มีขอนดินพอหยั่ง ข้ามไปได้ ขอให้สืบถามใคร่ถึงขอนนั้น ท้าวพลี จันทรเห็นว่า ท้าวสองพี่น้องเคยเที่ยวไปเที่ยวมาทาง ลงกา ชำนาญลู่ทางนั้น ควรให้ไปสืบมา พญารามราชเห็นด้วย สั่งให้ลูกทั้งสองไป ท้าวหุนละมาน กับท้าวขวัญเท่าพาพากันไปตามเกาะดอนทวีปต่างๆ ถามใครต่อใครไม่ใคร่เรื่อง ล้วนแต่ชี้ตัวให้ไปถามผู้อื่นๆ ต่อไป ตั้งแต่ถ้ำนางเทพธิดาวิมานไม้กุ่ม เทพธิดาวิมานไม้แคหิน ฤษัณึ่งเข้าฉานจนจอมปลวก หุ้มมิด ที่นั่นพิงตันไม่นานจนลำตันไ้งออกมาหุ้มตัว ในที่สุดชักไปถามฤษัณึ่งอีกคนหนึ่ง ฤษัณึ่งเข้าฉานอิง

ภูเขานานจนหินงอกออกคลุมทั่วตัว เมื่อต่อยก้อน
หินออกแล้ว เห็นถ้ำหนึ่งหลืบคาอยู่ ท้าวหุนละมาน
ถามว่า “เจ้าอยู่ไหน ก็ยังอยู่แฉ่งหนทางเมื่อเมื่อก
งกา มีน้ำอันตนพอหยั่งข่มไปได้ก็ชั่วลือ” ฤๅ
ลิมดาขุนพิพลางตอบว่า เรานั่งอยู่แห่งเดียวนี้เป็น
เวลาทั้งหมื่นกัลป์ ไม่ไปไหนเลยจนหินผาออกมา
คลุมมิดตัวแล้วไฉนจะรู้จักทางน้ำคืบไปลงกาะ เรา
ก็ยืนยันว่ามีคัมภีร์เล่มหนึ่งอยู่ในท้องปลาอานนท์โพ้น
ในนั้นบอกแผนที่ทางไว้บริบูรณ์ สองพี่น้องก็กราบ
ลาฤๅญ์ แยกชนเอาจัณหันต่อให้มิกษิตตามเดิมแล้ว
ตรงไปมหาสมุทรกำลังไปกันทะเลที่ขยัคันค พบ
ปลาอานนท์ตัวใหญ่ทำฎเขายาวตั้งหมื่นโยชน์ ก็
พร้อมกันเข้าไปในปาก เอาหินเหล็กไฟต่อยจุดได้
จุดเห็นส่องดูเห็นคัมภีร์ในนั้นก็หยิบเอามา โคด
ผลุดออกจากปากชนเหนือหน้า ทะยานไปเมื่ออินท
ย์ตกลงมอคัมภีร์นั้นแก่พญารามราช.

กวีชาทัพ

ม้ามณีกายแนะนำให้พญารามราช สั่งให้ลูกทั้ง
แปดในเมืองจันทบุรีศรีสัตตนาคมาช่วยกำลัง พญา
รามราชก็แปลงศรพาลูกมา เป็นอันได้พร้อมหน้า
แล้ว สั่งพญามุนีราชให้จัดทหาร พญามุนีราช
แต่รู้พลก็แก้แค้นอีกโขเถื่อน สมทบกับของเมืองกาฬ
เป็นเก้าอี้อาโขเถื่อน พญารามราชสั่งท้าวหนละมาน
และท้าวขวัญเท่าฟ้า ให้นำกองทัพเลียบแควมมหา
สมุทรฝั่งตะวันออกลงหน้าไปยังขื่อนน้ำคั่น อันเป็น
หนทางไปลงกาตามแผนที่ในคัมภีร์ ท้าวหนละมาน
และท้าวขวัญเท่าฟ้านิรมิตช้างเผือกฉันทันต์ชคนละ
ตัว นำหน้ากองทัพไป กุมารทั้งแปดมีท้าวองคตเป็น
ต้นกัณนิรมิตช้างเผือกเป็นพาหนะ จัตามเป็นกระบวน
ก่อ ท้าวพระลักษณและท้าวพลจันทร์ขุนช้างเผือกที่
ตนต่างนิรมิต ตามกระบวนกุมาร พญารามราชพา
นางแพงสีและนางกตติราช ขนม้ามณีกายเป็น
กระบวนหลัง.

แจ้งข่าวศึก

ยาตราวรพลพลโยธาไปถึงแม่น้ำสายหนึ่งกว้าง
 แปลว่า ข้ามไปพักพลที่ฝั่งนอก พญารามราชแสง
 ขันศรีสั่งให้เขียนทูตไปแจ้งแก่พญาราชพนาสวรว่า ยึด
 นี้เรายกกองทัพมาแล้วเพื่อบ้านาสักกลับ ถ้าพญา
 ราชพนาสวรส่งนางคืนก็เลิกแล้วต่อกัน หากมิฉะนั้น
 จะระดมกองทัพเข้าตีลงกา ขันศรีแล่นไปถึงลงกา
 ท้ามนเมืองเจ็ทรอบเข้าไปสู่ปราสาทพญาราชพนาสวร
 แจ้งเรื่องตามที่พญารามราชส่งไป พญาราชพนาสวร
 ว่าจะให้พญารามราชยกพลมาตั้งขุณยปางหลวงเล่นสนุก
 กันที่ลงกาเถิด ที่จะส่งนางสาคันนี้อะหวังเลย ขัน
 ศรีก็นำคำตอบกลับไปแจ้งพญารามราช.

ปริกษาการสงคราม

พญาราชพนาสวรให้ประชุมญาติวงศ์ คือ เจ้าอุป-
 ราชท้าวพิชัย และแสนเมืองท้าวอินทช กษัตริย์หลาน

พร้อมด้วยขุนเสนาทั้งห้า แห่ขบวนการศึกตามประ-
พฤตการณ์นั้น ถ้ามีใครจะช่วยรบข้าง ท้าวแสน
เมืองอินทรีว่าควรส่งสัตาคันเสียเถิด มิฉะนั้น จะ
เสียแม่ย่านำสาวพี่น้องญาติวงศ์หมด ท้าวเชษฐกุมาร
ลูกคนใหญ่ก็พูดอย่างนั้น เจ้าอุปราชท้าวพิชัยขอ
ตรวจดวงชะตาดูก่อนว่า จะควรอย่างไร ครั้นพิจารณา
เห็นชะตาเมืองและชะตาพี่ชายขาด ไม่มีที่อุปถัมภ์
ก็บอกให้ส่งสัตาคันเสีย

พิบพิกับพวกถูกจับขัง

กุมารทั้งเก้าผู้ลูกนางสุทโธ กับขุนเสนา แยัง
เป็นเลียงเคียงกันว่าข้าศึกยังไม่ทันมา เป็นแต่ข่าว
เท่านั้น ก็รีบส่งนางแก่เขาเป็นการกลวิสัยมากนัก
ไม่มีแว่นกัรบเลย ขอให้ดูกำลังข้าศึกก่อน พญา
ราพณาสวรรชยใจคำปรึกษาแย้งนี้ กริ้วพวกก่อน
ราวกับไฟไหม้โลก ปราศเข้าไปจับแขนเจ้าอุปราช
ท้าวพิชัยและ ท้าวแสนเมืองอินทรีกับเชษฐกุมารรวบ

ขว้างออกไปนอก लगा ท้าวทั้งสามปลิวไปตกที่ต้น
ทางทัพพญารามราช ท้วยกลงไปในดินจมถึงคอขึ้น
ไม่ได้ ลูกเมียท้าวทั้งสองตกใจกลัวอำนาจพญา
ราพณาสวร พากันลงสระเกาจิตัวของสระเบี่ยง
อาหารบรรทุกไปจาก लगा คือนางคำสิงห์เมียท้าว
พิบกับลูกช่อท้าวหารสตรง และนางคำกลมเมีย
ท้าวแสนเมืองอินทกับลูกช่อท้าวพวงศาสา.

ชีวหาสินขาด

ขุนแสนาท้าวฮ้ายจะทดลองศิลปศาสตร์ที่ใด
เรียนต่อพญาราพณาสวร ขุนชีวหาสาเกก่อน ไป
นั่งฟังเกาะ เสกให้สิ้นใหญ่กว้างสามวา ยาวแต่
เกาะ लगा โค้งเป็นขั้วไปจดถึงฝั่งชมพูทวีป.

ฝ่ายพญารามราช เมื่อบัณฑิตเล่นกลกลับมาบอก
ให้สั่งให้บัณฑิตนั้นไปพาพญาครุฑผู้สหายมาช่วยอีก
นางกตกระวาทถามท้าวพลรินทร์ ถึงลูกสองคนในเมือง
กาฬ คือท้าวชาตะพญาและท้าวกัณหพญา ทราบ

ว่ายังอยู่ดี ก็ให้พญารามราชไ้^๕ย่นศรไปเอาตัวมา
 ช่วย ครั้นแล้ว พญารามราชเคลือนพลต่อไป ท้าว
 สพนอง^๕คอ ท้าวหุนละมาน ท้าวขวัญเท่า^๕ฟ้า ท้าว
 ชาติระพญา ท้าวกัณหะพญา ออกหน้าเป็นกระบวน
 คัน ท้าวพระลักษณ^๕ท้าวพลจันทร์เป็นกระบวนกลาง
 พญารามราชกับนางแพงสนางกตศะราช^๕ขี่ม้ามณิกาย
 เป็นกระบวนหลัง ถึงสถาน^๕ทชงคัมภีร์บอกว่า^๕เป็น
 บ่อน้ำ^๕คณ ก็หยุดพล^๕ทนน ท้าวสพนองเห็น^๕ชีว
 สะพาน^๕ลนขุนชีวหาทอดมายาวใหญ่^๕น่า^๕ชื่น^๕เดิน ก็พา
 พลทหาร^๕ต่ายไปตาม^๕ชีว ขุนชีว^๕หา^๕รู้^๕สึก^๕ม^๕กอง^๕ทหาร
 ขุน^๕เหยียบ^๕ขย่ำ^๕ลน^๕ตน ก็พลิก^๕ลน^๕ พวก^๕เหล่าน^๕น^๕ตก^๕พร
 ลง^๕ทะเล^๕ส่น ท้าวสพนอง^๕น^๕รมิต^๕ผ้าม^๕อ^๕ใหญ่^๕ กว้าน^๕เอา
 ผู้^๕คน^๕ชน^๕ฝั่ง^๕ไ้^๕หมก^๕ แล้ว^๕ดู^๕สะพาน^๕เห็น^๕เรียบ^๕ร้อย
 เหมือน^๕เก่า ท้าว^๕หุน^๕ละ^๕มาน^๕พูด^๕ว่า^๕ชีว^๕อัน^๕นี้^๕ประ^๕หลา^๕ค
 มาก ท้าว^๕ขวัญ^๕เท่า^๕ฟ้า^๕ว่า^๕จะ^๕ไม่^๕ใช่^๕ชีว^๕ธรรม^๕ตา^๕เสีย^๕แล้ว^๕
 จะมี^๕ใคร^๕บัน^๕คาล^๕อิ^๕ทธิ^๕ฤ^๕ทธิ์^๕ทำ^๕มา^๕และ^๕พล^๕ิก^๕ให้^๕พวก^๕เรา

ตกทะเล สัตว์ของจำแลงเป็นแมลงวันเขียวบินไป
ตามขั้ว เรือปรือพักเคียวถึงฝั่งลงกา เห็นขุนชีวหา
นั่งอ้าปากแลบลิ้นพาดต่างขั้วลิ้นคาโพลงโท่โล่ สัตว์
ของฉิบพร้อมกับถูกโคนลิ้นขาดตกน้ำ ขุนชีวหา
คว้าขึ้นมาตื้อตื้ออย่างเก่า เหลือบดูไม่แลเห็นใคร
ก็นั่งอ้าปากแลบลิ้นทอดเหยออยู่ ท้าวหุนละมานซ้ำ
ฉิบโคนลิ้นขาดอีก ท้าวขวัญเท่าพาทะยานไปจับลิ้น
ที่ขาดโยนพุ่งไปตกสุทนต์มหาสมุทร ขุนชีวหาเอาลิ้น
ตื้อไม่ไ้ ก็สิ้นใจตาย.

พิบพิกับพวกสมักร

สัตว์ของกลับมายอกพอ แล้วเตือนพวกกรพลให้
ระวังตัวจงตื้ออย่าประมาท เพราะคนในลังกามีคยะ
เขชคิลปศาสตร์อาคมมาก เมื่อเดินไปตามริมมหา-
สมุทรฝั่งตะวันตก พบท้าวพิบพิ ท้าวอินทชั กับ
ท้าวเชษฐกุมาร จมลงใต้ดินโผล่เหลือเพียงคอ ชัก
ถามทราบเรื่องแล้วช่วยกันคึงตัวขึ้นมา พาไปหา

พญารามราช ใต้สวนเหตุการณ์ทราบว่า เป็นพวก
ญาติทั้งนั้น จึงบอกให้รู้ทั่วกันว่า ทำวพิพ และทำว
อินทช ก็เป็นน้องพญารามราชด้วย และทำวเชฐ
กุมารลูกนางจันทาผู้พี่หญิง ก็เป็นหลานตน ทำว
ทั้งสามขอสมัครไปในกองทัพพญารามราช ขณะนั้น
ละเภาลูกเมียสองตัวซึ่งออกจากลงกา ก็มาถึงนั้น
ทำวทั้งสามพาขึ้นไปหาพญารามราช พญามีความ
ยินดีมาก ทูลลูกเมียของเขากลับมาประสพหน้ากัน
และพูดว่า คนในลงกา ใครๆ ก็ตาม เมื่อมาสามีกก็
รับเลี้ยงทั้งนั้น แล้วสั่งทำวหุนละมาน ให้พาน้องทั้ง
สามไปหาข่อยนาคตนตามคัมภีร์นั้นบอก.

จองขวัญ

สัพพองไปแล้วกลับมาบอกว่า พยข่อยนาคนี้ เล็ก
นำตนเพียงหัวเข้า กว้างราวแปดวา เป็นทราย แต่
คนที่จะเดินข้ามลุยไป ย่อมลำบากเมื่อขยล้าแข้งเข้า
เพราะทางไกลด้วย อาหัมเก็บคายลง ขออาสา

ของข้าวให้ไพร่พลไปโดยสะดวก พญารามราชอนุ-
ญาต สัพพนองไปนอนไม่ย่างปักเป็นเขื่อน จน
โง้งนหินถมตลอดไปถึงฝั่งลγκα สิ้นเวลาสามวัน
สามคืน.

ธิดานาคพังข้าว

ลูกสาวพญานาคบุตรตะลุม สักคนพ่นขึง คนที่
หนึ่งชื่อนางมัจฉา คนที่สองจำปากดอกแก้ว คนที่
สามผ่านแล้วดอกคำ คนที่สี่คำตันถุ่นหล้า ชื่อนมา
เล่นน้ำกับขรवारถึงขั้วหินที่สร้างใหม่ทอดขวางทาง
ก็ให้ขรवारพังหิน ให้เปิดช่องประมาณโยชน์หนึ่ง
สัพพนองซึ่งทำขวิดลงลγκαแล้ว ย้อนกลับมาเห็น
ทะเลายเช่นนั้น ก็ชนหินมาถม นางลูกนาคก็ทะเลาย
อีก เช่นนี้เป็นหลายครั้ง เกิดประหลาดใจก็พากัน
โคตน้ำลงไปพิจารณา เห็นนางทงส์กำลังขึงการ
ให้ขรवारพังหิน กรากเข้าไปถามด้วยความโกรธ
นางสาวทงส์ว่ามาแต่เมื่องแม่ม่าย เพื่อหาผิว เรา

มาพบกันแล้วจึงมาชนชนกันเกิด สัพพะอันตรายโอรส
เหมือนปลิดทิ้ง ต่างเจ้าชเมยคนละคู่ ท้าวหนะ-
มานกับนาง มีจิตา ท้าวขวัญเท่าฟ้ากับนางจำปาออก
แก้ว ท้าวชาตะพญาภิษนางผ่านแผ้วคอกคำ ท้าว
กัณหาพญาภิษนางคำตันอุ่นหล้า เป็นที่ยินดีปรีดา
ทักกัน นางทงส์ตามข้อผิวของตนแล้ว ต่างก็ไปยัง
ที่ของตน.

นางทงส์ทรงรักไต่สียเคียน คุลลคลกเป็นชาย
ทงนง ลูกนางมีจิตาขอท้าวลุย ลูกนางจำปาออก
แก้วขอท้าวอศคทะนา ลูกนางผ่านแผ้วคอกคำขอ
ท้าวคำภาแก่กล้า ลูกนางคำตันอุ่นหล้าขอท้าวยอด
ฟ้าครองสวรรค์ ต่างบอกขอพ่อให้ลูกจำไว้ทุกคน.

พยุหยาตรา

สัพพะอันตรายชนนมาณหินทงของโหว่เรียวร้อยแล้ว ไป
บอกพญารามราช พยุหโยธาก็เคลื่อนไปบนจันฉัน
กระบวนทงนงคอสัพพะอันตราย มีท้าวหนะมานเป็นต้น

กระบวนที่สองแปดกุมาร มีท้าวองค์เป็นต้น กระ
 ขวนที่สามท้าวพระลักษมณ์กับท้าวพลจันทร์ กระบวน
 ที่สี่ท้าวพิภพท้าวอินทชัยกับท้าวเชษฐกุมาร กระบวน
 ที่ห้านางแพงสนางกตศรราชมามณเฑียร กระบวนที่
 หกพญารามราชกับพญาครุฑผู้สหาย ยাত্রาไปสาม
 เดือนถึงฝั่งลงกา พักพลอยู่ห่างจากเมืองพินว
 ในทิศตะวันตก ท้าวหนละมานนิรมิตสำนักศาลจอท
 สามหลัง ให้เป็นที่อยู่รวมกันสามพวก คือ พญาราม
 ราชท้าวพระลักษมณ์และท้าวพลจันทร์พญาครุฑหลัง
 หนึ่ง กุมารสิบสองคนมีท้าวหนละมานเป็นต้นหลัง
 หนึ่ง ท้าวพิภพท้าวอินทชัยท้าวเชษฐกุมารหลังหนึ่ง
 แล้วนิรมิตรั้วเวียงค่ายค้ำประตู่หอรบที่อยู่ทันอนพล
 โยธาที่เก่าอีกโหล่นหนึ่ง

ประกาศสงคราม

พญารามราชขึ้นบนครไปบอกพญารามพณาสวร
 ว่า เจ้าแม่ทัพใหญ่สิบหกพระองค์ยกพลพลโยธา

เก้าอี้ไขว้เถื่อน มาตั้งบูญปางหลวงกับท่านในลังกา
นี้ ให้ท่านส่งนางสีดาเสียเถิด พญาราพณาสวรรว่า
รบกันเถิด อย่ารับนางสีดาเลย และขอให้เริ่มรบ
กันแต่บัดนี้ไป บัณฑิตกลับไปแจ้งแก่พญารามราช
ฝ่ายพญาราพณาสวรรเมื่อทราบว่า พญารามราชยก
ทัพมาถึงเกาะลังกา เกรงว่าจะชะโมยนางสีดาไป
เสีย จึงให้รับนางสีดามาอยู่ในปราสาทนางจันทา
แล้วบอกขุนเมืองจันทร์ให้ประลองศิลปศาสตร์.

นางลอย

ขุนเมืองจันทร์ผู้เรียนกลาเสกตั่นกล้วยเป็นคน
จึงเสกตั่นกล้วยเป็นรูปนางสีดาเหมือนทุกอย่าง ให้
คนทามเป็นขี้บ่าวร้องไปทั่วทิศ ว่านางสีดากลับใจ
ตายแล้ว พญาราพณาสวรรให้เอาศพไปทิ้งน้ำ ขุน
เมืองจันทร์ลอยตั่นกล้วยรูปนางสีดาลงที่ฝั่งสมุทร
ให้ไปติดที่ค่ายพญารามราช พวกในค่ายโงะกัน
แข็งเชื่อว่าซากศพใครลอยมาติดที่ท่อน้ำ พญาราม

ราชให้ท้าวหุนละมานไปดู ท้าวหุนละมานกับท้าว
 ขวัญเท่าพาไปททำ พิจารณาข้อณณนั้นก็ตกใจ
 พดแก่กันว่า นคพนางสีกาจะร่อยว่าตายแล้ว เขา
 ูงนำมามาให้เราเห็น จะไ้เลิกทพกลับ สองพี่น้อง
 ก็หามซากนั้นไปยังสำนักศาลจอคพญารามราช
 ท้าวออกมาคเห็นศพนางสีกา ก็ผว้างเข้าประครอง
 ร้องไห้ไม่เป็นสมฤก ท้าวเชษฐกุมารไ้ยินเสียงเซ็ง
 แะ ก็วิ่งมาทข้าง พิจารณาด่วนแล้วบอกว่าขอ
 ณะนี้ไม่ใช่ศพนางสีกา เป็นหยวกกล้วยที่ขุนเมือง
 จันทรเสกมาให้เราหลง ไ้เคยบอกถึงฤทธิเดชพวก
 ขุนเสนาแก่พวกเจ้ากุมารแล้ว นอกนั้นพญาราช—
 สวรรมีอนุศิษฐ์และคาบกายสิทธิ์วิเศษถือมาพร้อม
 กับเวลาคลอก อนุศิษฐ์ชื่อว่าโมกขคักชีสียา ยิง
 ถูกผู้ใด ถ้าหารากไม่ว่านยาแก่ไม่ทันในวันนั้นก็
 ตาย และขุนเสนาชื่อนั้นๆ มีฤทธิเดชเป็นอย่าง
 นั้นๆ คนสุดท้ายคือขุนชีวหา ตายเสียแล้วเพราะ

ลินชาต พญารามราชหายโคก ตีใจมิใช่ศพนาง
 สัก ให้ท้าวหุนละมานเอาท่อนหยวกกล้วยนั้นไป
 ทวงนาเสีย.

ประเดิมศึกลงกา

พญาราพณาสวรรค์ให้ขุนเสนานำพลออกไปรบ
 ขุนเมืองชัยผู้รู้เวทเสกหินเป็นค่ายคูรเวียง ยก
 ททัพไปท่ามกลางสมรภูมิ ยิงธนูคาน้ำหมอกและ
 หน้าไม้ขึ้นไฟ ไปตกที่ค่ายพญารามราชเป็นท่าฝุ่น
 พญารามราชให้ท้าวหุนละมานออกรบ นายกองทั้งสอง
 ฝ่ายถ้ามชอกกันและกันแล้ว เข้าวรกัน ท้าว
 หุนละมานชิงค้อนตะบองได้ ฟาดหัวขุนเมืองชัย
 แตกกระเจายตาย.

พญาราพณาสวรรค์ให้ขุนเมืองขวาออกรบ ขุนเมือง
 ขวาผู้ชำนาญเวทเสกไม้ธนูไม้เลาเป็นลำตาล พญา
 รามราชให้ท้าวขวัญเท่าฟารบ เมื่อทราบชื่อทั้งสอง
 ฝ่ายแล้วรบกันหลายพัก ท้าวขวัญเท่าฟานรุมิตผา

มีผู้ใหญ่ทำเขา จับขุนเมืองขวากับข้างพาหนะขับ
ขยเหล็กเป็นผงตาย.

พญาวาฬาสวรรจิกขุนเมืองจันทร์ และขุนเมือง
กลางออกต่อสู้ ขุนเสนาทั้งสองยกกองทัพไปถึง
สนามรบเก็บเอากระดูกขุนเมืองขวาและขุนเมืองข้าย
ทำพิธีเสกเอาจนกลบมีชีวิตขึ้นมา พญารามราชให้
แม่ลูก คือนางกตติราชา ท้าวชาตะพญา ท้าวถิณ-
หาพญา ออกไปรบพร้อมด้วยท้าวพลจันทร์ ขุนเมือง
ซ้ายเสกโห่เหินทั้งอ้อมล้อมรพลเป็นร้วค่าย ท้าว
พลจันทร์เอากำปั่นตีเวียงเหินพังทลายไพร่พลขุนเสนา
เมืองลงกลั้มตายกำยกอง ขุนเมืองขวาเสกไม้ข้อ
ไม้ไผ่เป็นต้นตาลขุนล้อมเป็นค่าย นางกตติราชา
นิรมิตขวานใหญ่ไปตัดต้นตาลลั้มหมก ขุนกลาง
เมืองเสกเครือเขาเป็นงูและเข้าเรียงบรรตาม้าในชม-
พทวีปมาทั้งสิ้น ท้าวชาตะพญานิรมิตเป็นพญาครุฑ
บินมีคมมาในอากาศ ฉวยฉวยงูจิกกินเป็นเหยื่อ พวก

งเหล่านั้ตกใจกลัว ก็เลื้อยหนีหายไป ขุนเมือง
 จันทรเสกหยวกกล้วยเป็นรูปนางสีดา บังคับให้วิ่ง
 ร้องให้เข้าไปหาท้าวพลจันทร ว่าพญาราชผดสวรได้
 ฆ่าฟัน หนีมา ขอให้พาไปหาพญารามราช ท้าว
 กัณหาพญานิรมิตเป็นรูปพญารามราช แล่นไปจับ
 นางสีดาพุ่งข้ามหัวขุนเมืองจันทรไป ขุนนั้นก็ล้อม
 อาคมทันที ขุนทั้งสี่ทำอะไรไม่ได้ ก็เถือคตานมทะเล
 ท่อนฝูงพลออกประจันบานทั่วทั้งสี่ ขุนเมืองจันทร
 ถูกท้าวชาตะพญากับท้าวกัณหาพญาฆ่า นางกตตะ
 ราชฆ่าขุนเมืองกลาง ท้าวชาตะพญายกกำบังต่อ
 หัวขุนเมืองขวาแตกตะเอยคตตาย ขุนเมืองซ้ายถลา
 เข้าไปจวกท้าวกัณหาพญาด้วยหอก ท้าวเอาขว้าง
 ปิดหอกกระเด็นไป ฆ่าหัวขุนเมืองซ้ายแตกพร้อม
 กับหัวข้างที่ขุนขี้แตกตายด้วย พวกพลเห็นนายตาย
 ก็แตกตันทนเข้าเมือง ท้าวทั้งสี่ยกทัพกลับค่าย.

ลักพระรามไปบาดาล

พญารามราชตามท้าวเชษฐกุมาร ได้ความว่าขุน
เสนาทิ้งเสียไปแล้ว ก็หมดขุนแม่ทัพ มีแต่แก้วกุมาร
ลูกนางสุดโททรงฤทธานุกาพมาก ถ้าสู้แก้วกุมาร
แล้ว ก็เหลือแต่ตัวพญารามพญาสวร ท้าวเชษฐกุมาร
ขอให้ท้าวพิเภกพิจารณาหาตัวพญารามราชก่อน ท้าว
พิเภกตรวจดูหา (โหร) ได้แล้ว ทำนายเคราะห์ให้
พญารามราชก็เข้ามาตบในคืนวันนั้น ถึงต้องพันธุ
การข้อคาโชครวน ย่อม จะถูกขังในคอกเหล็ก เมื่อ
พันคืนแล้ว ก็หมดเคราะห์ จะประสบผลาภที่หาย
คือไถ่นางสีดาคืน ขอให้พวกท้าวท้าวหาญ จึงพิ
ทักษ์รักษาพญารามราชโดยกวดขัน.

พญารามราชใจหายวาย เกรงให้ประชุมพวกผู้
ใหญ่ นายกองมาบอกคำทำนายหา สิ่งให้จัดการ
จากห้องล้อมวง สิบสองกุมารกะเกณฑ์ผู้พิทักษ์รักษา
ตนเองจะลาดตระเวนในอากาศ ให้ม้ามณีกายและ

ท้าวพระลักษณ์ท้าวพลจันทร์ นางกตติราชน พญา
ครุฑ รัชหน้าททางแผ่นดิน เฝ้าคุ้มครองศาลจอ
ม้ามณีกายกล่าวว่า “ข้าแก่เจ้าทั้งหลาย ฝ่าความ
ทั้งข้าครองกันนี้ แน่นว่าพิทักษ์รักษาก็คือกัน บั
รักษาก็คือกัน เหตุว่ายวพเวรกรรมพญารามราชก็จัก
มาขอตมาถึงในคืนวันนี้และ เขาทั้งหลายจึงพากัน
รักษากตามกาละไปก่อนเท้น” แต่แล้วก็ทำการอยู่
ยามตามกฎหมายกะเกณฑ์นั้น.

กล่าวถึงพญานาคขัตะตุมในพื้นน้ำใกล้ลงกา
ไต้ยีนเสียงศิลป์ศรีเปรียงปรำกัมปนาทเป็นท่าศาลา
นัก ชนมาจากพื้นน้ำตามแควฝั่ง เห็นผู้คนโยธา
ทหารล้นหลาม มีพญารามราชบัญชาทัพหนึ่งเด่นอยู่
คิดว่าท้าวคนคืบตนนี้ยกพลเข้าบุกรุกในเกาะ ทำ
การรพุงอิงมีไม่ล้างเสียง ถ้าเขาไปฆ่าเสียคนเดียว
คงสงบ จึงรำยมนตร์กำบังตัวเข้าไปกลางค่าย เผลอญ
แม่ทัพนายกองวังงองกหลับสนิท ก็ตรงไปจับพญา-

รามราชมีต พญารามราชร้องเรียกใครต่อใครช่วย
ก็ไม่มีใครรู้ลึก พญายศตะลุมลุกตัวพญารามราช
ลู่ถ่วงลงไปในบาตาล ไล่คอกเหล็กไว้ในช่วงคัม
ของตน บอกให้พวกสองคนไปเอน้ำพิษสำหรับคน
ดื่บกินตายในเมืองมนุษย์โพ้น เพื่อให้พญารามราช
กิน.

นางกตศรราชกับนางแพงสซึ่งนอนอยู่ใกล้พญา
รามราชทั้งสองข้าง ตื่นขึ้นมาไม่เห็นผิว ก็ตกใจ
ปลุกพวกพ้องลูกชนคั่นหากันเป็นจำละหวั่น ท้าว
พิภพว่าอย่าหาหนเลย พญายศตะลุมมาลักเอาไป
บาตาล ยังไม่ทันตายคอก ให้ใครรีบตามลงไป แม้
ทัพนายกองปรึกษากัน ตกลงให้สี่พี่น้อง คือ ท้าว
หุนละมาน ท้าวขวัญเท่าฟ้า ท้าวชาตะพญา และ
ท้าวกัณหาพญา ลงไป สี่พี่น้องถามท้าวพิภพพิหมอหุสา
ถึงทางที่จะลงไป ท้าวพิภพบอกให้ไปหาสระขั้วฝั่ง

ตะวันตก เกิดกำันบัวดอกใหญ่ที่สุด แล้วลงไปตาม
 ภูกันนั้น สัฟนองไปไกลถึงยาคาล เห็นชายสองคน
 หวนน้ำมา ถามว่าจะไปไหน ชายนั้นบอกว่าจะเอาไป
 ให้พญารามราชกิน ครั้นสัฟนองซักถามความอื่นๆ
 ทราบตลอดแล้ว ก็แก่งหาเหตุวิวาท จับชายสอง
 คนนั้นขี้ก้วยฝ่ามืออันนิรมิตให้ใหญ่ จำแลงตัวเป็น
 แมลงวันเขี้ยวบินไปหาที่พญารามราชทั่วทุกแห่ง จน
 ไปถึงช่วงคุ่มพญายัตตะลุมที่นั้น เห็นพญารามราช
 ร้องให้อยู่ในคอกเหล็ก ก็กลับรูปอย่างเดิม พังคอก
 เหล็กนั้นทะลาย ทำวุ่นละมานนิรมิตลุมเหล็กโยน
 ไปครอบพญายัตตะลุมไว้ แล้วช่วยกันอุ้มพญาราม
 ราชทะยานไปพักที่โพนทรายแห่งหนึ่ง.

พญายัตตะลุมถูกครอบอยู่ในลุมเหล็ก ออกไม่
 ไปได้ ก็ร้องบอกนางเผาทิพย์ฟ้าผู้เป็นเมียให้ช่วย นาง
 โยกเท้าไ้ลุมมิไ้ไ้เขยื้อน ก็วิ่งไปหาทำววลูย ทำว
 อคคิทะนา ทำวคำภาแก้กถ้ำ ทำวขอคฟ้าครอง

สวรรค์ ร้องเรียกให้ไปช่วยตา ท้าวทั้งสี่พร้อมกัน
 ไปยกสกลเหล็กชนเขาวัว เมื่อทราบว่าเข็นเพราะมี
 ใครคนหนึ่งลงมาช่วยคนทียบในคอกเหล็ก จึงเสกสุม
 เหล็กนั้นให้เป็นคน เอาหัวใจไปร้อยไว้เหนือคอก
 เขาคิชฌกูฏ สัวให้ไปตามผู้ที่ถูกเอาคนทียบหนีไป
 รูปคนปราดไปถึงท้าวทั้งสี่ เขากอกรวบท้าวหุนละมาน
 รัดแน่น ท้าวจับรูปคนนั้นบีบแบนขว้างไปลิบลับ แต่
 หัวใจห้อยอยู่เหนือคอกเขาคิชฌกูฏ เป็นแสงตามมาหา
 จึงกลับเป็นคนตามเดิม เขากอกล้ำทวยท้าวขวัญ
 เท้าพา ท้าวจับขยับขี้เหล็กปาไปไกลแล้ว กลับเป็น
 คนมาด้อยท้าวอื่นๆ เปลี่ยนตัวกันจนครบสี่ ท้าว
 หุนละมานสังเกตทราบเหตุแล้ว ก็นิรมิตแขนยาวไป
 คึงหัวใจที่คอกเขาคิชฌกูฏบีบขี้ละเอียดยุคนจึงตายไม่
 คืนมาอีก ท้าววลุยกษป็นองเห็นรูปคนหายไป จึง
 พากันตาม พบท้าวหุนละมานเป็นต้นที่โพนทราย
 ต่างเข้ารบกันเป็นคู่ๆ อนุศิลป์พวกท้าววลุยกษไปเป็น

ชาวตอกตอกไม้บูชา ฝ่ายพวกท้าวหุ่นละมานยิ่งมา
 เป็นชนมนมเนย เมื่อซักถามไต่ความว่าต่างเป็นลูก
 พ่อกันก็ไต่ใจ ท้าววลัยขอเชิญทั้งหมดไปช่วงค้ำของ
 ตน นิรมิตปราสาทหลังใหญ่ เชิญท้าวบุญและท้าวพ้อ
 นั่ง สัณเฑาะพอกเส้าทั้งสี่ทะยานไปหยุดในชานมน
 ปราสาทพญายักษ์ตะลุม ท้าวทั้งห้าวออกจากปราสาท
 เข้าไปหา พญายักษ์ตะลุมรู้สึกกลัวโทษผิด ที่เอา
 พญารามราชไล่คอกขัง หลบไปนั่งเข้าพวกหลาน
 ท้าววลัยบอกประวัติอันเกี่ยวเป็นญาติวงศ์ ซึ่งพญา
 รามราชก็เป็นปู่ของตน พญารามราชกับพญายักษ์
 ตะลุมปราศรัยกันฉันทมิตรสหายเป็นอันดี ท้าววลัยให้
 เชิญแม่ทั้งสี่มาหาพ่อ ต่างมีความชื่นชมนินดีเป็น
 สماعมญาติหมู่ใหญ่ พญารามราชลาพญายักษ์ตะลุม
 กลับค่าย ท้าวหลานบุญทั้งสี่ขออาสาไปด้วย แต่พญา
 รามราชให้อยู่รักษาเมืองบาดาลก่อน เมื่อทำเป็นระ
 เรียบกันไป.

สงครามครั้งที่สอง

พญาราพณาสวรรแต่่งให้เกำกุมารผู้ลกออกไปรบ
คราวละราย ซึ่งพญารามราชให้ลูกหลานต่อสู้คราว
ละคน คือ

ท้าวทองคำ ฝ่ายลงกา รบกับท้าวองคต ถูก
แทงด้วยมีดทิพย์ถึงหัวใจ.

ท้าวคำกา ฝ่ายลงกา รบกับท้าววรยศ แผลลง
บันศรไป ท้าววรยศเอาทาบศรชรรค์ชัยยศแต่มีกำลัง
บันศรสะท่อนกลับต้องใจตัวเอง.

ท้าวหล้าสร้อย ฝ่ายลงกา รบกับท้าวทศกัณฐ์
ท้าวหล้าสร้อยคำไม่หยุดปาก ถูกท้าวทศกัณฐ์ยิง
ธนศัลย์เข้าปากทะลุกำคั้น.

ท้าวอ้อยร้อยคำขาว ฝ่ายลงกา รบกับพันลูกท้าว
ถูกขอสับหน้าผากแยะถึงต้นคอ.

ท้าวตาขาวดอกฝ้าย ฝ่ายลงกา รบกับท้าวห้าว
หัวเสือ ถูกลูกศรเลียบปากทะลุออกต้นคอ.

ท้าวฝ่ายหลายเมือง ฝ่ายลงกา รบกับท้าวไหมคำ
เผอฝน แกว่งค้อนตะบองก็ ท้าวไหมคำแย่งเอา
ไก่ ก็ท้าวท้าวฝ่ายแตกละเอียก.

ท้าวคำเหลืองลอคเข้า ฝ่ายลงกา รบกับท้าว
จันทประโชติ ถูกฟันแขนขาด.

ท้าวขวัญเท่าเมืองพรหม ฝ่ายลงกา รบกับท้าว
ทิพโสไสแสง ถูกจ้วงท้วงขอช้างหัวฉีก.

ท้าวคลังกลมหมากแปบ ฝ่ายลงกา รบกับท้าว
หุนละมาน ถูกแทงท้วงตายทิพย์ทะลุสันหลัง.

เกาแก้วมารถูกอาวุธสาหัส รีบเข้าเมืองไปหาแม่
เลี่ยนายาทิพย์ก็ทวงหุ้มนปากและธำมรงค์แล้ว ก็หาย
ทันที ไม่มีขาดแผลเลย.

ตะวันสามดวง

รุ่งขึ้น พญาราพณาสุวรรณนิรมิตตัวใหญ่สูงเท่าเขา
ยุคนธร เฟ่งศูกำลังในค่ายพญารามราช ผู้คนใน
ค่ายเห็นดวงตาพญาราพณาสุวรรณใหญ่สว่างจ้าทั้ง

ดวงอาทิตย์ ก็หันเหเล็งลือกันว่าตะวันขึ้นตาม
 ดวง ท้าวพิภพว่าตะวันมีหน่วยเดียวเท่านั้น อีกสอง
 หน่วยเป็นดวงตาพญาราชพนาสวร พญารามราช
 ปรึกษาการที่จะทำอย่างไร ม้ามถึกว่าอายุพญา
 ราพนาสวรยังไม่ถึงขีด พญารามราชอย่าเพ่อยิงขึ้น
 ครให้ถูกตัวเสียเวลาเปล่า เพียงแต่ยิงเข้าให้ขึ้นคร
 ไล่เล่นสนุก ท้าวองค์กนิรมิตตัวใหญ่สูงเทียมพญา
 ราพนาสวร ให้พญารามราชขี่ม้า พญารามราช
 แผลงครัสให้ไล่หยอกเล่น พญาราชพนาสวรเห็น
 ครพุ่งเข้ามาก็ถอยหลบ ครไล่ตามกระชั้นชิดเข้าไป
 ทำท่าจะถูก พญาทะยานถอยปรูดๆ โดดตุ้มลง
 มหาสมุทร ดำดุนขึ้นไปหลบแอบอยู่หลังข้างมโน
 คีลาเชิงเขาสุเมรุ ครเวียนกลับลังกา เข้าไปได้แก้ว
 กุมารลูกนางสุกโท กุมารทั้งเก้าหลบครทะยานแยก
 กันไปคนละทิศละทาง ลูกศรกลับมาเข้าแล่งตาม
 เดิม.

สงครามครั้งที่สาม

ต้องโมกษศักดิ์

ท้าวเชษฐามารบอกพญารามราชว่า ต่อนี้ พญารามราชจะยิงธนศัลย์มาที่เร็วแน่ ธนศัลย์นั้นชื่อโมกษศักดิ์ เป็นกายสิทธิ์ร้ายแรงมาก แต่ถูกใครถ้าไล่บาเลียบในวันนั้นก็หาย ยานนั้นมีสามสิ่งคือ สมุนไพโรในเขาคันธมาทน์ มุลโคขุสุภราช และหัวหมอนพญากาลนาคร และถ้าเราจะฆ่าพญารามราช ต้องใช้บันครแก้ววิเชียรเพชรที่มหาสมุทรขึ้นมายัง.

ฝ่ายพญารามราชเห็นครูปะหลบอยู่เชิงเขาสุเมรุ คิดถึงเมียเป็นกำลัง ก็ลวพญารามราชจะกวาดต้อนเอาไปหมด รับทะยานมาลงกา เห็นนางจันทาและนางสีดายังอยู่ที่ ก็มีใจเอ็นช่นชมนินคืมากนัก หันแล แก้วมารกลับมาถึงด้วยกัน รุ่งชนพญารามราชยกทัพไปเอง พร้อมด้วยแก้วมารและนาง

สุกโท ยิงสีนาคหน้าไม้ขึ้นไฟเข้าค่ายพญารามราช
ถักก็อ้อมกับนาทตั้งแผ่นดินจะถล่มทลายลง.

ทางพญารามราชก็ยาตราพยุหโยธาทั้งเก้าอีกโชน
ภณี่ พร้อมด้วยท้าวพญาแม่ทัพนายกองออกมาหมก
ท้าวทองคำ ท้าวคำกา ท้าวหล้าสร้อย ท้าวอ้อย
ร้อยคำขาว ฝ่ายลังกา ท้อนพลตรงเข้ามา ท้าวอง-
คต ท้าววรยศ ท้าวทศกัณฐ์ พันลูกท้าว ไสช้างเข้า
วัย ท้าวองคตแกว่งหอกจวกอกท้าวทองคำทะลุหลัง
ท้าวกลับไปเลยอวัยะแม่หายแล้วมารบอีก ท้าววร-
ยศแกว่งดาบศรีขรรค์ชัยฟันแขนท้าวคำกาขาดกระ-
เด็น แต่ครู่เดียวก็หายตึกสนิทก็เพราะไปเลยอวัยะ
แม่ ท้าวหล้าสร้อย ถูกท้าวทศกัณฐ์ตีด้วยขอช้างตัว
แตกเป็นสองเสี่ยง พันลูกท้าวเอาขอช้างสับหัวท้าว
อ้อยร้อยคำขาวแยะออกเป็นสองซีก ต่างไปเลย
อวัยะแม่หายขาดเจ็บสน.

ท้าวตาขาวคอกฝ่าย ท้าวพ่ายหลายเมือง ท้าว

คำเหลืองลอคเข้า ท้าวขวัญเท่าเมืองพรหม ท้าว
กลิงกลมหมากแปบ ห่าพ้องฝ่ายลงกา ชัยพล
ธิดาเข้ามา ท้าวห้าวหิวเสื่อ ท้าวใหม่คำเผอฝัน
ท้าวจันทประโชติ ท้าวทิพโลติโลแสง ท้าวหุนละมาน
ถลันเข้ารับ พวกฝ่ายลงกาถูกศัสตราวุธขาดเจ็บ
สาหัสทุกคน แต่แล้วก็หายทันที เพราะได้เลีย
อวียะแม่.

แกกุมารหายขาดเจ็บแล้ว กลับมารบอีก ท้าว
หุนละมานประหลาดใจ ถามท้าวเชษฐกุมาร ทราบว่า
มารดาแกกุมาร มีอวียะเป็นยาพิษทางตาหูก
จึงนิรมิตตนเป็นรูปแกกุมารนั้น ไปเลียที่อวียะ
นางสุทโธ แล้วเสกเส้นขนอัศตาทาหูกมูกแทรก
กันทั้งคู่ ข้องกันมิให้หนีไหลออกมาเป็นวานยา แล้ว
กลับมากองทัพ นิรมิตเป็นหอกเก้าอันพุ่งไปปัก
แกกุมาร เมื่อคิดว่าวานยาไม่ออกจากอวียะแม่
ตนแล้ว แกกุมารก็ตายหมด.

พญารามณาสวรรเคยตแค้นอย่างเดือดดาล คว้า
 ธนูศิลป์โมกขศักดิ์แมลงไป เสียงสะท้อนสะท้อน
 ทิวสมพทวีป ม้ามฉกาทเห็นบันศรพุ่งเป็นเปลวไฟ
 วัเข้ามมา จึงบอกพญารามราชให้ยื่นเท้าไปรับยอม
 ท้องศร บรพกรรมตอนนี้จะไค้หมด พญารามราช
 ทำตามนั้น บันศรแทงพนักดินออกหลังคั่น สันศร
 เปืองต่ำปักลงดินออกราก ตัวศรหมุนทะลวงควง
 คว้านรอบ ๆ ตัว บังเกิดทุกขเวทนาแสนสาหัส พญา
 รามราชครวญครางเรียกท้าวหุนละมานให้ช่วย ท้าว
 หุนละมานโศกทะยานไปเขาคันธมาถน์ เรียกสมุน
 ไพร เสียงขานรับทั่วเขาไม่รู้ว่าทันไหน จักใจก็
 เอาทางลุดถอนขนทั้งตัวภูเขาเอาไปลงกา ให้ท้าว
 เชษฐกุมารเก็บฉะเพาะตัวยา แล้วก็เหวี่ยงกลับไปยัง
 ขยับเท้า รีบไปหาอุสุภราช ขอมลโค อุสุภราชว่า
 ราชหมดแล้ว อีกเจ็ดวันจึงขใหม่ ท้าวหุนละมาน
 เห็นว่า ถ้าคอยถึงเจ็ดวันพ่อก็ตายเท่านั้นเอง จึง

ตรงเข้าไปบีบเค้นท้อง พระโคชนไม่ไหว ขี้ทะเล็ก
 พลังออกมา กอบไปให้ท้าวเชษฐกุมารแล้ว ทะยาน
 ไปอีก เพื่อหาหมอนพญากาลนาคนั้น เห็น
 ตะวันรอนๆ ะใกล้ค่ำ นึกขึ้นมาได้ถึงคำท้าวเชษฐ
 กุมารว่าให้เฝ้ารักษาบาดแผลให้ทันก่อนค่ำ จึง
 แวะไปที่พระอาทิตย์ บอกเหตุการณ์แล้วขอให้หยุด
 อยู่ก่อน พระอาทิตย์ไม่ยอม ว่าผิดประเพณี ท้าว
 หุนละมานเห็นทำอันวอนไม่สำเร็จ และไม่มีทาง
 อื่น จึงจับท้ายรถพระอาทิตย์ขว้างขึ้นไปตะวันออก
 พระอาทิตย์กรวณก็ เลยมหายเสียไม่ขึ้นมาอีก โลก
 ก็เย็นมืดเป็นวันเก่า ท้าวหุนละมานตำลงกลาง
 สุ่มทรร ถึงบาตาด ได้ยินเสียงพญากาลนาคนอน
 กรนโครกๆ ในปราสาท ก็เข้าไปดูตื้นจนเล็ด
 ตกหมอน พญากาลนาตกใจตื่น ทราบบ้างจึง
 เชื้อนหัวมุ่มหมอนส่งให้ ท้าวหุนละมานตรงไปส่ง
 แก่ท้าวเชษฐกุมาร ท้าวไถ่ตัวยาครบแล้วก็บดประสม

กัน ทาหลังคืนที่ศรเสียบ ลูกศรชาติผิงออกจากกัน
ฝ่ายที่อยู่คั่นจวบลงกันขาคาล ฝ่ายปลายกระเด็น
หรือไปถูกหน้าผากพญาราวพณาธรรสลง.

พญารามราชหยาเจ็บแล้ว ถามว่าทำไมพระ
อาทิตย์กลับย้อนไปตะวันออกอีก ครั้นท้าวหุนละ
มานแจ้งเรื่อง จึงบอกไก่แก้วให้เชิญพระอาทิตย์
ขึ้น ไก่แก้วก็ไปบอกร้องไก่ในชมพูทวีปให้มารวม
กัน และบอกให้ส่งเสียงขึ้นพร้อมๆกัน ไก่ทั้งหลาย
ก็ขึ้นแจ้วเจือยรับพระอาทิตย์ว่า “มาเอยพระอาทิตย์
เฮย เจ้าบ่มา โรคาใจแล้ง ผุ่งเข้าช่อสอกแจ้งมีคมมีว
ผุ่งเข้ายิ่งย่านกัวลำยาก ผุ่งเข้าทุกซ์ยากอีกอาหาร
เจ้าบ่มาบ่เป็นการเสียบแล้ว พระอาทิตย์แก้วเฮย เสา

อันมาก ก็อนไพร่พลกรูเข้าไปตะลุมบอน ท้าว
 พระลักษมณ์ท้าวพลจันทร์กับพญาครุฑและนางกตเท
 ราชไสช้างเข้ารับ และล้อมแทงฟันพญาราชพนาสวร
 ทั้งสี่ทิศ นางกตเทราชแกว่งง้าวฟันแขนขาด ท้าว
 พลจันทร์ฟันไหล่ขาด แต่กลับตีตีอย่างเก่า พญา
 ราชพนาสวรถูกกระหนาบสี่ด้าน ตะโกนว่าพวกค้ำ
 คักก็ไม่ต้องมาต่อกร ขอให้บอกพญารามราชมา
 เจ้าทั้งสองจะไปบอกพญารามราช ท้าวชั้นม้ามณิกาย
 คงเข้ามา พญาราชพนาสวรไสช้างเข้ารับเป็นพัลวัน
 ต่างทรหคอตทนมุ่งมล้างชีวิต พญาราชพนาสวรถูก
 อาวุธทั่วร่างกาย หัวขาด แขนขาด ตัวขาด แต่
 ก็กลับตีตีอย่างเก่า ม้ามณิกายโดดไปตีตพญา
 ราชพนาสวรกระเด็นไปตกช่วงค้ำลงกาชของตน พวก
 พลโยธาเลี้ยขวัญ วิ่งแตกกระจัดกระจายเข้าเมือง
 หมด.

สงครามครั้งที่
ราพณาสุวรรณ

พญารามราชสั่งให้ท้าวหุนละมานไปเอาขึ้นแก้ว
 วิเชียรเพชรมา ท้าวหุนละมานไปถามเบาะแสท้าว
 เชษฐกุมาร ท้าวบอกให้ลงทางก้านคอกบัวไปเมือง
 ขัณฑ์ลุม แล้วไปทางทิศใต้จะเห็น ท้าวหุนละมาน
 ว่า ถ้าไปผู้เดียวไม่ได้ขึ้น จะต้องมาเอาท้าวขวัญ
 เท้าฟ้าไปอีก ท้าวเชษฐกุมารว่าไม่ต้องมาเองคอก
 ถ้าไม่ได้ จะสั่งให้ท้าวขวัญเท้าฟ้าตามไป ท้าว
 หุนละมานถามว่า อยู่ทางนี้ฉันจะรู้ว่าได้ขึ้นหรือไม่
 ท้าวเชษฐกุมารว่า ถ้าได้ขึ้นมา นามหาสมุทรจะยบ
 ลงครึ่งฝั่ง มีฉนวนก็ไม่ยบ ท้าวหุนละมานไปถึงท
 ษณ เห็นฉนวนอยู่ จึงจำแลงเป็นแมงแดงจับ
 กำคันทักษ์ เขามอบขอยกยันทาเหลือก ยังคิ
 ้ให้ให้ขึ้น ยกย่องจนเสียงเซียว บอกว่าจะเอา
 เขาเถิก เสรีจระเข้มาส่งก็แล้วกัน ท้าวหุนละมาน

จึงปล่อยมือ ถอนเอาขนซึ่งปักติดอยู่ นามหาสมุทร
ไหลลงในรูนั้นชวบ ๆ จนยุบลงครึ่งฝั่ง ท้าวหนละ
มานำขึ้นไปให้พญารามราช (เมื่อเสร็จธุระ นำลง
ไปปักไว้ที่เก่าแล้ว น้ำทะเลจึงพลุกขึ้นมาเต็มฝั่ง
ตามเดิม)

พญาราชผาสุร เมื่อถูกน้ำม้วนกลายคดกระเด็น
ไปตกที่ปราสาท เข้าไปหานางจันทาขอลาตายใน
ที่รบ นางจันทาบอกให้ส่งนางสีดาคืนเสีย พญา
ราชผาสุรไม่ยอม ยกทัพไปยังสนาม ให้ยิงศร
ไปเป็นอาณัติสัญญาณท้าวรบ พญารามราชยกกระ-
บวนเป็นมหาพยุหะ พร้อมด้วยวงศ์วานมิตรสหาย ทั้ง
สองฝ่ายรบรุกมั่งผลที่สุดในคราวนั้น ลงท้ายพญา
รามราชเอาขนแก้ววิเชียรเพชรยิงพญาราชผาสุร
บนละเียก ตายไม่คืนเป็น ยมบาลทั้งสี่แร่ถลัน
เข้ามาจับพญาราชผาสุรดุกลากอุตุกลงหม้อนรก
ไว้ที่นั่นทุกขเวทนนานนักหนา.

เหยียบเวียงลงกา

พวกพลโยธาหนีเข้าเมือง นำความไปบอกนาง
จันทา นางเลี้ยวใจร้องให้ตอกชกหัว สร้างโศกแล้ว
ประกาศว่า พญารามราชข้าศึกนี้มีโชอันไกล เป็น
น้องของตนเอง มารบเพื่อรับนางสีดาเท่านั้น ไฟร์
บ้านพลเมืองไม่ต้องตกใจ แล้วให้แต่งกระบวน
ไปรับพญารามราช นำนางสีดาไปถวาย เชิญพญา
รามราชครองลงกา พญารามราชไม่รับ อภิเษก
ท้าวพิชิตกับนางจันทาเป็นเจ้าลงกา ท้าวอินทรีเป็น
อุปราช แล้วเสด็จเหยียบเวียงลงกา ท้าวพยุหแสน
ยากร ตรัสขอเบิกนักสนมของพญาราพณาสวรรออก
แจกแม่ทัพนายกอง ท้าวพระลักษณ ท้าวพลีจันทร์
กับพญาครุฑ ให้ข้าเหน็จคนละร้อย กุมารสิบสอง
ผู้เป็นลูกหลานให้ข้าเหน็จคนละสามพัน พวกพล
เหล่านั้นไปหาเอาตามชอบใจ ต่างสู่สมชมนางสาว
ชาวไทยลงกาหายเหน็ดเหนื่อยในการสงคราม.

พาส์ตากลับ

ครั้นพักอยู่ในลางาสามเคอน พญารามราชยกทัพกลับโดยทางเคม แวะเมืองอินทปัตถ์ที่ชุมนุมพล ปลดปล่อยพวกพลแปดอีกโขเภณให้กลับมิลำเนา ท้าวพลจันทร์ลากลับเมืองกาลัพร้อมด้วยพวกพลหนึ่งอีกโขเภณ ซึ่งพญารามราชให้พาแม่ลูกกลับไปด้วย คือนางกตกระราชกับท้าวขวัญเท่าพา ท้าวชาตะพญา และท้าวภักหาพญา เพื่อช่วยปกครองกาลั พญาครุฑลากลับวิมาน.

สร้างเมือง

พญารามราชลาท้าวมนุญราชเดินทางกลับ จัยศรีชนสั่งว่า ที่ใดควรสร้างเมืองได้ จงตกในที่นั้นก็ยิ่งขึ้นครไป ขึ้นครตกลงในที่กลางทาง นิรมิตธาตุลูกหนึ่งมีลวดลายงดงาม ใครเข้าไปใกล้ถ้าตบตีหัวอกแห่งตน ถ้าลูกนั้นมิเลียงคึงเหมือนหมอง เขาจึงเรียกธาตุลูกนั้นว่า ธาตุหมองหัวอก ขึ้นครเลยไป

ตกในที่ต่อไป นิรมิตสระ โบกขรณิ แวดล้อมด้วย
กำแพงหิน มีทางลงอาสน์น้ำ พญารามราชจึงพานาง
แม่พลัดกับนางสิดา ชนมามณเฑียรตามทางบนคร
ษยานชนสู่อาวาส กุมารทั้งเก้าอุ้มท้าวพระลักษณ
ตามหลัง.

พญารามราชผ่านธาตุหอหวิธก และสระ โบก
ขรณิ กับบนครบัยอยู่ เห็นว่าจะไม่เป็นมงคลอันก็
เพราะบนครมาโก่นสร้างเสียก่อน ไม่ทันหาฤกษ์ยาม
จึงยืมบนครไปอีก ให้ท้าวหนละมานอุ้มเอาคอยหน่วย
หนึ่งมกนไม่ว่านยาใดๆตามหลังไป ถ้าบนครตกที่ใด
ให้วางคอยไว้ณที่นั้น ครั้นท้าวหนละมานวางคอย
ที่บนครตกแล้ว ก็เอาหางปักกวาดพินินนให้ราย
เรียบเป็นปริมณฑลนั่งคอยอยู่ พญารามราชไปถึงก็
ไม่พอใจอีก เพราะท้าวหนละมานทำเสียก่อนหา
ฤกษ์ จึงหาที่ต่อไป.

พบป่าเตอรารณบนชัยภูมิ ได้ฤกษ์ ก็ให้ม้า

มณฑลภาบนิรมิตเป็นเมืองประกอบด้วยปราสาทราชมน
เทียรหอโรงและเรือนฐานเป็นทึมนรมย์ ให้ชื่อว่า
เมืองพิบูลโลก.

จากนั้นไปพันวา ให้มามณฑลภาบนิรมิตเมืองอื่นอีก
เกลื่อนกล่นด้วยผู้คนชายหญิงหนุ่มสาว หยตพัก
กระบวนที่นั่น ตั้งเป็นบุญปางหลวงเล่นมหรสพรื่นเริง
ทั่วหน้ากัน ให้ชื่อว่าเมืองนครสวรรค์.

เทวดาคนหนึ่ง มาบอกพญารามราชาว่า เมืองที่
สร้างแล้วยังไม่เป็นชัยมงคลแท้ ควรไปสร้างอีกแห่ง
หนึ่ง ที่นั่น มียักษ์ชื่อนนทียักษ์บริวารหนึ่งพัน ถ้า
ไล่พวกนั้นไปได้ ขอให้สร้างเมืองที่นั่น พญารามราชา
พาลูกเมียไปยังที่เทวดาบอก นนทียักษ์เห็นคนมา
บุกรุกในทิศของตน ก็ฉวยอาวุธขวานเพชรค้อนตะบอง
ปราศไปได้ พญารามราชยังขึ้นครุฑกนนทียักษ์ทะลุ
ออกไปสีกบักทบาไถลแม่น้ำแถบนั้น จึงให้ชื่อว่า
แม่น้ำสัก ข้อนที่พญารามราชาแผลงศร ให้ชื่อว่า

ชัยนาท นนทีกษัตริย์องค์บุตรเจ้าปดัยชชาติใจ ธิบ
 พายวิวารหนีไปตายทางทิศภาคเหนือ ขริวารฝั่งศ
 นาย ขนเอาดินและต้นไม้เครือเขาเถาวัลย์มาถม
 เกิดเป็นคอกยเก้าหน่วย เรียกว่าคอกยนนทิวราช.

พญารามราชให้ม้ามณีกายนิรมิตเมือง ตั้งชื่อว่า
 กรุงศรีอยุธยา ให้ท้าวองคตเป็นเจ้าเมือง ท้าววรยศ
 เป็นอุปราช แล้วออกเดินต่อไป.

สร้างเมืองนครราชที่แม่น้ำมูล ให้ท้าวทศกัณฐ์
 เป็นเจ้าเมือง พันลูกท้าวเป็นอุปราช.

สร้างเมืองพทไธสง ให้ท้าวห้าวหัวเสือเป็นเจ้า
 ท้าวไหมคำเผอผ่นเป็นอุปราช.

สร้างเมืองที่น้ำมูลนานไ้ ขอเมืองพิมาย ให้
 ท้าวจันทประโชติเป็นเจ้า ท้าวทิพโสทโสแสงเป็น
 อุปราช.

จากนั้นจึงตั้งเมืองจันทบุรีศรีสัตตนาค ครองราชย์
 ตามประเพณี.

หุนละมานกลับเป็นคน

พญารามราชให้ม้ามณีกายไปเอาหมากไม้—
ใครมาให้ทำหุนละมานกินแล้ว เกิดเป็นมนุษย์
มีรูปร่างงดงาม.

บุรพกรรมทำหุนละมานมีว่า ในชาติก่อน เป็น
ลูกพญาเมืองพราณสี ชื่อนายกนิยกราช อายุได้เจ็ด
ปี มีไค้กลัวเกรงใครหมด เล่นซ่อนของฟาคลูกส้ม
ผลไม้ในเขตตัววัด ไม่มีใครกล้าห้าม ครั้นอายุสิบห้า
ปี ล่านักถึงโทษที่ทำมาอย่างสาหัส จึงเอาผ้าชุบ
น้ำมันพันตัวบูชาพระมหาธาตุ เค้นเวียนเจ็ดรอบ
ก็สิ้นใจ มาเกิดเป็นลิงทำหุนละมานเพราะทำราวี
ต่อศาสนา มีฤทธิเดชเพราะพลีชีวิตบูชาพระมหา-
ธาตุ เมื่อสิ้นกรรมแล้ว ไข่มุกหมากไม้ใครจึง
เป็นคน.

สิดาวาตรูป

อยู่มา พญารามราชคิดว่า ตั้งแต่ออกไปรบกับ

พญาราพณาสุวรรณกลับเข้ามาเมือง จนนางสีดาทรง
 ครรภ์แก่แล้ว ยี่สิบได้ตรวจรวเวียงบ้านเมืองจะยัง
 มั่นคงดีหรืออย่างไร จึงขึ้นมามณเฑียรเสวยบนครทาง
 อากาศ ส่วนในช่วงคัมพวนางสนมอยากเห็นรูปร่าง
 พญาราพณาสุวรรณ ให้นางสีดาเขียนให้ ต่างแย่งข้อ
 กันไม่รู้จักเขื่อ ออกปากชมว่ารูปร่างสวยงามนัก
 ครั้นพญารามราชกลับมาถึงปราสาท พวกนั้นตกใจ
 ชกรบไว้ไต่ตั่ง พอท้าวหนึ่งลงตามเคย ใ้กบิลเสียง
 ขึ้นมาว่า เราก็กษัตริย์ ท่านก็กษัตริย์ ไฉนจึงมานั่ง
 ทับหัวเรา พญารามราชประหลาดใจให้คันคู้ พยรูป
 พญาราพณาสุวรรณ ใ้ความว่านางสีดาเขียน ก็โกรธ
 กรวยยิ่งนัก ทว่าเป็นชู้กับพญาราพณาสุวรรณ นางศรี
 พินพาและพวกนางสนมอื่น ๆ ออกรับว่าเป็นผู้ขอ
 ใ้นางสีดาเขียนใ้ดู นางมิใ้เขียนเอง พญาราม
 ราชไม่ฟังเสียง สั่งใ้ท้าวพระลักษมณ์เอาไปฆ่า
 ท้าวพระลักษมณ์เข้าไปห้าม กลับกรวยนัก ฉวยดาบ
 ภายสีทอแกว่งมาจะฆ่าใ้หมด.

ฆ่าสีกา

ท้าวพระลักษมณ์โตดเข้าอุ้มนางสีกาหลบออกไปนอกปราสาท สั่งให้ม้ามณีกายช่วยห้าม ม้ามณีกายชักใช้ทนายประพฤติเหตุแล้วคิดว่า พญารามราชนี้ไม่มีวิจิตรญาณเลย ตั้แต่จะฆ่าท้าวพระลักษมณ์คราวนางสีกาหายครึ่งหนึ่ง แล้วจะฆ่านางสีกาอีก จึงบอกท้าวพระลักษมณ์ให้พานางสีกาไปฝากฤๅษีไว้ก่อน ตีว่า ถ้าเราขึ้นไปพบคนที่ไม่ใช่การไต่สวนก็จะเกิดวิวาทใหญ่โตต่อไปอีก เหมือนคำโลกว่า นุ่งผ้าลายหมาเห่า เว้าคำเก่าผิดกัน ท้าวพระลักษมณ์ถามว่า จะให้ใครพานางไป ม้าว่าเมื่อไม่มีใคร จะพาไปเอง ให้ท้าวพระลักษมณ์จับสัตว์อะไรมาฆ่าสักตัวหนึ่ง พอให้เลือดติดกายแล้วไปให้พญารามราชรู้ว่าฆ่านางสีกาแล้ว ท้าวพระลักษมณ์จึงเดินหาสัตว์ตาย พระอินทร์นิรมิตหมาตายไว้คันทาง ซึ่งท้าวพระลักษมณ์เอาดาบฟันให้เลือดติด แล้วจึงไปหาพญารามราช สั่งดาบให้รู้ว่าฆ่านางสีกาแล้ว.

กำเนิดพระบุตรพระยूप

ฝ่ายม้ามณิกาย ให้นางสีดาชนหลังตน พาไป
หาฤๅษีซึ่งเคยเป็นพ่อเลี้ยงนางสีดาณเกาะคอน แล้ว
กลับเมือง ฤๅษีทราบเหตุการณ์แล้ว นิรมิตปราสาท
ที่ซึ่งนางเคยอยู่ มีนางค่อมเป็นสาวใช้สองคน ครั้น
ถึงวันอังคารเพ็ญเดือนหก นางคลอกลูกชาย ฤๅษี
ให้ชื่อว่าท้าวพระยูป อายุได้ ๓ ขวบ นางสอนศิลป
ศาสตร์อาคมตามที่เรียนจากม้ามณิกาย เมื่อมาส่ง
สำนักฤๅษี ท้าวพระยูปจึงมีฤทธิเดชเหมือนพญาราม
ราชและม้ามณิกาย คราวหนึ่ง ทะยานไปแฉ่เล่น
ในคอนน้ำมหาสมุทรตั้งแต่เช้าถึงค่ำไม่กลับ นาง
สีดาพุดักฤๅษีว่าลูกไปแฉ่เล่นนานๆ คิดถึงลูกนัก
ฤๅษีจึงแต่งท่อนไม้เป็นรูปท้าวพระยูปให้เหมือนทุก
อย่าง ให้นางสีดาไว้คั่นแทนลูก เพื่อคลายความคิด
ถึง ท้าวพระยูปกลับมาเห็นรูป ก็อยากให้เป็นคน
จริง ๆ จะไต่เป็นเพื่อนเล่นกัน นางสีดาไปขอให้ฤๅษี

ช่วยทำให้ ครั้นรูปเป็นคนจริง ๆ แล้ว ตั้งชื่อว่า
ท้าวพระสุบ เป็นเพื่อนน้องคู่เล่นกันกับท้าวพระบุตร
และสอนอาคมศิลปศาสตร์ให้มีฤทธิ์เดชเหมือนพี่

กลับรวมกันหมด

ภายหลังท้าวพระบุตรถามถึงพ่อ ทราบเรื่องแล้ว
อยากเห็นพ่อ นางสีดาบิณฑาไปหา เมื่อลาฤกษ์แล้ว
จึงพร้อมกันสามคนแม่ลูก ทะยานไปทางอากาศรวด
เทียวถึงเขตต์จันทบุรีศรีสัตตนาค นางนิรมิตรูปโฉม
ของตนให้สวยงามกว่าเดิม เพื่อมิให้ใครจำได้ ไป
ขออาศัยในบ้านแห่งหนึ่ง เจ้าย่านนั้นมีลูกสาวสอง
คน พี่ชื่อนางบัวสี น้องชื่อนางคำมี้ นางสองพี่น้อง
แต่งหาบหมากแดงไปขายในเวียง สามแม่ลูกขอ
ตามไปช่วย ไปนั่งขายที่ตลาดกลางเวียง.

ท้าวหนละมานเป็นมนตรีว่าการเก็บภาษีสินค้า
จัดให้บริวารไปเก็บภาษีตามตลาดต่าง ๆ บริวารไปถึง
เจ้าหมากแดงยังค้ำเก็บหน่วยหนึ่ง บอกว่าเขาไปให้

ท้าวหุนละมาน ท้าวพระบุตรช่วยน้องสาวทั้งสองว่า
 หมากรแตงนี่ เป็นของลงทนต์ลงรอนมาขาย จะให้
 เปล่าๆไม่ได้ เมื่อต้องการ ก็ไปเอาเงินที่ท้าวหุนละ
 มานมาซื้อ ขริวรได้ฟังคำซัดซัดดังนั้น ก็กลับไป
 บอกนาย ท้าวหุนละมานปรารถไปหาพวกค้าหมากรแตง
 จะซึกเอาหน่วยหนึ่งให้ได้ ท้าวพระบุตรไม่ยอม เกิด
 เถียงทะเลาะทำทนายกันอย่างรุนแรง ถึงรบกัน ท้าว
 หุนละมานถูกบันศรีปลิวไปตกที่ปราสาทพญารามราช
 เจ้าสามแม่ลูกก็พร้อมกันอุ้มนางบัวสีกและนางคำมี
 ขนสินค้าหมากรแตง ทะยานพาไปส่งบ้าน แล้วไป
 นั่งริมถนนหลวง คอยดูว่าใครจะตาม แลเห็นพญา
 รามราชและท้าวพระลักษมณ์ขี่ม้ามาฉีกายหื้อมา ท้าว
 พระลักษมณ์ถึงบันศรีเปรี้ยงออกไป ท้าวพระบุตรจับลูก
 ได้ก็รีบกลับถูกท้าวพระลักษมณ์กระเด็นจากหลังม้า ม้า
 ทะยานไปเร็วไม่ให้ทันตกคิน พญารามราชยังบ้ำง
 ท้าวพระบุตรยังรีบ ลูกศรกระแทกกระแทกกันกลาง

หาวฟุ้งเป็นประกายราวกับจุดบั้งไฟต้งหมื่น ม้วน
 ตกลงดินต่างก็กระเด็นจากกันคนสู่แสงของมัน ทั้ง
 สองฝ่ายรบรุกบุกกันอย่างเต็มฝีมือ ไม่มีการพลาด
 ทำเสียทีแก่กัน ต่างเห็นคเห็นน้อยอันกำลังลงค้วย
 กัน พญารามราชตามประวัติสองกุมารนั้น นางสาวลิลา
 ตอบแทนว่า เกิดสองคนนั้นเป็นลูกคน และตัวชื่อ
 ลิลาเมียพญารามราชเอง พญารามราชชักถามทราบ
 เรื่องแต่ต้นก็ดีไฉน ก็ตรงเข้าไปอุ้มท้าวพระบุตรท้าว
 พระชูบมา “จูบชมคมขม่อมมากนั้” รัชผิตนาง
 ลิลาว่าจะไม่หุนหันพลันแล่นอีก อ้อนวอนให้ไปอยู่
 ค้วยกันตามเดิม เมื่อให้ปากหลากคำลั่นสัญญาเป็น
 ที่ไวใจแน่นอน นางสาวลิลาจึงยินยอมไปอยู่ด้วย แต่ั้น
 พญารามราช ครองราชสมบัติโดยทศพิธราชธรรม
 ตลอดกาลนานนับสงไชยขัย อภิเษกให้ท้าวพระบุตร
 เป็นเจ้าเมืองจันทบุรีศรีสัตตนาคร ท้าวพระชูบเป็นอุป
 ราช เจ้าสองพี่น้อง คือ ท้าวพระลักษณพญารามราช

กษัตริย์ทั้งหลายสิ้นอายุไปเกิดในดาวหิงส์เสวยสุข
แห่งโลกสวรรค์.

ประชุมชาดก

ครั้นพระพุทธรูปเจ้าไตรโลกนาถบังเกิดแล้ว จึงประ-
มวลชาดกต่อไปว่า ภิกษุเว กุก่อนภิกษุทั้งหลาย
พญาราพณาสวรรขึ้นเกิดมากระทำเวรแก่พญารามราช
ในปางนั้น บัดนี้มาเกิดเป็นเทวทัตต์, นางจันทา
เป็นนางจิณฺฆมาณิกา, ท้าวพิชพี เป็นพญาชนพู
บุลจักร, ท้าวอินทรี เป็นมหาอุปกุตตะเถร, พญา
ไชยวรร เป็นพญาสีหนุราช, พญาวิรุฬหกพ่อพญา
ราพณาสวรร เป็นท้าวสุกโกทนะ, นางมลิการาชเทวี
เป็นนางวิสาขา, ฤษีพ่อเลี้ยงนางสีดา เป็นภัสสย-
เถร, ฤษีตาไฟที่แนะทางให้ท้าวหุนละมานกับท้าว
ขวัญเท่าฟ้าไปลงกา เป็นสารีบุตร, ท้าวสังคพิ เป็น
องคุลิมาล, ท้าวพลีจันทร์ เป็นมหาจันทเถร, นาง
สุกโท เป็นนางโคตมี, กุมารทั้งเก้าลูกนางสุกโท

เป็นสาวกของเทวทัตต์, เชษฐกุมาร เป็นพญาศรี-
 ชรรมาโคกราช, พญาปัตตะลุม เป็นพญาเทวานัม-
 บิยติส, พญาจันทเสน พ่อนางคำขาวและนางนอก
 ใต้ เป็นพญาบัส สันทิโกศล, ชุนพิพัฒน์ พ่อนาง
 คำเถา เป็นพญาพิมพิสาร, พญาสิมพลิกาเจ้าเมือง
 ตักกสิลา เป็นพญาอชาตสังค, พญาพรหมจักร
 เจ้าเมืองทะวาย เป็นหมอโกมารภัก, พญาธรรมา
 พ่อพญารามราช เป็นพญาสิริสุทโธทนะ, นางวิสุทธิ
 ไลดา เป็นนางสิริในหมายยา, ท้าวพระลักษณ เป็น
 พระอานนทเถร, ม้ามณีกาย เป็นมหาโมคคัลลานะ,
 นางศรีกันยาผู้เฒ่าแห่งท้าวพระลักษณ เป็นนาง
 สุนันทาเถรี, นางศรีพิมพาราชเทวี เป็นนางยโค-
 ธราภิกษุณี, ท้าวพระบุตร เป็นราहुล, นางสิทา
 เป็นนางอุบลวรรณา, กุมารทั้งเก้าเมืองคตเป็นต้น
 เป็นสาวก, ส่วนพญารามราชในกาลปางนั้น ยืน
 กักหากแม่นองค์พระศากยาคตนเองแล.

อานิสงส์พระรามชาดก

ครวาท่านทั้งหลายอันเป็นภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก
 อุบาสิกา ทั้งฤๅษีและนักบวชทั้งหลาย ผู้ว่า
 บุคคะผู้ใดมีใครจักถึงสุขสามประการ คือว่า
 สุขในเมืองคน ได้เป็นพญาจักรพรรดิราช อันเป็น
 อาจแก่คนทั้งหลายในชมพูทวีปทั้งสี่ สุขในเมือง
 พยา คือว่าได้เป็นพญาอินทราธิปติราช อันเป็นอาจ
 แก่เทวดาทั้งหลาย สุขในเมืองนิฤพานอยู่เฉยอยู่
 เข้าพยาธิโรคภัยทั้งมวล ดังนั้นท่านทั้งหลายจงพา
 กันชิตเขียนบันทึกพระรามราชชาดกดวงนี้ไว้ เพื่อให้
 เป็นชาดกจะสั่งสอนแก่ศาสนา เป็นหลักการระบษา
 แก่คนและผีฟ้าทั้งหลายสืบๆ ไปภายหน้านั้นเถ
 หากจักได้ดังคำมัทปรารณาทุกเยื้องทุกประการ บั
 คาคบ์คาในกาลอันจักมาภายหน้านั้นแล ผู้ว่าบุค
 คะผู้ใด บัได้ชิตเขียนด้วยตนเองทั้งนั้น จงให้
 ขวนขวายหาวัตถุปัจจัยและมาจ้างราชบัณฑิตสมณ-

พราหมณ์เจ้าทั้งหลายขีดเขียนให้แก่ตนแลเอาไป
ไว้ไว้หวนบสักการบูชาต่งนั้นแท้ ก็จักได้ทั้งคำมัก
คำปรารภนาทุกประการนั้นแล อันหนึ่งผู้ตนยังได้
สร้างและเขียน ยี่ได้จ้างท่านเขียนต่งนั้น จงให้
ชนชวาวหาเอาข้าวคอกคอกไม่อุปเทียบให้ใคร่สิ่ง
ละห้าอ้อย แล้วและไปไหว้สมณพราหมณ์เจ้า
ทั้งหลายมาเทศนา แล้วและฟังตำนานนิทานแต่เค้า
เท่าถึงปลาย คั้นได้แล้วจึงไปว่าสืบทอดให้ลูกเท่า
หลานเหลนฟัง ส่วนต่งคนทั้งหลายต่งนั้น ก็
จะรับกลับหายบาปและเวรอันตนได้กระทำเพื่อเล็ก
เพื่อน้อย แล้วก็จักได้เกิดเป็นคนผู้มีบุญ—
สมภารอันมากนักแล้ว ก็จักได้ถึงยอดแก้วนิรพาน
บัดบัดบัดนั้นแล.

อันว่าปริยายวัตถุนิทานแห่งท้าวพระรามราช ก็
มาเสกขบวรณแล้วที่อนก่อนแล.

ภาคผนวก

สำเนาตัวอย่างต้นฉบับเดิม

เอวมเม สุตํ เอกํ สมัยํ ภควา สาวตถียิ
 วิหริติ เขตวเน อนาถปิณฑิกัสส อารามเ ๑

โภ สาธโว คราสัยปฺปุสฺสทั้งหลาย เอกํ สมัย
 ยังมีในกาลคายหนึ่ง ภควา อันว่าพระพุทเจ้า
 วิหริติ ก็อยู่ เขตวเน ในป่าเชตวัน อาราม อัน
 เป็นอาราม อนาถปิณฑิกัสส แห่งนายอนาถปิณฑิก
 มหาเศรษฐี สาวตถียิ อันมีที่จิมได้ไซเมืองสาวตถิ
 ราชธานี มีประมาณว่าได้หำร้อยชั่วนก็มีแล ๑

ชลโย ในกาลเมื่อนั้น ภิกขุ อันว่าภิกขุทั้งหลาย
 สมุฏฐาเปสฺส ก็บังเกิดยังถ้อยคำอันตำนการาซึ่ง
 กันไปมาว่า ฮาวโส กูราเจ้า ภควา อันว่าพระ
 พุทธเจ้าแห่งเราอันประกอบด้วยรูปโฉมตนมพรรณ
 วรรณ เนอตนอันงามหายุคกระดผู้จักเสมอได้ไ้ใน
 โลกนี้แท้ก็หลั้แล ว่าดังนี้ ๑ เมื่อนั้นพระพุทเจ้า

ก็ได้ยินยังถ้อยคำแห่งเจ้าภิกษุทั้งหลายท่านจรรจา
 ช่งกันไปมาด้วยทิพโสทธิญาณแห่งตนดังนี้ พระ
 พุทธเจ้าจึงเสด็จมานั่งอยู่เหนืออาสนา อันเจ้าภิกษุ
 ทั้งหลายหากเปลี่ยนแปลงไว้ในที่ควรแล้ว พระพุทธเจ้าจึง
 ถามว่า ภิกษุเว ทูราภิกษุทั้งหลาย ทมฺเห อันว่า
 สุนฺเจ้าทั้งหลาย มาท่านจรรจาด้วยถ้อยคำอันใดอยู่
 พากจากกันจักเตือนใจ ๆ เมื่อนั้นเจ้าภิกษุตนสละก
 ด้วยพุทธโฆหารจึงท่านคำพระพุทธเจ้าว่า ภาณเต ฝูง
 ข้าไว้พระพุทธเจ้า มยฺ อันว่าฝูงข้าทั้งหลายมาท่าน
 จรรจาช่งกันไปมาด้วยถ้อยคำอันยอຍຍံຍံຍံຍံ
 ธรรมพรวรรณเนตฺตํแห่งพระพุทธเจ้า อันประ
 กอบด้วยผิวพรวรรณอันงามหาผู้จักเสมอมิได้ใน
 โลกนี้ ว่าดังนี้ก็ข้าแล ฯ เมื่อนั้นพระพุทธเจ้าจึง
 กล่าววาทูราภิกษุทั้งหลาย ในเมื่อตถาคตได้ทัส
 สนาสิัพพัญญุตญาณแล้วแล มีรูปโฉมตนมพรวร
 วรรณเนตฺตํอันงามสิ้นนัยกับอเนกที่อศฺจรรยํแท้ก

หลั ่ ย่างเมื่อพระศกาคตผู้ยังผ่งส่งโพธิ์สมภารมี
 ญาณยังไ้แก่ ก็ยังรูปโฉมตนมพรวรรณเนตุน
 ันงามเป็นทศกแก่คนทั้งหลายมากนั้ขึ้นแล ่ว
 ังนั้นแล้วพระพุทเจ้าก็อัยบ่อกปากหันแล ่ เมื่อ
 ันเจ้าภิกขุทั้งหลาย ึ่งขออาราธนาธรรมเทศนา
 ึ่งพระพุทเจ้าว่า ภนุเต ผุ่งข้าทั้งหลายไหว้พระ
 พุทเจ้า สวณังธรรมเทศนาอันเป็นปัจจุบัน ใน
 กาลบัดนี้ผุ่งข้าทั้งหลายก็รู้แจ้งแล้วแล ขอแก่พระ
 พุทเจ้าจงเทศนาอันเป็นอดีตข่ม สวงแล้วทงมวล
 ใ้ผุ่งข้าทั้งหลายไ้รู้แจ้งแต่ก็ข้าทอญ ่วังนั้น ะ
 เมื่อนั้น พระพุทเจ้าไ้ยินถ้อยคำแห่งเจ้าภิกขุ
 ทั้งหลายหากขออาราธนา พระพุทเจ้าจึงนำเอามา
 ยังพระรวมชาติกมาเทศนาแก่ภิกขุทั้งหลายว่า

อติเต กาเล ในกาลเมื่อล่วงแล้ว วันนั้นคือ
 ว่าอันจักตั้งยังภัทธกัลป์แห่งเรานี้ ยังมีพรหมสองผิว
 เมีย ลงมาแต่ชั้นฟ้าอันนิฐุเพื่อว่าจักกินยังโอชา

รสแผ่นดินอันไฟไหม้กลบภัยหมดแล้วนั้นว่า
 พรหมสองผิวเมียบได้กินยังโอชะรสแผ่นดินอันหอม
 นั้นอิมแล้ว ก็มโนตนอันหลากหลายมากนักย่ออาจึก
 ทยานชั้นสูงชันพาอีกนิมิตอยู่ภายในได้ ๆ พรหม
 สองผิวเมียนั้นก็ลวดปลูกเข้าแย่งเขื่อนในทิศทักษิณ
 ภาใต้แคมน้ำสมุทรที่นั่นเห็นแล ๆ คั้นว่าพรหมสอง
 ผิวปลูกเข้าแย่งเขื่อนอยู่ที่นี่แล้ว ก็ลวดบังเกิด
 ใต้ถุนรอยเขื่อนคนแล้ว ก็ลวดบังเกิดเป็นเมืองอัน
 หนึ่ง ชื่อว่าอินทปัตถนครเห็นแล ๆ คั้นว่าลูกชาย
 พรหมสองคนผิวเมียนั้นใหญ่มาแล้ว เขาทั้งสองก็
 แยกย้ายยังลูกหญิงชายในรอยเขื่อนคนนั้น ให้ไป
 4 ส่วยราชย์บ้านเมืองในชมพูทวีปทั้งมวล ก็ลวด
 บังเกิดเป็นบ้านเมือง อันใดรอยเขื่อนเมืองเท่ากาล
 ยดนี้แล ๆ ส่วนทั้งพรหมสองผิวเมียนั้นเจ้าเมือง
 อินทปัตถนคร ก็เข้ายังเกิดใต้ถุนชายเหล่าผู้หนึ่ง
 ชื่อว่าท้าวทศปรมะศวร์เห็นแล ๆ ในเมื่อท้าวทศป-

เมศวรใหญ่มาได้สืบทอดแล้วทั้งนั้น พรหมสอง
 ผัวเมียก็เอาหลานแห่งตน ผู้ชื่อนางพรหมลังกา
 มาให้เป็นอัครมเหสีราชเทวี แล้วก็ช่วยอภิเษก
 ให้เสวยราชสมบัติในเมืองอินทปัตถนครแทนพ่อหั้น
 แล ๗ ในเมื่อท้าวต๋มประเมศวรได้เสวยราชสมบัติขึ้น
 เมืองไค้สามัคแล้ว พรหมสองผัวเมียอันเป็นพ่อ
 จุติตายไปตามอายุแห่งตนไค้สงไสยขึ้นนั้นแล ๗

บันทึกศัพท์บางคำ

ศัพท์ต่อไปนี้เป็นคำที่กล่าวไว้ในคำนำว่าเอามา
ใช้บ้างตามคันฉดบัย ซึ่งท่านพระพรหมมุนีมีความ
กรุณาให้คำอธิบายและช่วยตรวจ

ตัวเลข บอกตำแหน่งหน้า เพียงหน้าเดียวพอ
ให้ทราบที่ใช้ ซึ่งที่จริงบางทีมีใช้ในหน้าอื่นๆ อีก

ขวัญ (๕๐) สะพาน

คำ (๕๑) คำแก้ว = คำรางวัลหัวหน้าคนใช้
(?); คำคง = คำปกคอง, คำธรรมเนียม; คำบัว
= คำควัหญิง

ชานมน (๑๔๑) นอกชานรอบๆ

เข้ามากห้อยกกแขน (๑๐๖) กระเช้ามาก
ห้อยต้นแขน

ตบผาม (๔๕) ตบ คือ กระต๊อบ ปลุกเป็น
ห้อยมๆ ล้อมรอบผาม สำหรับเป็นที่พักผ่อนนอน
หลับเป็นพวกๆ. ผาม คือ ปะรำ (เตียงยัดที่คำ

ผญา), ภายในกันเป็นห้องๆ ราว ๖-๗ ห้อง มี
กระดานเล่นกลางยกขึ้นอย่างร้านตัดยาตรา ึ่งค
ห้องในนั้นเป็นสองแถว ห้องหนึ่งขนาดกว้างยาว
บางที่คนไ้ห้องละตั่ง ๑๑-๑๒ ครวี่เรือน รวม
ประชุมกันทั้งชายหญิงทำบุญตักบาตรแล้วเลี้ยงดูกัน
เวลานอกจากนี้ บรรดาผู้ที่มาร่วมงาน ก็เที่ยวเตร่
จากตบนั้นไปตบโน้น แอ้วเข้าเฝ้าเกี่ยวกันอย่าง
สนุกสนาน งานตบก็ขมตบผมต้องเป็นงานเอิก
เกริกใหญ่โตทีเดียว.

ข้อ (๑๔๒) สถานที่

บุญปางหลวง (๔๕) บุญ = การบุญ, ปาง
= เวลา, หลวง = ใหญ่: รวมความว่าการบุญใน
คราวใหญ่ สิ่งสำคัญของงานนี้มีการแห่ขบวนไฟเป็น
ชั้นหน้า มีฉนวนไม้ใหญ่พอที่จะเรียกว่า บุญปาง
หลวง เป็นที่นิยมชมชื่นของชาวบ้านยิ่งนัก พอถึง
เทศกาลอันจะมีบุญปางหลวง ก็จัดแจงสระเบียงอาหาร

สำหรับเลี้ยงดูกันตามทางและมีศีลตรวจดูพอป้องกัน
 ทั่วบ้าง ออกเดินทางจากที่ไกลเท่าไกลไม่ว่า เป็น
 หมู่ๆ หลายตำบล มีหัวหน้าเป็นผู้ใหญ่คอยดูแล
 ทั่วถึง เป็นงานไหว้พระประจำปีอันครนเครงมโหฬาร
 ยิ่งกว่างานนมัสการพระพุทธบาท.

ขึ้นเหมือนแก้ววิเชียร (๗๐) ลูกศรชนเม่นทำ
 ทั่วแก้วเพชร

ฉญา (๔๗) เจ้าบทเจ้ากลอน, บัญญา, เทียบ
 ทั่วอักษรวิธี คือ ผาสาท — ปราสาท, ผากฏ —
 ปราการ, โผก — โพรก, ฉญา — ปรัชญา — บัญญา,
 และ ผาม — ประมา

เมณ (๔๔) ทั่วเรือน

แมงแกง (๑๗๕) แมงชนิดหนึ่งคล้ายตัวเตี้ย

ปาก (๑๐๘) แย่ง

สาโทด (๘๐) ร้ายกาจ (เห็นระตกล้างเรา
 เหลือเป็น — โทด) ในตำราเล่มหนึ่ง (Schlegel's

๒๐๒

Siamese Studies) เทียบคำสาโทก กับ สาหส์
ในทำนองเดียวกันว่า (sa) hot-sahat-sāhāsika :
สาโทก-สาหัต-สาหาสิก

หวิหม่นพญาก้าว (๗๐) กวาวหวิหม่น

หวิมากกอก (๑๓๗) มะเหงก

โหม่นหิน (๓๖) กัอนหิน

อัททัน (๓๖) อัทให้ตัน คัอกัน หวิออก

